

Positiv, men avventende

*Norge, og det nordiske samarbeidet på Balkan
1992-1995*

Mari Berger Hanestad

Masteroppgave i historie
Institutt for arkeologi, konservering og historie

UNIVERSITETET I OSLO

Høst 2018

© Mari Berger Hanestad

2018

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Denne masteroppgaven tar for seg tre tilfeller av nordisk samarbeid i internasjonale operasjoner på Balkan i perioden 1992-1995. Sentralt i oppgaven er Nordens innstilling og vilje til å sende felles styrkebidrag til internasjonale operasjoner. De politiske og militære årsakene til at deltakelse antok den form og innretning den gjorde er oppgavens kjerne. Spesielt legges det vekt på Norges initiativ til nordisk samarbeid. Innenfor oppgavens avgrensing var det tre tilfeller av nordisk samarbeid i internasjonale operasjoner. Først i en fredsforebyggende operasjon i Makedonia med NORDBAT I, deretter i en fredsbevarende operasjon i Bosnia med NORDBAT II og til slutt etter overgangen fra FN til NATO-kommando i en fredsopprettende operasjon i Bosnia med NORDPOL-BRIG sammen med Polen.

Perioden oppgaven omhandler var preget av store forandringer. Den kalde krigen var slutt, og verden var ikke lenger styrt av spenningen mellom øst og vest. Som et resultat av dette blusset nye konflikter opp, og både FN og NATO fikk en større rolle med internasjonale operasjoner. Borgerkrigen i Bosnia-Herzegovina ble et av områdene FN, og senere NATO så seg nødt til å gripe inn i. Dette resulterte i et omfattende engasjement for deltakelse i internasjonale operasjoner på Balkan, hvor de nordiske landene var store bidragsytere.

Oppgaven er basert på analyse av nordiske forsvarsministtermøter fra perioden 1991-1995, artikler fra aviser, stortingsmeldinger, intervjuer og sekundærlitteratur. Kildene fra forsvarsministtermøtene omfatter referater, protokoller, telefaxer og kommuniquéer. Det er i forbindelse med oppgaven utført to intervjuer. Det første med Fridthjof Sjøgaard som var ansvarlig for Forsvarsdepartementets avdeling II sikkerhetspolitisk avdeling fra 1993, hvor avdelingen hadde ansvar for internasjonale operasjoner. Andre intervjuobjekt er Jan Erik Wilhelmsen, som var stabssjef for UN FYROM Command fra 1993-1994

Forord

Først og fremst vil jeg takke mine veiledere Sunniva Engh og Håkon Lunde Saxi for tålmodig veiledning gjennom hele prosessen, og for at dere har brukt tiden deres på meg. Takk for at dere har gitt meg roen når ting har kokt. En spesiell takk til Håkon for uvurderlig hjelp med kilder, og tilgang til disse. Fridthjof Sjøgaard og Jan Erik Wilhelmsen fortjener også en stor takk for at de stilte opp i intervju, og delte sine erfaringer og tanker.

Jeg vil også takke Maren Strandmoe Bakken for lesing og tilbakemeldinger som ga meg bein å stå på når jeg siste halvår måtte klare meg uten deg. Takk til alle på masterlesesalen i Niels Treschows hus for å ha skapt en boble det har vært nødvendig å tre inn i, jeg heier på dere videre.

En stor takk rettes også til familie, med Cato som tidligere FN-soldat på Balkan i spissen. Det å komme hjem og tenke på noe annet har vært nødvendig. Takk for deres støtte, og mamma for korrekturlesning.

Mine nærmeste venner fortjener også en stor takk for at dere har holdt ut med meg. Jeg gleder meg til å se dere mye mer i månedene fremover. Uten deres støtte, avledning og gode selskap hadde jeg aldri kommet i mål.

Mari Berger Hanestad

Oslo, 2018

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	1
1.1 Nordisk forsvarssamarbeid - masteroppgaven i tid og rom.....	1
1.2 Problemstilling.....	2
1.3 Masteroppgavens relevans.....	3
1.4 Norge, og Norden i internasjonale operasjoner	5
1.5 Om kildene	8
1.5.1 Nordiske forsvarsministtermøter	8
1.5.2 Stortingsmeldinger	9
1.5.3 Intervju	9
1.6 Metode - Den voluntaristiske stillingen til nordisk samarbeid.....	10
1.7 Disposisjon	12
2. Nordisk militært samarbeid under den kalde krigen	14
2.1 Internasjonale operasjoner	14
2.2 Fredsbevarende operasjoner	15
2.2.1 Norden i fredsbevarende operasjoner.....	17
2.3 Fredsopprettende operasjoner	18
2.3.1 Norden i fredsopprettende operasjoner	19
2.4 Oppsummering - internasjonale operasjoner	20
2.5 Tidlig nordisk militært samarbeid	21
2.5.1 DANOR.....	22
2.5.2 NORDSAMFN.....	24
2.6 Konklusjon - tidligere nordisk militært samarbeid.....	24
3. Borgerkrigen i Bosnia-Hercegovina	26
3.1 Den kalde krigens slutt	26
3.2 Tre ulike konstituerende nasjonaliteter.....	29
3.3 Internasjonalt engasjement	31
3.4 Krigen utviklet seg.....	32
3.5 Fredsforhandlinger.....	34
3.5.1 Vance-Owen planen	35

3.6	NATO og USA trukket inn.....	36
3.6.1	Dayton-avtalen, og gjennomføringen av den	37
3.7	Oppsummering	38
4.	Norges innstilling til nordisk samarbeid	39
4.1	NORDBAT I - Fredsforebyggende operasjon i Makedonia.....	40
4.1.1	Jugoslavia som innsatsområdet, og positivitet omkring nordisk samarbeid	41
4.1.2	Beslutningsprosessen om å delta i NORDBAT I.....	42
4.1.3	Uformell henvendelse	43
4.1.4	Formell henvendelse	44
4.1.5	Oppsummering, og voluntaristisk stilling til nordisk samarbeid	45
4.2	NORDBAT II - Samarbeidet utvikles til Bosnia.....	47
4.2.1	Ideen om en nordisk bataljon blir skapt	47
4.2.2	Hvorfor svensk initiativ?	49
4.2.3	Formell henvendelse, og utformingen av styrken	50
4.2.4	Norges utvidelse med en logistikkbataljon	53
4.2.5	Innstilling til bruk av soldater i internasjonale operasjoner	54
4.2.6	Oppsummering, og voluntaristiske stilling til nordisk samarbeid.....	55
4.3	NORDPOLBRIG – Høydepunktet	56
4.3.1	Mulige utfordringer med en nordisk brigade	58
4.3.2	Danskene jobbet mot en nordisk løsning	59
4.3.3	Diskusjonen kommer i gang.....	60
4.3.4	Formell henvendelse og utformingen av NORDPOL-BRIG	62
4.3.5	Norsk legitimering av deltakelse.....	63
4.3.6	Oppsummering, og voluntaristisk stilling til nordisk samarbeid	64
5.	Konklusjon.....	66
5.1	Case én - NORDBAT I.....	66
5.2	Case to - NORDBAT II.....	67
5.3	Case tre - NORDPOL-BRIG	70
5.4	Avsluttende tanker	72
	Litteraturliste.....	74
	Forkortelser	82
	Vedlegg.....	84

1. Innledning

1.1 Nordisk forsvarssamarbeid - masteroppgaven i tid og rom

Denne oppgaven vil ta for seg tre tilfeller av nordisk forsvarssamarbeid i forbindelse med borgerkrigen i Bosnia-Hercegovina.¹ Under både FN og NATO- kommando ble det besluttet å stille med felles styrkebidrag fra de nordiske landene i tre ulike operasjoner. Etter oppløsningen av Sovjetunionen og Jugoslavia gikk Europa inn i en periode preget av nye konflikter. Bosnia var et av landene som fikk kjenne på konsekvensene av oppløsningen av Jugoslavia. Landet ble rammet av en grusom borgerkrig. Konflikten brøt ut mellom tre konstituerende nasjonaliteter hvor de ulike gruppene ønsket kontroll over republikken, og hadde forskjellige politiske mål. De tre etniske gruppene bestod av bosniske muslimer, serbere og kroater. Bosniske muslimer ønsket et samlet Bosnia, hvor de muslimske bosnierne var størst i antall. Serberne ville derimot løsrive seg fra republikken og danne en større serbisk stat, mens kroatene ville slutte seg til Kroatia. Etter erklæringen av Bosnia som en selvstendig stat i 1992 samlet serberne styrker for at serbisk løsrivelse skulle bli et faktum.² Uenighetene i Bosnia ga utslag i form av en brutal borgerkrig.

Det var som en konsekvens av borgerkrigen at FN-styrker i 1992 ble trukket inn i konflikten, og de tre tilfellene av nordisk samarbeid ble en realitet. Situasjonen i Bosnia, men også i nærliggende områder som Kroatia var brutale. Grusomme etniske rensninger og hevnaksjoner skapte redsel og mangel på tillit til hverandre blant lokalbefolkningen i landet. Konflikten fikk en ny dimensjon når omkring 7000 muslimer ble drept i massakren i Srebrenica i 1995. Etter USA grep inn ble Dayton-avtalen en realitet i oktober 1995, og aktørene kunne skimte et lys i enden av tunnelen. I 1995 ble NATO trukket mer inn i konflikten, og overtok med det mandatet for den internasjonale operasjon. UNPROFOR ble derfor erstattet av IFOR. Innledende kapittel vil utdype tema videre, og presentere oppgavens problemstilling. Samtidig vil jeg vise den faghistoriske statusen, og kilder og metode brukt i oppgaven.

---

¹ Heretter kun referert til som Bosnia.

² Østerud, Øyvind. *Brennpunkt Bosnia: Vesten og den tredje balkanske krig*. Oslo: Gyldendal 1995. s.19

1.2 Problemstilling

Denne oppgaven undersøker tre caser av nordisk forsvarssamarbeid under fredsoperasjonene på Balkan fra 1992-1995. Første case er det nordiske samarbeidet i Makedonia. I mars 1993 ble Nordic Battalion I i United Nations Protection Force Macedonian Command (NORBAT I UNPROFOR-MC), den første fellesnordiske FN-avdeling, utplassert. Bestående av Norge, Sverige, Danmark og Finland skulle bataljonen ha i oppgave å hindre at konflikten nådde Makedonia. Operasjonen ble den første fredsforebyggende operasjonen i FN-historien. Case nummer to er i forbindelse med videreføringen av det nordiske samarbeidet til Bosnia. I 1993 sendte Danmark, Sverige og Norge en fellesnordisk styrke til Tuzla i Bosnia. Kjernen var den svensk-danske bataljonen Nordic Battalion II (NORDBAT II). Den norske delen av styrken var ikke integrert i bataljonen, men var samlokalisert og hadde et særskilt ansvar for å støtte bataljonen.³ Siste case er samarbeidet mellom Norden og Polen i NORDPOL-BRIG. Ved overgangen fra FN til NATO-mandat ble det tidligere nordiske samarbeidet videreført til Nordic-polish brigade (NORDPOL-BRIG) mellom Norge, Sverige, Danmark, Finland og Polen.⁴

Hovedproblemstillingen i oppgaven er følgende:

«Hvordan forholdt Norge seg til deltakelse i internasjonale operasjoner på Balkan i en nordisk ramme i perioden 1992-1995?»

For å svare på dette deles problemstillingen inn i tre underproblemstillinger:

- *Hva besto det nordiske samarbeidet i?*
- *Hva var det norske bidraget?*
- *Hvorfor nettopp dette bidraget fra Norge, og resten av Norden?*

Opgaven vil drøfte de politiske og militære beslutningsprosessene i forbindelse med de tre casene av nordisk samarbeid beskrevet ovenfor. Spesielt legges det vekt på Norges initiativ, og vilje til nordisk samarbeid, samt de politiske og militære årsakene til at deltakelsen antok

---

³ Holmen og Ulriksen «Norden i felt: På oppdrag for FN og NATO» Norsk utenrikspolitikk: https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2393622/Rapp_nr257_00_Ulriksen.pdf?sequence=3 (Publisert november 2000, lastet ned 8/10-18) s. 11

⁴ Holmen og Ulriksen «Norden i felt: På oppdrag for FN og NATO» Norsk utenrikspolitikk: (Publisert november 2000, lastet ned 8/10-18) s. 12

den form og innretning den gjorde. Oppgaven begrenses til perioden 1992-1995 hvor beslutningene om å stille med felles styrkebidrag ble tatt, og samarbeid ble noe av. I Kosovo force (KFOR) i 1999 ble det også forsøkt å få til et nordisk samarbeid, initiert av danskene. Samarbeidet ble ikke noe av fordi Finland og Sverige prioriterte å sikre seg en plass i den britiske sektoren. resultatet ble derfor at Sverige, Finland og Norge endte i den britiske sektoren, mens Danmark sluttet seg til den franske.⁵ Jeg har valgt å begrense oppgaven til tidsrommet 1992-1995 for å kunne drøfte en periode hvor nordisk samarbeid hadde en positiv kurve. Dette gjør at oppgaven beskriver veien frem mot NORDPOL-BRIG, som jeg senere i oppgaven vil argumentere for at var et høydepunkt for det nordiske samarbeidet i internasjonale operasjoner på 1990-tallet.

1.3 Masteroppgavens relevans

Perioden omkring oppgavens avgrensning kan sies å ha medført en omveltning i nordisk forsvarspolitik. Flere forskere skriver om tiden etter den kalde krigen, og omtaler den som et vendepunkt.⁶ Rammebetingelsene som eksisterte i Europa etter den kalde krigen førte til nye konflikter. De nye konfliktene, og avspenningen mellom USA og Sovjetunionen forandret de sikkerhetspolitiske målene i Norge. Ambisjonene ble høyere, og det ble fokus på mer internasjonalisering. I Norge gjorde blant annet de nye maktkonstellasjonene at regjeringene etter den kalde krigen fokuserte på Norge som en fredsnasjon, med internasjonal megling i konflikter. Den kalde krigens slutt gav også større handlingsfrihet til småstater, og til nye alliansesamarbeid.⁷ Den nye globale verden og fravær av konflikt mellom stormakter åpnet opp for større forsvarssamarbeid mellom de nordiske landene. Øvings- og treningssamarbeidet økte i omfang, og de nordiske forsvarsministermøtene avholdt hver høst og vår siden 1956, viste at de nordiske landene hadde felles grunnholdninger og interesser.⁸

---

⁵Jakobsen, Peter Viggo. *Nordic Approaches to Peace Operations: A New Model in the Making?* London and New York: Routledge 2006. s. 218

⁶Bant annet Lange, Even, Helge Pharo og Øyvind Østerud. *Vendepunkter i norsk utenrikspolitikk. Nye internasjonale vilkår etter den kalde krigen* og Bogen, O og Håkenstad, M. *Balansegang: Forsvarets omstilling etter den kalde krigen*, samt Børresen, Jacob; Gjeseth, Gullow; Tamnes, Rolf *Allianseforsvar i endring 1970-2000*, bd. 5 i norsk forsvarshistorie.

⁷Lange, Even; Pharo, Helge Ø. & Østerud, Øyvind. «Utenrikspolitikken etter den kalde krigen» i Lange, Even, Helge Pharo og Øyvind Østerud. *Vendepunkter i norsk utenrikspolitikk. Nye internasjonale vilkår etter den kalde krigen*. Oslo: Unipub Forlag 2009. s.12

⁸⁸FD-arkiv, 93/00526-1/T.A/05.03.93, «Kommuniké fra nordisk forsvarsministermøde i Viborg 16. og 17. november», referat fra nordisk forsvarsministermøte i Danmark fra FD til FO, med flere, 25. januar 1993. s. 1

Etter den kalde krigen ble det lettere for de nordiske landene å delta i internasjonale operasjoner uten å skape avstand til noen av stormaktene. Allianse og nøytralitetsspørsmål ovenfor supermaktene USA og Sovjetunionen var ikke lenger en hindring for deltakelse og samarbeid. Samtidig var små nasjoner foretrukket i FN-operasjoner. De var ansett for å være mer «upartiske» og uten like sterke lokale interesser i konfliktene i forhold til blant annet supermakten USA.⁹ Deltakelse i internasjonale operasjoner ble en sentral del av nordisk utenriks- og forsvarspolitik. De nordiske landene hadde et felles mål om å delta i internasjonale operasjoner, et uttrykk for solidaritet med ofrene i konflikter. Utover 1990-tallet fikk også NATO en større rolle innenfor internasjonale fredsoperasjoner. Oppdragene ble derfor utviklet fra fredsbevarende til skarpere fredsopprettende. I tillegg til et ønske om å bidra i konfliktområder handlet det også om realpolitiske hensyn da Norden valgte å bidra på Balkan. Nærheten til Bosnia og det faktum at alle de nordiske landene på flere måter ble påvirket av konflikten ved blant annet flyktninger.¹⁰

Masteroppgaven vil bidra med innsikt i den faktiske beslutningsprosessen om å delta i det som kan kalles for startskuddet for nordisk samarbeid i internasjonale operasjoner. Slik jeg ser det er det få som tidligere har sett på de nordiske forsvarsministermøtene, og drøftet diskusjonene i Norge om hvorfor man velger nettopp disse styrkebidrag i NORDBAT I, II og NORDPOL-BRIG. Oppgaven omhandler en tid hvor det nordiske samarbeidet enda ikke var like etablert som i dag. Det var først i andre halvdel av 2000-tallet at ambisjonsnivået innenfor nordisk sikkerhets- og forsvarssamarbeid virkelig skjøt fart. NORDEFECO (Nordic Defence Cooperation) ble opprettet, og en felles solidaritetserklæring gjennom Stoltenberg-rapporten utarbeidet av Torvald Stoltenberg i 2009 viste en økende satsning på det nordiske samarbeidet. Rapporten foreslo å utvikle det nordiske samarbeidet på flere områder, men mest sentralt var forsvar- og sikkerhetspolitikk. Et av forslagene som fikk gjennomslag var å

---

⁹ Lange, Even; Pharo, Helge Ø. & Østerud, Øyvind. «Utenrikspolitikken etter den kalde krigen» i Lange, Even. mfl. *Vendepunkter i norsk utenrikspolitik. Nye internasjonale vilkår etter den kalde krigen*. 2009. s. 7-26

¹⁰ Holmen og Ulriksen «Norden i felt: På oppdrag for FN og NATO» Norsk utenrikspolitik. (Publisert november 2000, lastet ned 8/10-18) s. 5

opprette en gjensidig sikkerhetsgaranti. Der forpliktet de nordiske landene seg til å reagere dersom et av landene ble utsatt for ytre overgrep, eller press.¹¹

1.4 Norge, og Norden i internasjonale operasjoner

I 2000 skrev Bengt Holmen og Ståle Ulriksen en rapport om det nordiske militære samarbeid i felt, med hovedvekt på Bosnia. Rapporten drøfter hvorvidt samarbeidet kan kalles effektivt eller ikke, og hvordan samarbeidet ble strukturert. Rapporten stiller i tillegg spørsmålsteget ved hvor gjennomført det nordiske samarbeidet var og kan bli i fremtiden med utfordringer i forhold til medlemskap i NATO og EU. Rapporten baserer seg på stortingsmeldinger, og intervjuer av soldater om hvordan de opplevde det nordiske samarbeidet ute i felt. Rapporten er derimot lite problematiserende, og gir mer et bilde av hvordan det faktiske samarbeidet var uten å stille så mange spørsmål til hvorfor det ble et samarbeid og hvilke drivkrefter som gjorde et slikt samarbeid mulig.¹²

Et viktig bidrag fra sekundærlitteraturen er Jacob Børresen, Gullow Gjeseth og Rolf Tamnes sitt femte bind av Norsk forsvarshistorie utgitt i 2004. Bindet *Norsk forsvarshistorie - allianseforsvar i endring 1970-2000*, tar for seg blant annet FN-operasjonene fra 1970-2000. Boken viser hvordan norsk forsvarsorganisasjon i større grad rettet seg utover i verden gjennom 1990-tallet og hvordan Norge etter den kalde krigen tok større del av den økende internasjonaliseringen, og hvilke konsekvenser dette fikk for det norske forsvaret. *Allianseforsvars i endring 1970-2000* vil fungere som en del av sekundærlitteraturen til oppgaven og vil være med å underbygge diskusjonen om nordisk aktivisme, og den norske forsvar- og sikkerhetspolitikken i en turbulent tid.¹³

For å belyse de store forandringene i Forsvaret etter den kalde krigen, og utover 2000-tallet vil Gullow Gjeseths bok *Hæren i omveltning 1990-2005* utgitt i 2008, og Magnus Håkenstad og Olav Bogens *Balansegang: Forsvarets omstilling etter den kalde krigen* opprinnelig utgitt

---

¹¹ Saxi, Håkon Lunde. 2018. «Nordisk forsvarssamarbeid etter den kalde krigen: Fra avståelse til integrasjon og havari» i *Fortid* 1/2018 <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2493010/SAXI2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Publisert 2018, lastet ned 30/10-18)

¹² Holmen og Ulriksen «Norden i felt: På oppdrag for FN og NATO» Norsk utenrikspolitikk. (Publisert november 2000, lastet ned 8/10-18)

¹³ Børresen, Jacob; Gjeseth, Gullow; Tamnes, Rolf. *Allianseforsvar i endring 1970-2000*, bd. 5 i norsk forsvarshistorie. Bergen: Eide 2004

i 2015 fungere godt. Bøkene analyserer det norske forsvarets omstilling i årene etter den kalde krigen. Gjeseth er opptatt av hvordan økt deltagelse i FN og NATO-operasjoner fikk konsekvenser for hæren, og viser hvordan den tidligere organiseringen av forsvaret forholdt seg, og ble påvirket av økt krav om deltagelse i internasjonale operasjoner.¹⁴ Magnus Håkenstad og Olav Bogen retter i sin bok søkelyset mer mot hvilke konsekvenser omstillingen fikk for forsvaret i sin helhet, uten tilsvarende fokus på hæren, slik Gjeseth har.¹⁵ Selv om størsteparten av omstillingen av det norske forsvaret skjøt fart etter oppgavens tidsrom er denne litteraturen sentral for å se på hvilke utfordringer forsvaret sto ovenfor, og hvilken situasjonen norsk forsvarspolitikkk sto midt i samtidig som man så seg nødt, og villig til å hjelpe utenlands. Denne litteraturen fungerer også godt for sammenligning med omstillingen av det danske forsvaret som skjedde noe tidligere enn i Norge.

Håkon Lunde Saxi og Peter Viggo Jakobsen har begge undersøkt nordisk forsvars- og sikkerhetspolitikk. Saxis litteratur brukt i denne oppgaven fokuserer på det nordiske samarbeidet etter den kalde krigen, og forskjellene mellom norsk og dansk forsvars -og sikkerhetspolitikk, hvor blant annet geopolitikk og lederskap blir trukket fram som en sentrale faktorer. Jakobsen ser på det nordiske samarbeidet i forhold til internasjonale operasjoner, og diskuterer om det er snakk om en nordisk modell innenfor internasjonale operasjoner. For å beskrive ulike typer internasjonale operasjoner, og utviklingen innenfor disse etter den kalde krigen har jeg benyttet meg av blant annet *Norge i internasjonale operasjoner - Militærmakt mellom idealer og realpolitikk* av Tormod Heier, Anders Kjølberg og Carsten F. Rønnefeldt. Boken søker å forklare Norges militære utvikling utover 2000-tallet, og analyserer blant annet Norges bidrag i internasjonale operasjoner i lys av innenriks- og utenrikspolitikkk. I et nordisk perspektiv gir Kjølberg i boken, et godt verktøy for å forklare hvorfor og hvordan småstatstilhørigheten påvirker de nordiske landenes bidrag i internasjonale operasjoner. Det tas blant annet opp at småstater ofte konsentrerer seg om nærliggende områder, at de ikke ønsker å bruke militære virkemidler og at de er avhengig av stormakter og allianser for å styrke egen sikkerhet- og forsvarspolitikkk.¹⁶

---

¹⁴ Gullow Gjeseth. *Hæren i omveltning 1990-2005*. Bergen: Vigmostad & Bjørke 2008 og

¹⁵ Bogen, O og Håkenstad, M. *Balansegang: Forsvarets omstilling etter den kalde krigen*. Oslo: Dreyer 2015. s. 333-352

¹⁶ Kjølberg, Anders «Småstater i internasjonale operasjoner» i Heier, Tormod; Kjølberg, Anders; Rønnefeldt, Carsten F. (red.) *Norge i internasjonale operasjoner militærmakt mellom idealer og realpolitikk*. Oslo: Universitetsforlaget 2014. s. 43-53

For å gi en innsikt i svenske og danske beslutninger om å delta med styrker, samt hvordan det nordiske samarbeidet opplevdes på Balkan har jeg benyttet meg av to selvbiografier. Den ene er skrevet av den tidligere danske forsvarsministeren Hans Hækkerup. Hækkerup var forsvarsminister i Danmark i perioden 1993-2000. Selvbiografien *På skansen: dansk forsvarspolitik fra murens fald til Kosovo* skildrer dansk og internasjonal forsvars- og sikkerhetspolitikk fra den kalde krigens slutt til 1999. I tillegg til å gi et overordnet blikk, forteller han også fra indre diskusjoner han har hatt med andre nordiske ministre, og samarbeid dem imellom. For å inkludere et svensk perspektiv har jeg blant annet benyttet biografien fra den tidligere bataljonssjefen for NORDBAT II, Ulf Henricsson. *I När Balkan brann!* skildrer Henricsson hvordan bataljonen i et svensk perspektiv kom til, og hans opplevelse av krigen i Bosnia. Boken gir et sentralt innblikk i hvordan det var å være sjef for den nordiske bataljonen NORDBAT II, og hvilke utfordringer som fulgte med å være soldat i et fredsbevarende oppdrag i Bosnia.

Ved Institutt for forsvarsstudier (IFS) startet forskerne Håkon Lunde Saxi og Martin Lau Slåtten i 2016 et prosjekt som skal resultere i en bokutgivelse i 2019. Prosjektet vil være den første samlede forskningsbaserte fremstillingen av det norske militære engasjementet på Balkan.¹⁷ Prosjektet vil svare på sentrale spørsmål, som hvorfor norske soldater ble sendt til Balkan, hva gjorde de der, og hva opplevde de? Denne masteroppgaven er tilknyttet prosjektet, og de har bidratt med oversikt over arkivmateriale som er tilgjengelig, samt over litteratur av relevans for nordisk samarbeid. Håkon Lunde Saxi har fungert som en biveileder for prosjektet. Å knytte oppgaven til et pågående prosjekt som dette, innebærer at det er et historisk tema hvor utforskningen er i startgroppen, og at det fortsatt er mye som ikke er forsket på i forbindelse med den norske innsatsen på Balkan. Det norske engasjementet på Balkan har i senere tid kommet i skyggen av engasjementet i Afghanistan. Det har derfor vært utfordringer med litteratur og kildebaserte historiske studier av det nordiske samarbeidet. Samtidig som det har gitt begrensinger, har det også gitt muligheter til å se på noe som tidligere ikke er så belyst, og en sjanse til å oppdage nye sider ved Norges bidrag på Balkan.

All tidligere forskning nevnt over er ikke nødvendigvis ment som kildegrunnlag for masteroppgaven, men vil gi innsikt i rammen oppgaven springer ut i fra, og litteratur som har gitt meg et nødvendig bakteppe for å kunne forstå den militære oppbygningen og hvilke

---

¹⁷ Institutt for forsvarsstudier «Det norske forsvaret på Balkan» <https://forsvaret.no/ifs/Forskning/det-norske-forsvaret-pa-balkan> (publisert 26/10-16, lastet ned 27/3-17)

utfordringer norsk utenriks- og forsvarspolitikken sto ovenfor i tiden før og etter deltakelse i fredsoperasjonene på Balkan.

1.5 Om kildene

I forbindelse med masteroppgaven har referater fra nordiske forsvarsministermøter - hentet fra Forsvarsdepartementets arkiv, Stortingsmeldinger og innstillinger til disse, avisartikler og intervjuer dannet grunnlaget for drøftingen av forsvarssamarbeidet mellom Norge, Sverige, Danmark og Finland på Balkan. Kildeomfanget brukt i oppgaven er ikke stort, men det har passet utmerket til å beskrive beslutningsprosessene rundt deltakelse i fredsoperasjoner i en nordiske ramme, og viljen til samarbeid. Kildene er tett på beslutningene, og har gitt ulike vinkler på utformingen av det nordiske samarbeidet. Med god hjelp fra Saxi og Slåtten ved Institutt for forsvarsstudier har tilgangen, og oversikten over hva som finnes av materiell vært en enklere prosess. For å gjøre det mulig for meg å kunne se på dokumentene fra de nordiske forsvarsministermøtene har Saxi hjulpet med Forsvarsdepartementets avgradering av referatene fra perioden 1991-1995.

1.5.1 Nordiske forsvarsministermøter

De nordiske forsvarsministrene har siden 1956 møttes to ganger i året for å diskutere felles interesser, og samordne den nordiske politikken.¹⁸ Møtene viser utveksling av synspunkter mellom de nordiske forsvarsministrene på bredere sikkerhetspolitiske temaer, deltakelse i internasjonale operasjoner og materiellsamarbeid og økonomiske aspekter i forhold til dette.¹⁹ Hensikten med møtene har vært blant annet å kunne diskutere deltakelse, og mulighetene for koordinering i FN-operasjoner mellom de nordiske landene. Kildene fra de nordiske forsvarsministermøtene består i størst grad av referater, protokoller, telefaks og kommunikéer. Masteroppgaven vil i hovedsak legge vekt på diskusjonene om å delta med samordnende styrker. Det vil også i noen grad forekomme innslag av andre politikkområder for å vise hvordan de nordiske landene støttet seg til hverandre. Referatene er overordnede i forhold til hvor dypt de dykker ned i diskusjonene mellom de nordiske forsvarsministrene,

---

¹⁸ FD-arkiv, 93/00526-1/T.A/05.03.93, «Kommuniké fra nordisk forsvarsministermøde i Viborg 16. og 17. november», referat fra nordisk forsvarsministermøte i Danmark fra FD til FO, med flere, 25. januar 1993.

¹⁹ FD-arkiv, 93/00526-1/T.A/05.03.93, «Kommuniké fra nordisk forsvarsministermøde i Viborg 16. og 17. november», referat fra nordisk forsvarsministermøte i Danmark fra FD til FO, med flere, 25. januar 1993.

men de gir et godt innblikk i hvordan de nordiske landene orienterte hverandre om nasjonale forhold, dialogen de hadde seg imellom, og hvordan de arbeidet innenfor en nordisk kontekst om å sende felles styrkebidrag til Balkan.

1.5.2 Stortingsmeldinger

I forbindelse med perioden 1992-1995 kom det to store stortingsmeldinger om norsk deltakelse i internasjonale operasjoner. I desember 1992 kom «Beredskap for fred».²⁰ Stortingsmeldingen tok systematisk for seg den norske deltakelsen i internasjonale operasjoner. I tillegg ble det bestemt at det norske bidraget til internasjonale operasjoner skulle utvides fra 1330 soldater til 2022. Utover 1990-tallet ble det stilt større krav til utredelse av norske styrker i fredsopprettende operasjoner. På bakgrunn av dette ble det lagt fram en ny Stortingsmelding i 1994 om bruk av norske soldater i internasjonale operasjoner.²¹ Meldingen hadde som formål å utrede retningslinjer for bruk av personell til både FN og NATO-operasjoner. I tillegg til de store meldingene er det i oppgaven benyttet flere små stortingsmeldinger, og innstillinger til stortingsmeldinger fra perioden, som omhandler bruk av norske soldater i utenlandsoperasjoner.

1.5.3 Intervju

Som et supplement til annen litteratur har jeg avholdt to intervjuer med Fridthjof Sjøgaard og Jan Erik Wilhelmsen. Sjøgaard var ansvarlig for Forsvarsdepartementets avdeling II sikkerhetspolitisk avdeling fra 1993. Avdelingen hadde ansvar for internasjonale operasjoner. Wilhelmsen var tidligere stabssjef for UN FYROM Command fra 1993-1994. Selv om jeg intervjuet to i forbindelse med oppgaven, har jeg i størst grad benyttet meg av intervjuet med Sjøgaard. Intervjuet med Wilhelmsen er i liten grad benyttet da det viste seg å ikke være like relevant for det nordiske samarbeidet. Likevel ga det et fint innblikk i hvordan situasjonen for soldatene var ute i felt i operasjonen i Makedonia. Formålet med intervjuene var å få intervjuobjektene til å komme med relevant informasjon, og bekrefte eller avkrefte noe uklart eller usikkert.

Ved å bruke minne som kilde er det viktig å være bevisst på de kildeutfordringer dette innebærer. Hukommelse er selektivt, og det refererer til hvordan et individ eller en gruppe

---

²⁰ Forsvarsdepartementet. «Beredskap for fred - Om Norges framtidige militære FN-engasjement og FNs rolle som konfliktløser» St. meld. nr. 14 (1992-1993) 18/12-92

²¹ Børresen, Gjeseth, Tamnes, *Allianseforsvar i endring 1970-2000*, bd. 5 i norsk forsvarshistorie. Bergen 2004 s. 196-197

velger å huske eller glemme ulike hendelser.²² Intervjumetoden som ble benyttet på begge intervjuene var kvalitativ intervjumetode, med individuelt dybdeintervju. Det kvalitative ble brukt for å få frem personens egne tanker, følelser, meninger og erfaringer rundt oppgavens tema.²³ For at intervjuobjektene skulle kunne svare så utfyllende om et tema de hadde god kjennskap til ble en semistrukturert intervjuform benyttet. Intervjuobjektene var mer kvalifiserte på mange av områdene enn meg, og av den grunn ønsket jeg en åpen intervjuform heller enn låste spørsmål. Utvelgelsesprosessen ble en sammensetning av strategisk utvelgelse, og hvilke kandidater som var tilgjengelige. I tillegg benyttet jeg meg av snøballeffekten, ved å spørre intervjuobjektene om de kjente til andre kandidater som kunne være relevante. Begge intervjuobjektene har samtykket til at deres navn oppgis i masteroppgaven. Godkjenning er innhentet fra NSD Personvernombudet for forskning, og oppgaven har forholdt seg til de begrensninger på personopplysninger som norsk personopplysningslov og GDPR medfører.

1.6 Metode - Den voluntaristiske stillingen til nordisk samarbeid

Som et rammeverk for oppgaven vil jeg bruke en modell om internasjonal eller regionalt nordisk samarbeid utarbeidet av Pedersen og Ringsmose, vist nedenfor. Artikkelen modellen er hentet fra er i utgangspunktet ment å besvare spørsmål i forhold til dansk utenrikspolitikk ved å sette fokus på dansk utenrikspolitisk aktivisme i en nordisk kontekst.²⁴ Modellen fungerer likevel godt for å beskrive utviklingen i det nordiske samarbeidet på Balkan, og til å klassifisere hvordan de ulike nordiske landene forholdt seg til nordisk samarbeid.

---

²² Nora, Pierre. «Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire» i *Representations* 26. The regent of university of California. 1989 s.7-24.
https://www.jstor.org/stable/2928520?seq=2#metadata_info_tab_contents (publisert vår 1989, lastet ned 30/10-18)

²³ Dalen, Monica. *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget 2004. s. 16

²⁴ Pedersen, Rasmus Brun og Ringsmose, Jens. 2017. "Aktivisme i dansk udenrigspolitik: Norden, FN, NATO og EU». *Tidsskriftet Politica* 4/2017s. 339 – 357

		Internasjonalt eller regionalt orientert nordisk samarbejde	
		+	-
Voluntaristisk stillingtagen til nordisk samarbejde	+	Nordisk aktivisme (1)	Kategorisk afvisning af det nordiske samarbejde (3)
	-	Initiativløst deltagelse i nordisk samarbejde (2)	Fraværet af muligheden for nordisk samarbejde (4)

25

Ved å benytte dette rammeverket vil jeg inkorporere fire mulige hypoteser som er relevante i diskusjonen knyttet til nordisk militært samarbeid på Balkan. Var det her snakk om (1) entusiastisk entreprenør virksomhet («nordisk aktivisme») eller (2) en mer initiativløst deltagelse i et samarbeid andre skapte (Initiativløst deltagelse i nordisk samarbejde). (3) I de tilfellene der samarbeid ikke lar seg realisere, skyldes det at en nordiske løsning velges bort (Kategorisk afvisning af det nordiske samarbejde) eller (4) at et nordisk samarbeid ikke var mulig å få til på tross av hva man måtte ønske/mene om dette spørsmålet (Fraværet af muligheden for nordisk samarbejde.) Disse fire hypotesene dekker ulike faser i de tre casene av nordiske samarbeid på Balkan i perioden 1992-1995. Hypotesene baserer seg på aktivisme som et analysebegrep brukt for å skape orden i et kaos av beslutninger, aktiviteter, prosesser og aktører som har utgjort diskusjonene om hvordan det nordiske samarbeidet skulle praktiseres på Balkan.²⁶ Aktivismebegrepet vil i min masteroppgave være nyttig for å analysere Norge og Nordens rolle i det nordiske samarbeidet på Balkan på 1990-tallet, og hvor aktivistiske Norge var i forbindelse med nordisk samarbeid i Makedonia og Bosnia. Det oppgaven ikke vil gjøre i like stor grad er å kunne gi et nyansert bildet av hele det nordiske samarbeidet på 1990-tallet, da det vil fokusere på den delen av samarbeidet som omhandlet samarbeid innenfor internasjonale operasjoner.

²⁵ Modellen er henter fra Pedersen, Rasmus Brun og Ringsmose, Jens. "Aktivisme i dansk utenrikspolitikk: Norden, FN, NATO og EU». *Tidsskriftet Politica* 4/2017s. 339 - 357

²⁶ Pedersen, Rasmus Brun og Ringsmose, Jens. "Aktivisme i dansk utenrikspolitikk: Norden, FN, NATO og EU». *Tidsskriftet Politica* 4/2017s. 339 - 357

Et problem med aktivisme som et analyseverktøy skildret av Ringsmose og Pedersen er hvordan man kan skille mellom ekte aktivisme og retorikk. Når Kosmo i et nordisk forsvarsministermøte legger fram Norges sterke ønske om et tett samarbeid kan det være at det er usikkert hvilken hensikt som ligger bak. Hvordan kan vi vite om dette dreier seg om et aktivistisk ønske om et tettere samarbeid, eller om det kun er et retorisk virkemiddel for å fremstå som pådrivere for nordiske samarbeid? For å skille en beslutning, aktivitet og aktør fra å kun være retorisk til å omhandle ekte aktivisme presenterer Pedersen og Ringsmose tre karaktertrekk ved aktivisme. 1) Det må være en grad av initiativ. Norge kan ikke bare svare på hendelser, men må strategisk søke å bruke midler for å oppnå utenrikspolitiske mål. 2) Motsetninger mellom ulike internasjonale aktørers interesser, ønsker og et lands utenrikspolitikk. Det trekkes frem at det ofte er utvendige motsetninger til en nasjons aktivistiske utenrikspolitikk fordi den ofte er i strid med internasjonale interesser og ønsker. 3) Siste punkt er at selv om det kan være tryggere å holde all politikk borte fra offentligheten, må en aktivistisk politikk være offentlig og eksplisitt.²⁷

I tillegg til tabellen beskrevet ovenfor har det vært nyttig for oppgaven å bruke komparative innslag, ved å sammenligne de andre nordiske landenes politiske beslutningsprosesser i forhold til deltakelse i en nordisk ramme i perioden 1992-1995. Det mest fruktbare var å legge tyngst vekt på Sverige og Danmark. Deres bidrag, både i form av styrkebidrag, men også initiativ var størst blant de nordiske landene. Det eventuelle komparative innslaget i oppgaven står ikke sentralt, men gir oppgaven en annen dimensjon, og bedre forståelse av den norske deltakelsen på Balkan, og hvordan det nordiske samarbeidet fikk den innretningen det gjorde.

1.7 Disposisjon

Videre i oppgaven vil jeg først i kapittel to diskutere ulike internasjonale operasjoner og det tidligere nordisk samarbeid under den kalde krigen. Ved å se på hvordan internasjonale operasjoner har utviklet seg over tid og det tidligere nordiske samarbeidet i internasjonale operasjoner gir det bedre forståelse for de type oppdragene de nordiske landene samarbeidet i på Balkan, og hvordan det tidligere samarbeidet hadde vært. Kapittel tre – som er et litteraturbasert bakgrunnskapittel – vil redegjøre for den bakenforliggende grunnen til at FN

---

²⁷ Pedersen, Rasmus Brun og Ringsmose, Jens. "Aktivisme i dansk utenrikspolitikk: Norden, FN, NATO og EU». *Tidsskriftet Politica* 4/2017s. 339 - 357

utplasserte styrker på Balkan, som er borgerkrigen i Bosnia. For å kunne gi et helhetlig bilde av forholdene som møtte de nordiske soldatene er det sentralt å se på hva som var årsaken til borgerkrigen og konflikten mellom serbere, kroater og bosniske muslimer. Kapittel fire - oppgavens hoveddel - vil drøfte de tre casene av nordisk samarbeid på Balkan. Kapittel fire er delt opp i henhold til hver case, med en innledende, og konkluderende del før/etter hver case. Kapittelet drøfter beslutningene i Sverige, Danmark, Finland, og spesielt Norge rundt det å stille med bidrag til en nordiske styrke på Balkan, og hvilke typer styrkebidrag de ulike nordiske landene til slutt besluttet å sende. Kapittel fem vil bestå av en konklusjon, som systematisk, ut i fra de tre casene av nordisk samarbeid på Balkan, vil besvare problemstillingene fra innledende kapittel, og gi noen avsluttende tanker.

2. Nordisk militært samarbeid under den kalde krigen

Siden opprettelsen av FN i 1945 har internasjonale operasjoner vært en sentral del av arbeidet mot en fredeligere verden. Fredsbevarende og fredsopprettende operasjoner er blant noen av begrepene som beskriver ulike internasjonale oppdrag som Norden, og flere andre land har deltatt i. I dette kapittelet vil jeg støtte meg til Tormod Heier sine analytiske hovedspor ved å se internasjonale operasjoner i lys av tvang og samtykke. Ved å beskrive to ulike operasjonsformer vil jeg gi et overordnet blikk på hva internasjonale operasjoner bygger på.²⁸ Ved å gi en innføring i internasjonale operasjoner generelt, og ulike former for internasjonale operasjoner, vil det gi en større forståelse av det nordiske samarbeidet på Balkan. Det vil være med å belyse hvilke muligheter og begrensninger en operasjonstype fikk for den nordiske deltakelsen. Samtidig som kapittelet vil gi en ramme for internasjonale operasjoner som et begrep, vil jeg også vise tidligere former for nordisk forsvarssamarbeid innenfor internasjonale operasjoner under den kalde krigen. Samarbeidet Norden før de tre casene av samarbeid på Balkan, og i hvilken form?

2.1 Internasjonale operasjoner

De første internasjonale operasjonene ble gjennomført i regi av FN. FN hadde som mål å skape stabilitet, samt fremme fred og økonomisk- og demokratisk utvikling i de områdene hvor behovet ble ansett som nødvendig.²⁹ FN var lenge den ledende parten innenfor internasjonale operasjoner. Forandringer i FN, NATO og særlig utvidelsen av EU var derimot med på å påvirke rammene, og betingelsene som ble satt for internasjonale operasjoner etter den kalde krigen. Ettersom det sikkerhetspolitiske bilde i verden forandret seg møtte FN etter hvert nye utfordringer ute i felt. De stridende partene befant seg oftere på tvers av landegrenser, og med mye mer militær kapasitet enn tidligere. Tilgangen på militære ressurser

---

²⁸ Heier, Tormod. «Hva er internasjonale operasjoner?» i Heier, Tormod; Kjølberg, Anders; Rønnefeldt, Carsten F. (red.) *Norge i internasjonale operasjoner militærmakt mellom idealer og realpolitikk*. Oslo: Universitetsforlaget 2014. s. 21-42

²⁹Høiback, Harald; Olsen, John Andreas. «De nye krigene» i Lange, Even. mfl. *Vendepunkter i norsk utenrikspolitikk. Nye internasjonale vilkår etter den kalde krigen*. 2009. s. 27

økte også. Det ga de stridende partene større mulighet til å utfordre FN.³⁰ For å møte de nye utfordringene FN sto ovenfor skjedde det en forandring innenfor internasjonale operasjoner. FN og fredsbevarende operasjoner ble i stor grad erstattet av fredsopprettende operasjoner hvor NATO hadde kommando. I Perioden 1994-1999 ble antall soldater utsendt til FNs fredsbevarende operasjoner redusert fra 72.500 i 1994 til 13.500 i 1999.³¹ Utvikling etter 1990-tallet gikk mot skarpere oppdrag, hvor det ble mer akseptabelt med større bruk av makt og tvang.

2.2 Fredsbevarende operasjoner

Det vi i dag kaller tradisjonelle fredsbevarende operasjoner, førstegenerasjons operasjoner eller «blue helmet peacekeeping» preget fra slutten av 1940-tallet FNs arbeid mot fred og stabilitet.³² Fredsbevarende operasjoner hadde referanse til FN-paktens kapittel VI som ga medlemslandene i FN ansvar for å fremme fred og sikkerhet ved å blant annet å ta initiativ til meglings i en internasjonal konflikt.³³ Under hele den kalde krigen hadde fredsbevarende operasjoner i hovedsak som formål å hindre og moderere konflikter mellom stater ved hjelp av innsats av en tredje part, men under den kalde krigen var også FN delvis handlingslammet.³⁴ De måtte balansere og ikke krenke en stat med å samtidig skulle gripe inn og stabilisere en urolig situasjon. Som med mye annet under denne perioden ble også deltakelse i internasjonale operasjoner påvirket av spenningsnivået mellom USA og Sovjetunionen. For FN begrenset dette hvilke type oppdrag det var mulig å igangsette.³⁵ Fredsbevarende operasjoner ble derfor den mest brukte formen for internasjonale oppdrag før, og under den kalde krigen. Selv om den spente situasjonen under den kalde krigen fikk konsekvenser for FN, skjedde det likevel en viss forandring innenfor fredsbevarende oppdrag. Det ble en utvikling i forhold til hvor mye FN turte å engasjere seg i en konflikt. En oppblomstrende liberal trend resulterte i at det ble et mer liberalt syn på innblanding utenfra.

---

³⁰Leraand, Dag og Lindqvist, Petter H.F. «Norsk innsats i fredsoperasjoner mellom FN og NATO?» i Internasjonal politikk 02/2015. s. 297-307
https://www.idunn.no/ip/2015/02/norsk_innsats_i_fredsoperasjoner_-_mellom_fn_og_nato (publisert 2015, lastet ned 30/10-18)

³¹Hækkerup, Hans. *På skansen: dansk forsvarspolitikk fra muens fald til Kosovo*. Lindthard og Ringhofs 2002. s. 82

³²Begrepet «Blue helmet peacekeeping» kommer av den grunn at FN-soldatene brukte de ikoniske blå hjelmene i FN ledede operasjoner

³³FN-sambandet. «FN-pakten» <https://www.fn.no/Om-FN/Avtaler/FN-pakten> (lastet ned 10/4-2018) og Heier, Tormod. «Hva er internasjonale operasjoner?» Oslo 2014. s. 22

³⁴Børresen, Gjeseth, Tamnes, 2004 s.167

³⁵Heier, Tormod. «Hva er internasjonale operasjoner?» Oslo 2014. s. 23

Flere mente menneskerettigheter skulle overskride en stats krenkelse. Et eksempel som gir et bilde av utviklingen innenfor dette er i UNTSO operasjonen. I UNTSO ble det kun sendt observatører som skulle overvåke våpenstillstanden mellom Israel og de fire nabolandene Egypt, Jordan, Libanon og Syria. Nesten ti år senere, høsten 1956, sendte FN en fullverdig militær styrke inn i Gaza. Operasjonen gir et godt bilde på hvordan FN begynte med å sende observatører, til å til slutt delta med en militær styrke. FN gikk i denne perioden fra å kun observere, til å gripe mer inn i konflikten.³⁶ Splittelsen mellom liberale og konservative synspunkter var med på å forme FN som fredsmeidler.³⁷

I tillegg til en større aksept for innblanding fra FN, bygget fredsbevarende operasjoner på tre grunnleggende punkter når det kom til hvordan FN-styrker skulle gripe inn for ikke krenke. Det første var at det måtte foreligge samtykke mellom de stridende partene, og FN. Det var viktig for å ikke krenke en stat at det i stor grad var enighet om å opprettholde et internasjonalt styrkebidrag.³⁸ Eksempel på denne type fredsbevarende operasjoner hvor det fantes samtykke mellom partene var UNIFIL-engasjementet fra 1978-1998.³⁹ Det andre grunnleggende punktet var at gjennomføringen av oppdraget skulle skje på en upartisk måte. Dette begrenset hvem som kunne delta i oppdragene, og også en årsak til hvorfor småstater ofte bidro sterkt i fredsbevarende operasjoner, og stormaktene i større grad sto på sidelinjen. Småstater hadde ofte ikke like stor egeninteresse i konflikter.⁴⁰ En tredje faktor var at maktbruk skulle begrenses til å kun finne sted ved selvforsvar.⁴¹ På bakgrunn av den lave bruken av makt var styrkene ofte lett bevæpnet. Dette førte til at styrkene hadde vanskeligheter med å sette grenser og markere seg uten å bruke makt og vold.⁴²

I fredsbevarende operasjoner ble FN-styrker som regel utplassert etter at konflikter mellom stridende parter var avsluttet, og det fantes en fredsavtale mellom dem.⁴³ Deres oppgaver gikk i stor grad ut på å overvåke inngåtte våpenhviler, patruljere grenselinjer og demilitarisere

---

³⁶ Christiansen, Ola K og Leraand, Dag. *Med FN i fredens tjeneste. Gazette bok. 1995. s. 20-21*

³⁷ Hansen, Annika S. «Fredsoperasjonen Norge og de nye FN-operasjonene» i Lange, Pharo, Østerud. 2009. *Vendepunkter i norsk utenrikspolitikk. Nye internasjonale vilkår etter den kalde krigen.* Oslo: Unipub forlag 2009. s. 80

³⁸ Børresen, Gjeseth, Tamnes, 2004 s. 167

³⁹ Heier, Tormod. «Hva er internasjonale operasjoner?» Oslo, 2014. s. 22

⁴⁰ Heier, Tormod. «Hva er internasjonale operasjoner?» Oslo 2014, s. 22-23

⁴¹ Børresen, Gjeseth, Tamnes, 2004 s. 167

⁴² Leraand og Lindqvist. 2015. «Norsk innsats i fredsoperasjoner mellom FN og NATO?» s. 297-307

⁴³ Kjekstud, Stian. «FNs fredsbevarende operasjoner. Før, nå og i fremtiden» i Heier, Tormod; Kjølborg, Anders; Rønnfeldt, Carsten F. (red.) *Norge i internasjonale operasjoner militærmakt mellom idealer og realpolitikk.* Oslo: Universitetsforlaget 2014. s. 144

soner mellom land. Overvåkning skulle tilse at militære styrker trakk seg ut fra de konfliktfylte områdene, og ofte ble det etablert en buffersone eller en demilitarisert sone for å skille de stridende partene.⁴⁴ Et eksempel på dette er i Kypros i 1974, hvor FN etablerte en buffersone mellom republikken Kypros og den tyrkiske republikken Nord-Kypros. En annen praksis som var vanlig i fredsbevarende operasjoner var forhandlinger som skulle føre til en våpenhvile mellom de stridende partene. Fredsbevaring var den typen oppdrag som skulle «fryse» den aktuelle konflikten til den diplomatiske forhandlingsprosessen om å få stanset stridighetene var i havn.⁴⁵ Fredsbevarende operasjoner ansees i dag som «gårsdagens» operasjoner. Selv om denne formen for internasjonale operasjoner, med FN-kommando fortsatt eksisterer i dag, var den hyppigere i bruk under den kalde krigen. Fredsbevaring ble mer eller mindre utover 1990-tallet erstattet med skarpere fredsopprettende operasjoner i regi av NATO.⁴⁶

2.2.1 Norden i fredsbevarende operasjoner

Etter den kalde krigen hadde 25 prosent av FN-bidraget i internasjonale operasjoner bestått av personell fra Norden, og de nordiske bidragene ble en del av utviklingen av konseptet fredsbevarende operasjoner.⁴⁷ Den kalde krigens begrensninger ovenfor stormaktenes gjorde, som nevnt at små land som de nordiske fikk en sentral rolle i internasjonal operasjoner. Norden, sammen med land som Østerrike, Nederland, Canada, New Zealand og Australia ble viktige bidragsytere i de tidlige fredsbevarende FN-operasjonene.⁴⁸ Sterke bidrag til FN både økonomisk, men også gjennom deltakelse i internasjonal fredsbevaring gjorde at Norden ble langt merke til av stormaktene.

I tillegg til høy deltakelse ble det en nordisk praksis å delta i FNs internasjonale oppdrag med relativt store styrker. De nordiske landene var av de nasjonene som i stor grad var villige til å bidra⁴⁹ Norge og Danmark opprettholdt også ofte sine styrker over lengre tid. Dette var i mindre grad tilfellet for Sverige og Finland.⁵⁰ Sverige og Finland deltok i mange operasjoner, men opprettholdt styrkebidrag i kortere perioder. Nordens deltakelse i fredsbevarende

---

⁴⁴ Heier, Tormod. «Hva er internasjonale operasjoner?» Oslo 2014. s. 24

⁴⁵ Hansen, Annika S. «Fredsnaasjonen Norge og de nye FN-operasjonene» Oslo, 2009. s. 81

⁴⁶ Heier, Tormod. 2014 «Hva er internasjonale operasjoner?» Oslo. s. 23

⁴⁷ Stamnes, Eli. "Introduction" I *Peace support operations: Nordic perspectives*. Edited by Eli Stamnes. London: Routledge 2008. s. 2

⁴⁸ Holmen og Ulriksen, 2009 (Publisert november 2000, lastet ned 8/10-18) s.9

⁴⁹ Holmen og Ulriksen, 2009 (Publisert november 2000, lastet ned 8/10-18) s. 9

⁵⁰ Holmen og Ulriksen, 2009 (Publisert november 2000, lastet ned 8/10-18) s.10

operasjoner ble referert til som «den nordiske modellen». Etter hvert som flere land begynte å delta i internasjonale operasjoner, ble Nordens deltakelse på mange måter ansett som en fasit. Nordens innflytelse innen fredsbevarende arbeid ble tydelig gjennom populariteten til den blå boken, også kalt den nordiske stand-by force manualen. Manualen ble brukt til trening av FN-personell. Både Storbritannia og USA brukte Norden som en modell når de utover 1990-tallet begynte å engasjere seg i internasjonale operasjoner.⁵¹ Deltakelse i internasjonale operasjoner ga Norden en mulighet til å bli lagt merke til i en internasjonal sammenheng, og en måte å kunne bidra til internasjonal fred.

2.3 Fredsopprettende operasjoner

På samme måte som fredsbevarende operasjoner dominerte før, og under den kalde krigen, var fredsopprettende oppdrag den mest brukte formen for fredsoperasjoner fra 1990-tallet. Det ble etter hvert mer vanlig at regionale sikkerhetsinstitusjoner, på vegne av FN, fikk i oppdrag å ta regien over operasjonene.⁵² På denne måten ble fredsopprettende operasjoner ledet av NATO, også referert til som «out of area» operasjoner mer vanlig.⁵³ «Out of area» betyr NATOs utførelse av internasjonale operasjoner utenfor NATO-medlemslandenes geografiske område.⁵⁴ I motsetning til fredsbevaring, hvor det var referanse til FN-paktens kapittel VI, var det i fredsopprettende operasjoner referanse til kapittel VII. Kapittel VII omhandler bruk av tvang for å gjenopprette internasjonal fred og sikkerhet.⁵⁵ Fredsopprettende oppdrag inkluderte flere aspekter for å skape stabilitet i et konfliktfylt området.⁵⁶ Det stilte høyere krav til samarbeid mellom de militære styrkene, og de sivile i område. Styrkene fikk mange flere ikke-militære oppgaver. De militære styrkene arbeidet i større grad med det politiske og humanitære, samt gjenoppbyggingen av infrastruktur.⁵⁷ I tillegg ble det ofte valgt side i en konflikt, og de stridende partene samtykket i mindre grad, eller ikke i det hele tatt til at internasjonale organisasjoner grep inn.⁵⁸ Mangelen på samtykke gjorde det krevende å opprettholde en upartisk posisjon.⁵⁹

---

⁵¹Jakobsen, Peter Viggo. «Still Punching Above Their Weight?» I *Peace support operations: Nordic perspectives*. Edited by Eli Stamnes. London: Routledge 2008. s. 10

⁵² Heier, Tormod. «Hva er internasjonale operasjoner?» Oslo 2014. s. 22

⁵³ Børresen, Gjeseth, Tamnes, 2004 s. 79

⁵⁴ Hækkerup. *På skansen: dansk forsvarspolitikk fra muens fald til Kosovo*. 2002. s. 20

⁵⁵ Heier, Tormod. «Hva er internasjonale operasjoner?» Oslo 2014. s. 25

⁵⁶ Hansen, Annika S. «Fredsasjonen Norge og de nye FN-operasjonene» Oslo 2009. s. 77

⁵⁷Jakobsen. «Still Punching Above Their Weight?» London 2008. s. 11

⁵⁸ Heier, Tormod. «Hva er internasjonale operasjoner?» Oslo 2014. s. 25

⁵⁹ Heier, Tormod. «Hva er internasjonale operasjoner?» Oslo 2014. s. 22

Fordi det var større spillerom for å benytte makt, og tvang med referanse til kapittel VII ble det i større grad enn i fredsbevarende operasjoner akseptabelt for soldater å kunne drepe, eller bruke våpen i situasjoner som ikke kun omhandlet selvforsvar.⁶⁰ Bruken av mer vold skulle enten kunne nedkjempe eller avskrekke en motstander.⁶¹ Større aksept for bruk av vold i fredsopprettende oppdrag var derfor ikke ensidig med farligere situasjoner for soldatene, heller det motsatte. Styrkene fikk mer respekt, og voldsbruken hadde stor avskrekkingseffekt på partene. Det var klare linjer for hva som var greit og ikke, og det skapte trolig færre farlige situasjoner i fredsopprettende enn i fredsbevarende operasjoner fordi rollene var klarere og tydeligere. Styrkene som deltok i fredsopprettende oppdrag var ofte i tillegg mer robuste, og presset på den militære kompetansen til de landene som deltok i slike oppdrag var større.⁶² Deltakelsen i skarpere «out of area» oppdrag krevde fra 1990-tallet en forbedring av den militære kompetansen, og i større grad et mer spesialisert forsvar.⁶³ Dette førte blant annet til en omstrukturering av både det danske, og norske forsvaret. I Danmark skjedde omstillingen rundt 1990-tallet, mens i Norge litt senere på 2000-tallet. For å kunne delta i fredsopprettende operasjoner ble antall bidrag redusert og det ble større fokus på færre, men skarpere oppdrag. Dette fokuser vises også, som jeg vil se på senere i oppgaven, gjennom diskusjoner i de nordiske forsvarsministermøtene i perioden 1991-1995.

2.3.1 Norden i fredsopprettende operasjoner

Overgangen fra fredsbevarende operasjoner til fredsopprettende operasjoner fikk også konsekvenser for den nordiske deltakelsen. Med nye konflikter og større deltakelse fra flere medlemsland i FN ble det vanskelig for Norden å opprettholde det høye bidraget. Fra ca. 56 deltakende land frem til 1988, deltok 67 nye land i løpet av 1990-tallet.⁶⁴ Med NATO mer innblandet i internasjonale operasjoner gikk standarden fra å bidra med styrker på bataljonstørrelse, til å måtte delta med en brigade for å opprettholde en viss innflytelse i operasjonene.⁶⁵ En bataljon er normalt delt inn i tre til fem kompanier, mens en brigade består av flere bataljoner. Denne utviklingen viste også de tre tilfellene på Balkan, hvor de

---

⁶⁰ Børresen, Gjeseth, Tamnes, 2004 s.166

⁶¹ Heier, Tormod. «Hva er internasjonale operasjoner?» Oslo 2014 s. 25

⁶² Leraand og Lindqvist. «Norsk innsats i fredsoperasjoner mellom FN og NATO?» (publisert 2015, lastet ned 30/10-18) s. 297-307

⁶³ Heier, Tormod. «Hva er internasjonale operasjoner?» Oslo 2014. s. 22

⁶⁴ Jakobsen. "Still Punching Above Their Weight?" London 2008. s. 10

⁶⁵ Jakobsen, "Still Punching Above Their Weight?" London 2008. s. 10

nordiske bidragene utviklet seg fra å stille med en brigade i NORDBAT I og II, til den nordisk-polske brigaden i NORDPOL-BRIG. For å møte de nye utfordringene begynte alle de nordiske landene å utvikle styrker som i større grad kunne bruke makt. I Norge ble Telemarks bataljonen opprettet i 1993. Det ble Norges eneste avdelingen i Hæren som hadde profesjonelle soldater, heller enn soldater basert på verneplikt. Avdelingen var en del av NATOs nye konsept.⁶⁶ Tross Nordens forsvarsutvikling ble det vanskelig å beholde den høye profilen de hadde hatt i fredsbevarende operasjoner i fredsoppbyggende oppdrag. Det var også en viss skepsis i forhold til risikoen man utsatte soldater for ved å delta i fredsoppbyggende operasjoner, og kanskje spesielt i Norge.

2.4 Oppsummering - internasjonale operasjoner

Fra den første FN-styrte internasjonale operasjonen i Midtøsten i 1948 og fram til 1990-tallet var fredsbevarende operasjoner den mest brukte formen for å bevare fred og sikkerhet i konfliktfylte områder. Fredsbevarende operasjoner baserte seg ofte på overvåkning av våpenhvile- og uttrekning av styrker. Det ble også ofte etablert buffersoner for å stabilisere, og sette en konflikt på «pause» inntil en våpenhvile var på plass. Operasjonsformen skulle kun innebære bruk av makt og vold i situasjoner hvor det gjaldt selvforsvar, og tvang var ikke-eksisterende. Fredsbevarende operasjoner brukes fortsatt i dag, men i mindre grad. Utover 1990-tallet ble det mer og mer sjeldent at det har forekommet en våpenhvile mellom stridende parter i en konflikt. FN ble derfor i større grad satt inn i konflikter hvor det ikke forelå noen avtale, og flere ganger ingen fred å bevare. FNs utilstrekkelighet i de nye krigene resulterte i en utvikling innenfor internasjonale operasjoner. Operasjonsformen endret seg etter 1990-tallet, og fredsoppbyggende operasjoner ledet av NATO erstattes FNs tradisjonelle fredsbevaring. Det ble fokus på færre, men skarpere operasjoner, og lagt større vekt på profesjonalisering av styrker som deltok i fredsoperasjonene. Fredsoperasjonene fikk også større aksept for bruk av tvang og vold gjennom kapittel VII. I dag blir fortsatt fredsbevarende operasjoner brukt, men fredsoppbyggende operasjoner under NATO-kommando har vært trenden.

---

⁶⁶ Andersson, Andreas. «Nordic Peace Support Operations 1991-99» I *Peace support operations: Nordic perspectives*. Edited by Eli Stamnes. London: Routledge 2008. s. 52

2.5 Tidlig nordisk militært samarbeid

Som nevnt tidligere har alle de nordiske landene en lang tradisjon med deltakelse i fredsbevarende operasjoner på FN mandat, og ved flere anledninger har Norden deltatt i de samme operasjonene. Det har også flere ganger vært forsøkt å danne samarbeid mellom de nordiske landene uten å lykkes. På 1940-tallet var det blant annet forhandlinger om å danne et nordisk forsvarsforbund. Istedenfor å danne et forsvarsforbund, og en mer samlet nordisk retning gikk forhandlingene i grus. De nordiske landene tok ulike sikkerhetspolitiske retninger.⁶⁷ Den norske sikkerhetspolitiske forskeren, og diplomaten Sverre Jevl sier i en artikkel i *Analyse Norden* at «I tider med mildt press trekker de nordiske landene sammen, men i tider med større press trekker de fra hverandre og ofte mot de landene som står nærmest og har størst påvirkning for deres nasjon»⁶⁸ Tre ulike dragninger har vært med på å trekke de nordiske landene i ulike retninger sikkerhetspolitisk. Storbritannia i vest, resten av Europa med Tyskland i spissen i sør, og Russland i øst skapte større sikkerhetspolitisk avstand mellom de nordiske landene.⁶⁹ Ulik sikkerhetspolitisk ståsted, spenningen mellom øst og vest under den kalde krigen og tradisjonelle føringer som Sveriges nøytralitetspolitikk gjorde det komplisert å få til et solid forsvarssamarbeid.

Likevel har det vist seg at Norden, spesielt i internasjonale operasjoner, og i samtale om dette har støttet seg på hverandre. I tillegg til forsøket med å danne et nordiske forsvarsforbund ble det i 1964 også besluttet å opprette en felles nordisk samarbeidsgruppe om militære FN-spørsmål (NORDSAMFN) og en beredskapsstyrke. Bereskaptyrken skulle kunne stille på kort varsel til rådighet for FN.⁷⁰ Tross samarbeid i den nordiske samarbeidsgruppen og beredskapsstyrken stilte Norden som regel med nasjonale bidrag, og ikke med fellesnordiske enheter i internasjonale operasjoner.⁷¹ Første samarbeid i en operasjon kom med den multinasjonale bataljonen DANOR mellom Norge og Danmark. DANOR og NORDSAMFN er eksempler på at det, tross ulik forsvars- og sikkerhetspolitikk, var muligheter for samarbeid innenfor internasjonale operasjoner også under den kalde krigen. I denne delen av kapittelet

---

⁶⁷ Jevl, Sverre. «Nordisk samarbeid om sikkerhets -og utenrikspolitikk? Betragtninger omkring rapporten til Thorvald Stoltenberg» i *analys NORDEN*. Specialutgåva/2009. s. 1-2

⁶⁸ Jevl. «Nordisk samarbeid om sikkerhets -og utenrikspolitikk? Betragtninger omkring rapporten til Thorvald Stoltenberg» 2009 s. 1-2

⁶⁹ Jevl. 2009. «Nordisk samarbeid om sikkerhets -og utenrikspolitikk? Betragtninger omkring rapporten til Thorvald Stoltenberg» 2009 s. 1-2

⁷⁰ Jakobsen, 2006. s. 209-210

⁷¹ Hækkerup 2002. s. 58

vil jeg se på de nordiske samarbeidene i forbindelse med internasjonale operasjoner under den kalde krigen, ved å se på DANOR og NORDSAMFN.

2.5.1 DANOR

Det første forsøket på et mer organisert nordiske militært samarbeid i internasjonale operasjoner kom i forbindelse med Suez-krisen i 1956. Suez-krisen representerte fortsettelsen på konflikten mellom Israel og de arabiske landene. Konflikten utspilte seg med arabisk boikott av Israel og hevnaksjoner med følgende gjengjeldelse fra Israel sin side. Samtidig som den langvarige konflikten i Midtøsten fortsatte, oppsto det misnøye i Frankrike og Storbritannia i forhold til Egypt og deres president Gamal Adel Nasser.⁷² Konflikten mellom Egypt og de vestlige landene Storbritannia og Frankrike bunnet i misnøye for Nasser, og hans økende innflytelse i Midtøsten, området hadde lenge vært et interesseområde for spesielt Frankrike.⁷³ FN- mandatets oppgave i konflikten ble å sikre, og følge opp opphør av fiendtligheter. Dette inkluderte å tilse at Frankrike, Storbritannia og Israel trakk sine styrker ut av egyptisk territorium.

Etter en drøfting mellom generalsekretær Hammarskjöld og den norske FN-ambassadøren Hans Engen om å sende en norsk FN-styrke til Suez, kom det en offisiell forespørsel om norsk styrkebidrag samme dag.⁷⁴ Allerede 30 timer etter FN hadde sendt en skriftlig henvendelse ble det klart fra norsk side at de ønsket å delta i FN-styrken med ett geværkompani.⁷⁵ Både i Sverige og Danmark hadde de også besluttet å stille styrker til disposisjon. Etter forespørselen fra FN ønsket Sverige å stille med en redusert bataljon, og Danmark med to geværkompanier. I utgangspunktet var alle de nordiske landene innstilt på å stille med styrkebidrag til FN-operasjonen.⁷⁶ Likevel endte til slutt kun Norge og Danmark opp med å stille med styrker til en nordisk brigade.⁷⁷

---

⁷² Smith, Dan. «Etter den kalde krigen – nye rammer for utenrikspolitikk» I Knutsen, Torbjørn. L.; Sørbo, Gunnar. M; Gjerdåker, Svein (red). *Norges utenrikspolitikk* (2.utgave). Oslo: Cappelen akademisk forlag 1997. s. 63-64

⁷³Smith «Etter den kalde krigen – nye rammer for utenrikspolitikk» Oslo, 1997. s. 64

⁷⁴ Marki, Petter. *UNEF. Danor-bataljonen og det norske feltsykehuset, 1956–1967*. Oslo: FN-veteranenes Landsforbund 2007. s. 99

⁷⁵ Marki. *UNEF. Danor-bataljonen og det norske feltsykehuset, 1956–1967*. Oslo 2007.. s. 100

⁷⁶ Marki, 2007 s. 102

⁷⁷ Holmen og Ulriksen (Publisert november 2000, lastet ned 8/10-18) s. 11

I København, under et forsvarsministermøte sa de nordiske landene seg enige i å organisere sine nasjonale bidrag i samsvar med hovedforsamlingens vedtak, og at det norske og danske bidraget skulle organiseres samlet i en redusert bataljon. I tillegg til de allerede vedtatte bidragene som to geværkompanier fra Danmark og et fra Norge ble det satt sammen en felles bataljonsstab med stabskompani. I Norge og Danmark var det enighet om at Norges bidrag til bataljonen skulle bestå av flere soldater på bakgrunn av at det danske bidraget til FN-styrken allerede var større enn Norges.⁷⁸ Det var også overensstemmelse om at bataljonen skulle ha en dansk sjef, norsk nestkommanderende og en norsk sjef for stabskompaniet. Utover dette skulle sjefsposisjonene rullere mellom de ulike nasjonene.

Selv om det kun var Norge og Danmark som endte med å få til et militært samarbeid i Suez var det enighet mellom Norge, Sverige og Danmark om et nært samarbeid der det var mulig. Blant annet skulle de forsøke å organisere felles forbindelser mellom UNEFs forsyningsbase og de nordiske landene.⁷⁹ Finland var kun i en liten periode villige til å stille med en styrke til operasjonen. Grunnen til manglende bidrag etter kun kort tid fra Finland var redselen for å gjøre noe som ville støte nabolandet Sovjetunionen. Usikkerheten for å gjøre noe som ikke falt i god jord hos de mektige naboene gjorde det vanskeligere å engasjere seg. Sverige derimot var ikke positivt innstilt på et felles nordisk samarbeid. Bakgrunnen for den negative holdningen kom blant annet fra de sikkerhetspolitiske forskjeller mellom de nordiske landene.⁸⁰ Norge og Danmark var medlemmer av NATO, og dette skapte skepsis hos svenskene hvor nøytralitetstradisjon sto sterkt.⁸¹ I tillegg til usikkerheten rundt å samarbeide med NATO-land fantes det en militærfaglig skepsis med bakgrunn i utfordringene i forhold til administrasjon, samordning, regler og prosedyrer når det kom til å danne en multinasjonal bataljon. Ut i fra disse argumentene valgte Sverige å frastå fra et nordisk samarbeid i UNEF I, men de opprettholdt sitt nasjonale bidrag i operasjonen.⁸² Den dansk-norske Infanteribataljonen DANOR ble dannet, og opprettholdt frem til svensk overtakelse i 1967.⁸³ Foruten å samarbeide i en dansk-norsk infanteribataljon hadde Norge i tillegg ansvaret for å sette opp og drive et feltsykehus. Dette engasjementet ble opprettholdt fram til 1963 da Norge

---

⁷⁸ Marki, 2007 s.102

⁷⁹ Marki, 2007 s. 103

⁸⁰ Holmen og Ulriksen (Publisert november 2000, lastet ned 8/10-18) s. 11

⁸¹ Holmen og Ulriksen (Publisert november 2000, lastet ned 8/10-18) s. 11

⁸² Jakobsen. Nordic Approaches to Peace Operations: A New Model in the Making? London and New York 2006. s. 209

⁸³ Holmen og Ulriksen, (Publisert november 2000, lastet ned 8/10-18) s. 11

etter eget ønske, grunnet rekrutteringsproblemer, overlot driften til Sverige og senere Danmark.

2.5.2 NORDSAMFN

Uavhengig om de nordiske landene hadde erklært seg nøytrale, eller var knyttet til ulike forsvarsallianser ble det som nevnt i innledningen til denne delen av kapittelet, i 1964 opprettet en nordisk samarbeidsgruppe, og en beredskapsstyrke. Styrken omfattet ikke en stående avdeling, men baserte seg på rekruttering av personell med avtjent førstegangstjeneste.⁸⁴ Beredskapsstyrken ble etablert etter initiativ av den daværende svenske generalsekretæren i FN, Dag Hammarskjöld. NORDSAMFN var i perioden 1993-1997 en politisk-militær struktur.⁸⁵ Det skulle være en FN-beredskapsstyrke mellom de nordiske landene som hadde i oppgave å sørge for nær operativ, og administrativ koordinering av det nordiske samarbeidet i FN, og utplassering av beredskapsstyrker for fredsbevarende operasjoner.⁸⁶ Samarbeidsgruppen besto i størst grad av to årlige forsvarsministermøter, og opprettingen av utdanningssentre.⁸⁷ Den nordiske utviklingen når det kom til spesialiseringen på utdanningssiden ble utviklet av samarbeidsgruppen. Innenfor utdanning skulle Norge stå for logistikk, Finland for utdanning av militære observatører, Sverige for stabsoffiserer og til slutt Danmark med utdanning av militærpoliti.⁸⁸ Etter den kalde krigen ble som nevnt FNs tradisjonelle fredsbevaring erstattet av fredsoppbyggende oppdrag ledet av andre organisasjoner. For de nordiske landene ble det derfor mer relevant med en samarbeidsgruppe som også omfattet fredsoppbyggende oppdrag ledet av andre enn FN. Av denne grunn ble NORDSAMFN avviklet i 1997, og erstattet av Nordic Cooperation Arrangement for Military Peace Support (NORDCAPS).⁸⁹

2.6 Konklusjon - tidligere nordisk militært samarbeid

For de nordiske landene preget lenge den usikre sikkerhetspolitiske situasjonen under den kalde krigen hvordan det nordiske samarbeidet artet seg, og hvor tett det ble. De skarpe

---

⁸⁴ Holmen og Ulriksen (Publisert november 2000, lastet ned 8/10-18) s.10

⁸⁵ Holmen og Ulriksen (Publisert november 2000, lastet ned 8/10-18) s. 10

⁸⁶ Jakobsen, 2006. s. 209-210

⁸⁷ Holmen og Ulriksen (Publisert november 2000, lastet ned 8/10-18) s. 10

⁸⁸ Holmen og Ulriksen (Publisert november 2000, lastet ned 8/10-18) s.10

⁸⁹ Saxi, Håkon Lunde. «Nordisk forsvarssamarbeid etter den kalde krigen: Fra avståelse til integrasjon og havari» (Publisert 2018, lastet ned 30/10-18).

skillene mellom øst og vest gjorde det vanskelig for de nordiske landene å samarbeide. Det var utfordrende å danne et samarbeid som muligens kunne skade forholdet til supermaktene, og gjøre situasjonen mer spent. Redselen for å trække feil i forhold til USA og Sovjetunionen var med på å legge bånd på utviklingen av et nordiske samarbeid i internasjonale operasjoner. Samtidig viste de tidligere forsøkene på et samarbeid, at det fantes et ønske, og initiativ til å få til noen form for kommunikasjon og samspill i en nordisk ramme. Diskusjonene rundt å samarbeide var absolutt til stedet, og som man så ved diskusjonen rundt å stille med en nordisk bataljon under Suez-krisen ble det presisert at man til en viss grad ønsket å stå samlet i felt, selv med nasjonale bidrag. Selv om et solid og stort samarbeid ikke fant sted, så var det en viss form for kommuniserende samarbeid, hvor man hadde en dialog om muligheter for samarbeid på flere arenaer. Til tross for samarbeidet i NORSAMFN og DANOR, var deltakelsen i årene før de tre tilfellene av samarbeid på Balkan, mest basert på nasjonale bidrag, heller enn et formalisert nordiske samarbeid i internasjonale operasjoner.

3. Borgerkrigen i Bosnia-Hercegovina

«Vi har mistet alt! Hatet har ødelagt våre liv.»⁹⁰

Dette er et sitat fra Mirko Pocranja (58) som klarte å flykte fra Sarajevo, hentet fra en artikkel i VG i 1992. Store deler av befolkningen levde i frykt, og mange ble drevet på flukt i Bosnia under borgerkrigen. Tvungen massedeportasjon, fengsling, konsentrasjonsleirer og massevoldtekter var noe av det befolkningen sto midt oppi.⁹¹ Krigen var brutal, og det at det skjedde ikke langt fra Norge gjorde at det følte nært for mange også her. Jeg har selv familie som var en del av FN-engasjementet på Balkan, og kjenner flere som fluktet fra den brutale borgerkrigen. Borgerkrigen i Bosnia med blodige kamphandlinger og etnisk rensing resulterte i et omfattende militært og humanitært engasjement fra verdenssamfunnet.

I dette kapitlet belyses den bosniske borgerkrigen, og hvordan og hvorfor FN og NATO gikk inn med styrker i et så konfliktfylt område. Ved å beskrive situasjonen i Bosnia under krigen gir det et bilde av den situasjonen som møtte de nordiske styrkene i NORDBAT I, II og NORDPOL-BRIG. Kapitlet vil svare på hvorfor det ble borgerkrig i Bosnia, og hvilke konsekvenser dette fikk for FN og NATOs rolle i konflikten.

3.1 Den kalde krigens slutt

Den kalde krigens slutt skapte en optimisme om en fredeligere verden. Det som imidlertid ble realiteten var at sammenbruddet i øst skapte et nytt konfliktpotensialet. 21 nye stater ble opprettet som en konsekvens av oppløsningen av både Sovjetunionen og Jugoslavia tidlig på 1990-tallet. Flere av de nyopprettede selvstendige statene var allerede preget av interne forskjeller, blandende nasjonaliteter og ulike trosretninger. Utbredelsen av de indre konfliktene var ikke et resultat av slutten på den kalde krig, men en overordnet konflikt som hadde holdt urolighetene innestengt, ble revet vekk.⁹² Den overordnede storkonflikten mellom Sovjetunionen og USA hadde tidligere fungert som et lokk for de interne konfliktene.

---

⁹⁰ Holst, Frode og Thunæs, Bjørn. «Hatet ødela våre liv» VG: 10/6-92. 31/10-18

⁹¹ Børresen, Gjeseth, Tamnes, 2004 s. 194

⁹² Moen, Kjell Erik Møgster. *Fredskrigeren Thorvald Stoltenberg*. Oslo: NRK Aktivum AS 2009. s. 35

Verdenssamfunnet sto ovenfor et nytt trusselbilde og nye utfordringer måtte takles. På en måte var verden mer urolig etter den kalde krigen, enn under. Den var ikke lenger preget av to supermakter som tok fokuset vekk fra nasjonale problemer, og nye konflikter man ikke visste hvordan man skulle håndtere blomstret opp. Utfordringene som fulgte slutten på den kalde krigen fikk også konsekvenser for FN og NATO. FN måtte trappe opp antall internasjonale operasjoner, og NATO måtte ta større ansvar. NATO gikk fra å være en forsvarsorganisasjon fokusert på felles forsvar mot Sovjetunionen i Øst, til å engasjere seg i konflikter utenfor sitt definerte ansvarsområde.⁹³ Et av disse områdene var Bosnia. Ettervirkningene etter oppløsningen av Jugoslavia gjorde at situasjonen på Balkan ble den første og største prøvelsen for FN og NATO etter den kalde krigen.

Samtidig som Sovjetunionen ikke lenger var en storstat, ble det tidligere Jugoslavia, som hadde bestått av 20 ulike folkegrupper, oppløst. Etter et utfordrende valgår i 1990, hvor kommunistpartiet brøt sammen, og nye småpartier vokste fram, ble den nye politiske realiteten en utfordring for regionen.⁹⁴ Jugoslavia ble etter 1990 organisert med representanter fra det gamle kommunistpartiet på føderalt nivå, og selvvalgte organer på republikknivå.⁹⁵ Maktfordelingen mellom disse, sammen med økonomiske problemer ble en uløselig situasjon som blant annet resulterte i Slovenia og Kroatias uavhengighetserklæring 25.juni 1991. September 1992 fulgte Makedonia etter Slovenia og Kroatia, og erklærte seg uavhengige. Mange bruker referansen, lappeteppe for å beskrive de ulike folkegruppene som eksisterte i det tidligere Jugoslavia. De tre største folkegruppene i 1991 oppgitt i rekkefølge hadde vært serbere, kroater og muslimer.⁹⁶ Folkegruppene hadde dannet et lappeteppe som eksisterte frem til splittelse i 1991, men som etter dette begynte å rakne. Slovenia, Kroatia og Makedonias uavhengighetserklæringer gjorde at den sosialistiske føderale republikken Jugoslavia ble erklært oppløst i 1992, og nasjonale konflikter lot derfra, ikke vente på seg.

---

⁹³ Børresen, Gjeseth, Tamnes, 2004. s. 119

⁹⁴ Mønnesland, Svein. *Før Jugoslavia og etter*. Oslo 1999. s. 260

⁹⁵ Mønnesland, 1999 s. 263

⁹⁶ Mønnesland, Svein. *Før Jugoslavia og etter*. 4. utg. Oslo: Sypress Forlag 1999. s.18

97

98

⁹⁷ Illustrasjon av Jugoslavia før oppløsningen, hentet fra NRK. «Fra krig til fred- på Balkan» <https://www.nrk.no/urix/se-krigs--og-fredsbildene-fra-balkan-1.12449688> (Publisert 11/7-18, lastet ned 30/10-18)

⁹⁸ Illustrasjon av Jugoslavia etter oppløsningen hentet fra NRK. «Fra krig til fred- på Balkan» <https://www.nrk.no/urix/se-krigs--og-fredsbildene-fra-balkan-1.12449688> (Publisert 11/7-18, lastet ned 30/10-18)

3.2 Tre ulike konstituerende nasjonaliteter

Bosnia var et av områdene som bestod av det nevnte lappeteppet av ulike nasjonaliteter. Etter at kommunistpartiet med president Josip Broz Tito i spissen ikke lenger holdt Jugoslavia sammen, oppsto det en nasjonalisme blant flere av de ulike nasjonalitetene.⁹⁹ Ved krigens begynnelse hadde Bosnia bestått av 4,4 millioner mennesker hvorav muslimene utgjorde 44%, serberne 31% mens kroatene utgjorde 17%.¹⁰⁰ På begynnelsen av 1990-tallet gikk det nasjonale samarbeidet mellom de ulike gruppene relativt fredelig for seg med et trenasjonalt presidentråd. Republikken hadde etablert et maktfordelingsprinsipp hvor det fantes enighet. Samarbeidet mellom de tre ulike gruppene viste seg etter oppløsningen av Jugoslavia å ikke fungere, nasjonalistiske tanker om egne områder gjorde det vanskelig å opprettholde fred.¹⁰¹

Et resultat av dette ble at det i republikken Bosnia ble en konflikt om fordeling av områder. Mot hverandre i diskusjonene sto det serbiske demokratiske parti (SDS) ledet av Radovan Karadžić. Det muslimske partiet for demokratisk aksjon (SDA) ledet av Alija Izetbegović som også ble leder i presidentskapet, og det kroatisk-demokratiske fellesskap (HDZ), ledet av Stjepan Kljuić.¹⁰² De ulike gruppene ønsket alle kontroll over republikken. Oppløsningen av Jugoslavia betydde tre mulige alternative fordelinger av Bosnia. 1) De kunne slå seg sammen med Serbia og skape et nytt Jugoslavia. 2) Oppdeling slik mange serbere og kroater ønsket seg, med forskjellige soner for de ulike nasjonalitetene 3) Siste alternativ var uavhengighet. Uavhengighet ble støttet av muslimene og kroatene, men ikke akseptert av serberne. Forslaget om å slå seg sammen med Serbia var uakseptabelt for muslimene, og kroatene da de så hvordan den serbiske presidenten Slobodan Milošević behandlet minoriteter. Derimot ble forslaget om ulike soner ikke godtatt av muslimene, og vanskelig å gjennomføre i praksis.¹⁰³

Det er flere grunner til hvorfor borgerkrigen i Bosnia bød ut. Flere har forsøkt å forklare det med at det kun var en konflikt mellom tre konstituerende nasjonaliteter som ikke lenger klarte å leve sammen. Under Titos diktatur hadde de klart å leve sammen, men etter diktaturets fall ble dette umulig, og de gikk til krig for å sikre landområder. Argumentene mot denne

---

⁹⁹ Moen. *Fredskrigen Thorvald Stoltenberg*. Oslo 2009. s. 37

¹⁰⁰ Moen, 2009 s. 37

¹⁰¹ Burg, Steven L, Shoup, Paul S. *The war in Bosnia-Herzegovina*. London: M.E. Sharpe, Inc 1999. s.76

¹⁰² Moen, 2009. s. 44-47

¹⁰³ Mønnesland, 1999 s. 288

fremstillingen baserer seg på at de ulike etniske gruppene i 45 år hadde klart å holde fred med hverandre, og at hatet umulig kun hadde blitt holdt i sjakk av Titos diktatur.¹⁰⁴

Utenriksjournalisten Kjell Arild Nilsen uttalte at «De bodde ikke sammen fordi de var diktert til det. De bodde sammen fordi det var en naturlig ting å gjøre»¹⁰⁵ Det er derfor vanskelig å se for seg at krigen kun baserte seg på at gruppene ikke lenger klarte å leve sammen.

Det er derfor tydelig at krigen i Bosnia også var preget, som mange andre konflikter, av politiske mål. Den serbiske nasjonalismen hadde som nevnt fått rotfeste etter Titos død på 1980-tallet, og de hadde et sterkt politisk ønske om å skape en ny serbisk stat.¹⁰⁶ Årsakene til borgerkrigen kan sies å være en kombinasjon av politiske mål, og konflikt mellom nasjonalistiske grupper. De ulike etniske gruppene forsterket de politiske målene om å skape etniske områder. Serberne gikk inn for å holde de områdene hvor det var bosatt mange serberne sammen. Om lag 1/4 serberne sto utenfor serbiske grenseområder.¹⁰⁷ Det var derfor ønskelig å danne en større serbisk stat, og dette ble et sentralt politisk mål for den serbiske delen av befolkningen.

To argumenter serberne brukte for å nå målet var å si at muslimer egentlig var serbere, og at de derfor burde ha kontroll over området. Det andre argumentet besto av propaganda om at muslimer var serbernes verste fiende, de fortjente derfor ikke å leve i Bosnia.¹⁰⁸ Bosniske muslimer ønsket i motsetning til serberne et samlet Bosnia hvor de muslimske bosnierne var størst i antall. Blant de etniske gruppene var det en viss frykt for at den muslimske gruppen ville stenge serberne og kroatene ute av makten på grunn av deres overtall i befolkningen.¹⁰⁹ Kroatene, som utgjorde den minste andelen av befolkningen, ville slutte seg til Kroatia. Alle de tre ulike nasjonalitetene ønsket helt forskjellige retninger for republikken, noe som skulle vise seg vanskelig å finne en løsning på uten blodig kamp.

---

¹⁰⁴ Nilsen, Kjell Arild. *Et oppgjør med vestlig unnfallenhet i Bosnia*. Oslo, Spartacus forlag AS 1996. s. 7

¹⁰⁵ Nilsen. *Et oppgjør med vestlig unnfallenhet i Bosnia*. Oslo 1996. s. 8

¹⁰⁶ Burg, Steven L, Shoup, Paul S. *The war in Bosnia-Herzegovina*. London: M.E. Sharpe, Inc 1999. s. 62-63

¹⁰⁷ Mønnesland, 1999 s. 284-285

¹⁰⁸ Mønnesland, 1999 s. 289

¹⁰⁹ Burg og Shoup. *The war in Bosnia-Herzegovina*. London: M.E. Sharpe, Inc 1999 s. 63

3.3 Internasjonalt engasjement

Internasjonale aktører begynte å ane hvilken vei problemene gikk mot, og begynte å intensivere diskusjonene angående situasjonen i Bosnia. Det europeiske fellesskapet (EF) opprettet i januar 1992 en konferanse angående Bosnia, hvor de diskuterte hvordan de ulike konstituerende nasjonalitetene skulle komme til enighet for å unngå videre konflikt. FNs sikkerhetsråd så også på det som skjedde i Bosnia som svært alvorlig. For å prøvde å bidra til en fredeligere situasjon, og hjelpe sivilbefolkningen ble det i februar 1992 etablert en FN-styrke (UNPROFOR), som ble innsatt i Øst-Slovenia, Vest-Slovenia og Krajina. Alle områder som på dette tidspunktet hørte til det selvstendige Kroatia. 14.000 soldater skulle inn, hvorav det var representanter fra 31 ulike land. Styrken fikk i oppgave å demilitarisere områdene, og beskytte sivilbefolkningen. FN klarte ikke tilstrekkelig å fullføre disse oppgavene, men bidro til å sikre at hjelp kom fram, og stabilisere området ved å redusere kamper mellom serberne og kroatene.¹¹⁰ Utover 1980-tallet hadde antall internasjonale fredsoperasjoner FN deltok i økt, og tiltroen var relativt stor til FN som en viktig aktør.¹¹¹

For FN skulle situasjonen i Bosnia derimot vise seg å være en oppgave som i realiteten nærmest var umulig å fullføre. Det lot seg vanskelig gjøre å skulle bevare en fred som ikke eksisterte. Jan Egeland, Torvald Stoltenbergs personlige rådgiver i Stoltenbergs oppdrag som fredsmekler i Bosnia, beskriver situasjonen som møtte dem i Bosnia som «Det var et sjokk å se hvor utrolig lite og amatørmessig det var, FN-apparatet som møtte oss»¹¹² Det var tydelig at FN hadde problemer med å håndtere konflikten i Bosnia, og finne deres rolle. I tillegg til at FN tok større del i konflikten, ble det utover våren avholdt flere EF-møter for å avgjøre hvordan man skulle forholde seg til at krigen i Bosnia eskalerte mellom de ulike nasjonalitetene. Tross EF-møtene og utplassering av styrker fra FN var det i begynnelsen lite drahjelp å få av det internasjonale samfunnet. Både Norge, og flere andre nasjoner var villige til å bidra for å skape fred i det tidligere Jugoslavia, men mange av de landene som sterkt fordømte overgrepene ønsket ikke å bli dratt inn i konflikten. Blant disse, USA, som lenge holdt seg på armlengdes avstand.¹¹³ Situasjonen på Balkan ble sett på som et problem utenfor

---

¹¹⁰ Børresen, Gjeseth, Tamnes, 2004. s. 195

¹¹¹ Børresen, Gjeseth, Tamnes, 2004 s. 183

¹¹² Moen, 2009 s. 31

¹¹³ Burg og Shoup. *The war in Bosnia-Herzegovina*. London: M.E. Sharpe, Inc 1999 s. 79

Europas prioritert, og det ble ikke ansett som nødvendig å engasjere seg i situasjonen som foregikk der. Stormaktene så seg enda ikke forpliktet til å gå inn i Bosnia med militærmakt.¹¹⁴

3.4 Krigen utviklet seg

I mars 1992 ble det avholdt en folkeavstemmingen hvor flertallet i Bosnia ønsket uavhengighet. Bosnia fulgte dermed etter Slovenia, Kroatia og Makedonia og erklærte seg uavhengige. I 1992 ble Bosnia også anerkjent som en selvstendig stat av blant annet EU-landene. Løsrivelse ble et faktum tross ønske om boikott fra flere serbiske politikere. Etter uavhengighetserklæringen fortsatte diskusjonene om hvordan fordelingen av Bosnia skulle se ut, og det ble forsøkt enighet mellom de tre nasjonale gruppene om en tredeling av republikken.¹¹⁵ De ulike nasjonene skulle få egne regioner med selvstyre. Både Karadžić og Izetbegović var tilfreds med inndelingen av republikken, men Kljuić og kroatene var misfornøyde. De fikk kun 12% av territoriene og hele 59% av kroatene falt utenfor grensene. Det viste seg nærmest umulig å få til en fordeling som ikke resulterte i at omtrent 40 % av de ulike nasjonalitetene falt utenfor sine grenser.¹¹⁶

Siden det ikke fantes mye vilje til å løse konflikten eller inngå kompromiss tok det ikke lang tid før serbiske styrker mobiliserte til kamp. Serberne ville løsrive seg, og dette kunne bare skje med krig. Serberne samlet styrker for å realisere det politiske ønske om en serbisk storstat.¹¹⁷ Krigen brøt først ut i Bosanski Brod. Området var viktig for den serbiske befolkningens forbindelse til Serbia. I april 1992 tok serberne kontroll over byer i hele Bosnia. De erobret den østlige delen. Der holdt den paramilitære enheten kalt, Den serbiske frivillige garde på med å massakrere, med støtte av den Jugoslaviske hæren og Slobodan Milošević, deler av den muslimske befolkningen.¹¹⁸ Den paramilitære gruppen bestod av sivile, organiserte og militært trente soldater som skulle beskytte serbere utenfor serbiske grenser og skremme sivilbefolkningen på flukt.¹¹⁹ For å få tilgang til kysten angrep de også kroatisk befolkede byer. Serberne tok over alle områder som gav mulighet for bedre kommunikasjon med Kroatia og Serbia.

---

¹¹⁴ Østerud.1995. *Brennpunkt Bosnia: Vesten og den tredje balkanske krig*. Oslo: Gyldendal s. 20

¹¹⁵ Mønnesland, 1999 s. 281

¹¹⁶ Mønnesland, 1999 s. 290

¹¹⁷ Østerud. *Brennpunkt Bosnia: Vesten og den tredje balkanske krig*. Oslo 1995. s. 19

¹¹⁸ Mønnesland, 1999 s. 290

¹¹⁹ Mønnesland, 1999 s. 290

Formålet til serberne var klart, 2/3 av Bosnia skulle innlemmes i staten Serbia. Bosnisk serberne drev etnisk rensning i de serbiske områdene. For serberne, og til deles kroatene var ikke kun erobring av områder nok. Det skulle også være etnisk homogent.¹²⁰ Fremgangsmåten gikk ut på at serbere i hemmelighet forlot en by, for deretter å invadere den, samt lage regler for den muslimske og kroatisk befolkningen som befant seg i byen. Sivildbefolkningen i byene ble skremt på flukt. Mostar og Sarajevo var to av byene som ble lagt i ruiner. I kommunen Celnjac ble det også innført egne regler for muslimer. De fikk ikke samles offentlig, ikke gå på cafe, bade i elven, eller forlate byen.¹²¹ Ikke-serbere ble sendt til leire, og Europa fikk et flyktningproblem de ikke hadde sett siden andre verdenskrig.

På grunn av utviklingen i konflikten vedtok FN 8. juni 1992 å sende en styrke på 1100 mann til flyplassen i Sarajevo for å sikre fremkomsten av forsyninger. Kriteriet for at styrken kunne overta kontrollen over Sarajevo var 48 timers våpenhvile, et ultimatum ble derfor gitt til serberne, men våpenhvile ble aldri innfridd og FN så seg nødt til å vurdere andre midler. Presset for en løsning i Sarajevo var stort, og humanitære forsyninger var nødvendig¹²² 29. juni overtok FN flyplassen, men det skulle vise seg at humanitær hjelp ikke var løsningen på forholdene i Bosnia. Desember 1992 bestemte FN å ytterligere utvide sitt bidrag ved å etablere en egen styrke i republikken Makedonia. Styrkebidraget ble en kommandomessig del av UNPROFOR og skilte seg fra de andre FN-deltakelsene på Balkan ved å ha et fredsforebyggende mandat.¹²³ Soldatene utplassert i Makedonia hadde som hovedoppgave å hindre at konfliktene i Kroatia og Bosnia skulle spre seg til Makedonia. Styrken fulgte med på utviklingen langs grensen til Serbia, samt rapporterte om hendelser eller virksomhet som kunne oppfattes som truende for Makedonia og deres befolkning.¹²⁴ 40.000 kvinner og menn tjenestegjorde under FN på Balkan med avdelinger i de tre balkanske landene Bosnia, Makedonia og Kroatia. Under UNPROFOR var det største styrkebidraget fra Frankrike med ca. 4.500 mann. Andre aktører var Danmark, Sverige, Finland, Norge, Storbritannia, Jordan og Pakistan.¹²⁵

---

¹²⁰ Mønnesland, 1999 s. 291-292

¹²¹ Mønnesland, 1999 s. 292.

¹²² Mønnesland, 1999 s. 297-298

¹²³ Christiansen og Leraand. *Med FN i fredens tjeneste. 1995.* s. 61

¹²⁴ Holmen og Ulriksen (Publisert november 2000, lastet ned 8/10-18) s. 11

¹²⁵ Christiansen og Leraand. 1995. s. 62

Ved utgangen av 1992 var flere tusen drept av borgerkrigen som herjet. Før krigen brøt ut var de fleste serbere lokalisert på landsbygda, mens muslimene, med forholdsvis høyere levestandard bodde i stor grad i byene. Borgerkrigen ble på grunn av muslimenes flertall i byene ble det en kamp nettopp om byene. Den serbiske rensningen av bosniske muslimer resulterte i at de bosniske muslimene begynte med hevnaksjoner. Både bosniske muslimer og serbere skapte redsel blant befolkningen som gjorde det vanskelig å leve i konfliktområdene.

3.5 Fredsforhandlinger

Samtidig som kampene i Bosnia fortsatte å herje, og FN var utplassert med styrker begynte internasjonale aktører å komme med løsninger for å skape en fred mellom de ulike gruppene, gjennom både meglings og fredsavtaler. Etter den kalde krigen så man en oppblomstring innenfor fredsmegling og forhandlinger som resulterte i en fredsavtale mellom stridende parter. 40% av alle borgerkriger på 1990-tallet sluttet i en forhandlet løsning. Mona Fixdal nevner innenfor fredsmekling tre ulike utfall en konflikt kunne resultere i. Den første var ved militær seier, hvor den ene parten beseiret den andre, og kapitulerte eller trakk seg tilbake til sitt eget landområde. En militær seier ble ofte etterfulgt av meglings på den seirende partens premisser. Andre scenario var hvis partene ikke kom noen vei, og så seg nødt til å gi opp. Det tredje tilfellet, som ble reelt i Bosnia, var ved forhandlinger. Partene prøvde å diskutere seg fram til en avtale ved at en aktør som ikke var direkte innblandet i konflikten tok del i forhandlingene. Ofte var formålet med slike forhandlinger todelt. Krigen skulle avsluttes, og konflikten løses partene imellom. I løpet av krigen i Bosnia ble det inngått 30 våpenhviler og avtaler.¹²⁶ I Bosnia på 1990-tallet tok flere nasjoner på seg rollen som megler, også Norge. Fra 1993-1996 var Thorvald Stoltenberg FNs fredsmegler i Jugoslavia, men oppgaven om å løse konflikten mellom parter med dype motsetninger skulle vise seg å være ytterst vanskelig.¹²⁷ Stoltenbergs jobb som fredsmegler skapte enda større medieblest rundt konflikten i Norge. Det var store forventninger til hva den tidligere utenriksministeren kunne utrette. Egeland gir et bilde av trykket fra media ved å beskrive en hendelse når de ankom Bosnia. Kun tre timer etter de hadde landet i Bosnia ble Stoltenberg spurt om hans tilstedeværelse hadde gjort situasjon i Bosnia lettere, og mulighetene for en avtale større.¹²⁸

---

¹²⁶ Fixdal, Mona. *Fredsmegling i teori og praksis*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk 2016. s. 10

¹²⁷ Moen, 2009 s. 27

¹²⁸ Moen, 2009 s. 33

Dette gir et inntrykk av at både media, og Norge var opptatt av hva som foregikk i Bosnia, og hva at de hadde store forventinger til hva Stoltenberg kunne utrette der.

3.5.1 Vance-Owen planen

Et av de mange forsøkene på å få til en avtale kom i januar 1993. Da la FN's representant Cyrus Vance og EF's David Owen frem en fredsplan. Planen gikk ut på å dele Bosnia inn i selvstyrte provinser.¹²⁹ Vance-Owen planen ønsket å skape fred ved å dele Bosnia i ulike etnisk rene territorium. Avtalen ga etter for etnisk rensning, og styringen av områder ble gitt til en representant for hver gruppe.¹³⁰ Avtalen sa at Bosnia skulle deles i ti selvstyrte områder, hvor ni av disse skulle fordeles mellom de tre største nasjonalitetene. Det tiende området, hovedstaden Sarajevo, skulle være under internasjonal kontroll.¹³¹ De bosniske muslimene, serberne og kroatene skulle dermed ha tre provinser hver, og sammen styre Sarajevo. For serberne betydde avtalen at de måtte trekke seg ut av flere områder de hadde kontroll over. Både muslimene og serberne var imot fredsplanen. President Izetbegović ønsket en hel republikk, men så seg etter hvert presset til å akseptere planen. For serberne betød avtalen at de ikke sikret seg nødvendig forbindelse med de serbiske områdene i vest og selve Serbia.¹³²

Etter flere og langvarige overveielser viste en folkeavstemning åtte måneder etter avtalen ble presentert at Serbia gikk imot fredsplanen, og partene ble ikke enige.¹³³ Den eneste som i stor grad hadde vært enige i fredsplanen var kroatene. De ville gått ut som den seirende parten, fordi de ble til delt flere områder hvor muslimene var i flertall. Selv om avtalen ikke ble noe av begynte kroatene å gjennomføre planen likevel. Fredsplanen hadde som mål å skape ro mellom de tre konstituerende nasjonalitetene, men isteden førte den til en ny intern krig i tillegg til hovedkonflikten, mellom kroatene og muslimene. Kroatene krevde at muslimske styrker skulle settes under kroatisk kontroll i de områdene kroatene hadde blitt til delt om fredsplanen hadde blitt en realitet. For muslimene var det ingen mulighet for at de ga fra seg kontrollen i de områdene hvor de var i flertall. Konflikten resulterte i grusomme

---

¹²⁹ Moen, 2009 s. 51

¹³⁰ Nilsen, 1996. s. 59

¹³¹ Nilsen, 1996. s. 59-60

¹³² Mønnesland, 1999 s.296

¹³³ Moen, 2009 s. 53

overgrep fra begge parter. Spesielt byen Mostar ble hardt rammet, og splittet mellom muslimene og kroatene.¹³⁴

Etter at Vance-Owen planen gikk i vasken, og utenriksministrene fra USA, Storbritannia, Frankrike, Spania og Russland fortsatt ikke ville snakke om en militær intervensjon mot Bosnia, skjerpet serberne sin aggressiv linje. Den nye linjen betød at president Cosic ble avsatt, og Milosevic og Tudjman la frem et forslag om å dele Bosnia i tre mellom de ulike nasjonalitetene.¹³⁵ Sammen med Milosevic og Tudjman ble samme forslag tatt opp av internasjonale aktører gjennom Owen-Stoltenberg-planen. I løpet av sommeren 1993 ble Owen-Stoltenberg-planen utarbeidet av Torvald Stoltenberg og Cyrus Vance. Avtalen gikk ut på å dele Bosnia mellom de bosniske muslimene, serberne og kroatene med Sarajevo som et felles område.¹³⁶ I motsetning til Vance-Owen-planen ble denne avtalen akseptert av serberne og kroatene, men ikke av muslimene. De bosniske muslimene mente de var tiltenkt for lite territorium. Enda en fredsavtale ble forkastet. Konfliktene i Bosnia så ikke ut til å ha noen ende. 1993 ble året hvor endeløse fredsforhandlinger ble ført, og våpenhviler gjentatte ganger brutt. Ved inngangen til 1994 så det ut til at det vanskelig skulle la seg gjøre å komme fram til en avtale alle partene kunne være enige i. I 1995 begynte derimot NATO å involvere seg i større grad, og konflikten tok en ny vending.¹³⁷

3.6 NATO og USA trukket inn

I Srebrenica 11. juli 1995 nådde konflikten en ny dimensjon, som gjorde at en overgang fra tradisjonell fredsbevaring til skarpere fredsopprettning ble ansett som nødvendig.¹³⁸ Srebrenica ble beskrevet som den verste massakren etter andre verdenskrig, hvor omlag 7000 muslimer mistet livet. Srebrenica var erklært som et av FNs sikre soner, og hendelsen viste FNs utilstrekkelighet.¹³⁹ FNs stilling i Bosnia var allerede kjent som utsatt, og de hadde hatt vanskeligheter med å finne sin rolle. Året før hadde NATO begynt forberedelsene for assistanse av UNPROFOR dersom situasjonen skulle gå utover sikkerheten til styrken.¹⁴⁰ Hittil hadde det som nevnt vært de europeiske landene som hadde stått for bosniapolitikken,

---

¹³⁴ Mønnesland, 1999 s. 297

¹³⁵ Mønnesland, 1999 s. 298

¹³⁶ Moen, 2009 s. 53

¹³⁷ Mønnesland, 1999 s. 302

¹³⁸ Børresen, Gjeseth, Tamnes, 2004 s. 208

¹³⁹ Moen, 2009 s. 100

¹⁴⁰ Børresen, Gjeseth, Tamnes, 2004 s. 209

men i 1995 kom USA og Russland mer og mer inn i bilde. For å trappe opp sin posisjon begynte NATO å intensivere sin luftkampanje. Luftkampanjen skulle redusere serbernes militære evne ved å angripe hovedkvarter, artilleri og kommunikasjonslinjer.¹⁴¹ I tillegg til at NATO involverte seg mer begynte USA på det som tidligere hadde vært en umulig oppgave, å forhandle fram en avtale mellom de stridende partene.

3.6.1 Dayton-avtalen, og gjennomføringen av den

21. november 1995 ble Dayton-avtalen inngått, etter at USA tok større del i konflikten, og la press på partene. De serbiske styrkene hadde akkurat lidd et stort nederlag ved å miste alle kontrollerte områder i Kroatia, og mange i Bosnia. Serberne var derfor på dette tidspunktet mer villige enn tidligere til å forhandle.¹⁴² I Dayton, Ohio møttes Milosevic, Tudjman og Izetbegović sammen med representanter fra Russland, USA, Storbritannia, Frankrike, Tyskland og EU for å få til en avtale. Avtalen delte Bosnia i to, og ga 49% av landområdene til serberne, 51% til de bosniske muslimene og kroatene.¹⁴³ En av forskjellene fra de tidligere fredsavtalene var at USA nå var mer villige til å bruke makt bak ordene. Serberne så seg i større grad nødt til å trekke våpen tilbake, samtidig presset den serbiske presidenten Milosevic på for å få en avtale i havn. Milosevic var på dette tidspunktet opptatt av å få opphevet de økonomiske sanksjonene som hadde blitt gitt til serberne, og en avtale var derfor ønsket velkommen.

For å gjennomføre avtalen ble FN erstattet av NATO, og det ble en overgangen fra UNPROFOR til IFOR. Gjennomføringen av Dayton-avtalens militære del ble derfor IFORs oppdrag. De skulle skille de krigende partene fysisk fra hverandre, foreta utveksling av landområder, sørge for at tunge våpen ble satt bort, og til slutt kontrollere og regulere alle bevegelser på bakken, til sjøs og i lufta.¹⁴⁴ Med IFOR ble Dayton-avtalen implementert og krigen i Bosnia tok slutt. IFOR fikk rett til å gjennomføre sitt oppdrag på en kraftfull måte, om nødvendig med bruk av makt. Styrkene skulle ha ubegrenset bevegelsesfrihet, kontroll av luftrommet og rett til selvforsvar.¹⁴⁵ Bosnia ble delt inn i tre divisjoner i forbindelse med

---

¹⁴¹ Børresen, Gjeseth, Tamnes, 2004 s. 209

¹⁴² Nilsen, 1996. s. 66

¹⁴³ Moen, 2009 s. 112

¹⁴⁴ Børresen, Gjeseth, Tamnes, 2004 s. 210

¹⁴⁵ Børresen, Gjeseth, Tamnes, 2004 s. 210

innsettingen av IFOR. Vest ble styrt av en britene, nord-øst ble ledet av amerikanerne, mens Frankrike ledet i sørvest.

3.7 Oppsummering

Slutten etter den kalde krigen samt oppløsningen av Sovjetunionen og Jugoslavia skapte en urolig situasjon i verden. Nye konflikter oppsto, og borgerkrigen i Bosnia var et av de mest ekstreme tilfellene. Grusomhetene var noe man ikke hadde sett maken til siden andre verdenskrig. Krigen ble en konflikt mellom tre konstituerende nasjonaliteter hvor de ulike gruppene hadde forskjellige politiske mål for fordelingen av Bosnia. De ulike etniske gruppene bestod av bosniske muslimer, serbere og kroater. Fra alle parter ble det utført grusomme handlinger, blant dem masse mord, voldtekter og opprettelse av konsentrasjonsleirer. Som en konsekvens av den forferdelige utviklingen på Balkan ble FN-styrker i 1992 trukket inn i konflikten, og soldater ble sendt inn i for å trygge situasjonen for sivilbefolkningen, hindre at kamphandlingene spredte seg til naboland, og redusere fiendtlighetene mellom de stridende partene. Etter blodige kamper og serbernes etniske rensning ble det utover borgerkrigen forsøkt fredsmegling mellom de ulike gruppene flere ganger uten hell. Blant annet gjennom Vance-Owen planen og Stoltenberg-Owen planen. Nasjonalitetene så derimot ikke ut til å komme til enighet. Ikke før forhandlingene i USA, Ohio ble Dayton-avtalen inngått i 1995, og våpenhvile ble et faktum. Serbiske styrker hadde ikke mye mer å komme med, og de så seg nødt til å inngå en avtale. For å overvåke avtalen, og bruke mer makt for å få slutt på grusomhetene overtok NATO i 1995 ansvaret fra FN med den fredsopprettende styrken IFOR og krigen ble ansett som over.

4. Norges innstilling til nordisk samarbeid

Under den kalde krigen ble som nevnt i kapittel to samarbeidet mellom de nordiske landene begrenset av ulike retninger forsvars- og sikkerhetspolitisk. Kapittel to viste at det likevel under den kalde krigen fantes noen tilfeller av samarbeid i internasjonale operasjoner. Slutten på den kalde krigen gjorde det derimot mulig å styrke det nordiske samarbeidet. Det åpnet seg muligheter for høyere prioritering av samarbeid, og med FNs behov for flere styrker til borgerkrigen i Bosnia utviklet det seg et større samarbeid om å sende felles bidrag til internasjonale operasjoner. På Balkan fikk vi tre ulike former for nordisk samarbeid. I 1992 sendte Norge, Sverige, Finland og Danmark en felles bataljon til en fredsforebyggende FN operasjon. Videre utviklet samarbeidet seg med en bataljon i en fredsbevarende operasjonen i Bosnia, for så til slutt å også inkludere en brigade i et fredsopprettende oppdrag sammen med Polen under NATO-kommando i den implementerende styrken IFOR.

Interessen for nordisk samarbeid i internasjonale operasjoner var høy, og en positiv innstilling til samarbeidet kjennetegnet de nordiske forsvarsministermøtene. Rammeverket for dette kapittelet vil bestå av tabellen fra kapittel én utarbeidet av Pedersen og Ringsmose.¹⁴⁶ I tidsperioden 1992-1995 besto beslutningene om å delta i et nordisk samarbeid av (1) nordisk aktivisme, og (2) initiativløst deltakelse i nordisk samarbeid. De tre tilfellene av fellesnordisk styrkebidrag berørte ikke kategori (3) Kategorisk avvisning av nordisk samarbeid, eller (4) Fraværet av muligheten for nordisk samarbeid. Norge, Sverige, Danmark og Finland viste alle enten en nordisk aktivisme gjennom initiativ og vilje til å utvikle samarbeide, eller ved å vise positivitet og et ønske om å delta i initiativ andre skapte. Ved å bruke referater fra forsvarsministermøter fra perioden 1991-1995, avisartikler og annen litteratur vil jeg diskutere Norges voluntaristiske stilling til nordisk samarbeid gjennom både fredsforebyggende, fredsbevarende og fredsopprettende oppdrag på Balkan. Voluntarisme er læren om vilje, og er i denne sammenhengen brukt for å beskrive viljen de ulike landene viste til å få til et nordisk samarbeid. I kapittelet vil Norges rolle stå sentralt, men både Sveriges og

---

¹⁴⁶ Pedersen, Rasmus Brun og Ringsmose, Jens. "Aktivisme i dansk udenrigspolitik: Norden, FN, NATO og EU». *Tidsskriftet Politica* 4/2017s. 339 - 357

Danmarks voluntaristiske stilling til nordisk samarbeid vil også belyses gjennom sammenligning og drøfting.

4.1 NORDBAT I - Fredsforebyggende operasjon i Makedonia

Som en konsekvens av konfliktutviklingen på Balkan så FN det nødvendig i desember 1992 å utvide UNPROFORs styrkebidrag til Makedonia. På bakgrunn av dette fikk Norge en henvendelse om å bidra i en nordisk bataljon. Tidligere samarbeid hadde kun vært multinasjonale, og man fikk derfor det første tilfellet av flernasjonalt samarbeid mellom de nordiske landene Norge, Sverige, Danmark og Finland. UNPROFOR-operasjonen i Makedonia skilte seg fra andre FN-operasjoner ved å være den første konfliktforebyggende operasjonen i historien.¹⁴⁷ Konfliktforebyggende betydde at styrken skulle være preventiv, og hindre at konflikten på Balkan nådde Makedonia. Når FN ønsket bidrag til internasjonale operasjoner foregikk det som oftest på den måten at de kom med en uformell henvendelse til aktuelle nasjoner om muligheten for en viss type styrkebidrag. Om nasjonene både ønsket, og kunne stille med det forespurte bidraget kom FN med en formell henvendelse. Var ikke et slikt bidrag ønskelig, eller mulig ville den forespurte nasjonen ofte tilby et annet type bidrag. FN vil deretter komme med en formell henvendelse på det nye foreslåtte styrkebidraget.

I mars 1993 ble Nordic Battalion I i United Nations Protection Force Macedonian Command (NORDBAT I UNPROFOR-MC), den første fellesnordiske FN-avdeling, utplassert i Makedonia. NORDBAT I skulle bestå av styrker fra Norge, Sverige, Danmark og Finland. Totalt omfattet den 700 soldater. Bataljonen ble besluttet å bestå av et geværkompani hver fra Norge, Sverige og Finland, samt et støttekompani fra Danmark.¹⁴⁸ Norges bidrag ble besluttet å bestå av et geværkompani, sanitetstropp og verkstedstropp på 218 av de 700 soldatene som ble sendt ned. Den norske styrken i Makedonia ble beholdt helt til den norske logistikkbataljonen (NORDLGNBN) ble besluttet etablert i Bosnia i 1994. Utviklingen i konflikten i Bosnia krevde frigjøring av soldater fra styrken i Makedonia. Den ble da redusert til en geværtropp på tretti soldater, og var underlagt et skandinavisk kompani (SCANCOY) sammen med svenske og danske styrker.¹⁴⁹ Det nordiske samarbeidet startet med relativt lav

---

¹⁴⁷ Børresen, Gjeseth, Tamnes, 2004 s. 195

¹⁴⁸ Saltnes, Magnar. *Akershus Infanteriregiment Nr 4: 1628-1995*. Oslo: Elanders forlag 1998. s.302-303

¹⁴⁹ Slåtten, Martin Lau. Arkivoversikt. Balkan-prosjektet ved institutt for forsvarsstudier. 2015/16

risiko i et tradisjonelt fredsforebyggende oppdrag i Makedonia. Denne første delen av kapittel fire vil se på hvilke initiativ som blir tatt i forbindelse med den nordiske bataljonen som ble sendt til Makedonia. Hvorfor valgte Norge å delta i en nordisk bataljon der? Og hvorfor akkurat dette styrkebidraget?

4.1.1 Jugoslavia som innsatsområdet, og positivitet omkring nordisk samarbeid

Forsvarsministermøtene fra før den nordiske bataljonen i Makedonia ble etablert viste en felles tanke blant de nordiske landene til å bidra i det konfliktfylte Jugoslavia. Under et nordisk forsvarsministermøte i Luleå i Sverige den 11. november 1991 kom den svenske forsvarsministeren Anders Björk med et innlegg om at de nordiske landene kunne komme til å måtte bidra til FN i det tidligere Jugoslavia. Björk var positiv til bidrag i området, og mente Norden burde prioritere nærliggende områder heller enn for eksempel Kambodsja, som var et område langt unna. Han presiserte sitt ønske om hvor det var lønnsomt å engasjere seg ved å uttale følgende «De nordiska länderna har bättre förutsättningar att göra bra insatser där. Det ligger en fara i att engagera sig i svåra operationer långt borta»¹⁵⁰ Den danske Forsvarsminister Knut Enggard påpekte under samme møte at det var ønskelig å fortsette det nordiske samarbeidet i fremtidige operasjoner, selv om disse ville opptre i andre former enn tradisjonell fredsbevaring.¹⁵¹

Det kom tydelig fram under diskusjoner om fremtidige internasjonale operasjoner at de nordiske landene var positive til deltakelse. Det var en god innstilling til dialog, samordning og samarbeid de nordiske landene seg imellom. Møtet i Luleå viste samme positive innstilling til fremtidig samarbeid i det tidligere Jugoslavia hos både Norge, Sverige, Finland og Danmark. Forsvarsminister Johan Jørgen Holst sa blant annet at det var verdifullt å kunne diskutere spørsmål angående internasjonale operasjoner i et vidt perspektiv på de nordiske forsvarsministermøtene. Den svenske forsvarsministeren Björk la fram at det var på sin plass at diskusjoner om eventuelle kommende operasjoner ble ført i akkurat denne kretsen.¹⁵²

Forsvarsminister Elisabeth Rehn fra Finland påpekte verdien av at de nordiske landene traff

---

¹⁵⁰ Protokoll från det nordiska försvarsministermötet i Luleå den 11 november 1991. «Protokoll fört ved det nordiska försvarsministermötet i Luleå, Hotell Nordkloten, den 11 november 1991». s. 7

¹⁵¹ Protokoll från det nordiska försvarsministermötet i Luleå den 11 november 1991. «Protokoll fört ved det nordiska försvarsministermötet i Luleå, Hotell Nordkloten, den 11 november 1991» s. 8

¹⁵² Protokoll från det nordiska försvarsministermötet i Luleå den 11 november 1991. «Protokoll fört ved det nordiska försvarsministermötet i Luleå, Hotell Nordkloten, den 11 november 1991» s. 7

hverandre ofte, og at møtene ble utvidet til å omfatte andre aspekter enn FNs internasjonale operasjoner. Møtereferatet gir uttrykk for at den nordiske viljen til å støtte seg på hverandre, og samarbeide på flere arenaer på dette tidspunktet var stor.

Som Björk antydte under forsvarsministermøtet i 1991 ble den første destinasjon for en nordisk bataljon nettopp det tidligere Jugoslavia. Området var relativt nærliggende, og fra tidligere operasjoner i Midtøsten hadde Norden gode forutsetninger, og erfaringer med å stille med FN-soldater til et fredsforebyggende oppdrag der. Danskene var også beredt på å fokusere på oppdragene som kom til å komme i det oppløste Jugoslavia. Under forsvarsminister møtet i Viborg i november 1992 fortalte Enggard om danskernes høye bidrag i Kypros, men samme møte bar preg av en interesse for å prioritere situasjonen i det tidligere Jugoslavia høyere. Danskene planla derfor tilbaketrekking fra Kypros.¹⁵³ For å kunne bidra, og med nok personell trakk alle de nordiske landene styrker ut av andre operasjoner for å frigjøre kapasitet til situasjonen på Balkan. Norge, Sverige og Danmark hentet hjem styrker fra Kypros mens Finland planla under møtet i Viborg å trekke styrker ut av United Nations Disengagement Observer Force (UNDOF) på Golanhøydene i løpet av 1993.¹⁵⁴

4.1.2 Beslutningsprosessen om å delta i NORDBAT I

Allerede i Januar 1992 fortalte Forsvarsminister Johan Jørgen Holst til Bergens tidende at Norge var forberedt på at det kunne komme en uformell henvendelse fra FN om Norge kunne delta i en fredsstyrke i Jugoslavia. Holst virket åpen for å bidra med styrker, men påpekte at det var mye som måtte avventes før en slik beslutning kunne fattes, og understrekte viktigheten av sikkerheten til de norske soldatene.¹⁵⁵ Norge viste interesse av å ha soldater til rådighet for utenlandsoperasjoner. Under forsvarsministermøtet i Viborg i november 1992, en måned før den uformelle henvendelsen forekom, orienterte Holst om at Regjeringen kom til å

---

¹⁵³ FD-arkiv, 93/00526-1/T. A/05.03.93, «Referat fra nordisk forsvarsministermøde i Danmark 1992», fra nordisk forsvarsministermøte i Danmark fra FD til FO, med flere, 25. januar 1993. s. 2

¹⁵⁴FD-arkiv, 93/00526-1/T. A/05.03.93, «Referat fra nordisk forsvarsministermøde i Danmark 1992», fra nordisk forsvarsministermøte i Danmark fra FD til FO, med flere, 25. januar 1993 s. 2 og Rudloff, Peter, Diehl, Paul F. «United Nations Disengagement Observer Force (UNDOF)» I the Oxford Handbook of United Nations Peacekeeping Operations. <http://www.oxfordhandbooks.com.ezproxy.uio.no/view/10.1093/oxfordhb/9780199686049.001.0001/oxfordhb-9780199686049-e-5>, (lastet ned 24/9-18)

¹⁵⁵ Skjærstad., Atle M «Norske soldater til Makedonia» *Aftenposten*. 17/12-92, 28/8-18

invitere Stortinget til å utvide den fremtidige grensen for deltakelse i internasjonale operasjoner.

Stortinget skulle drøfte å utvide det norske bidraget til internasjonale operasjoner fra 1300 til 2000 soldater. Ved å utvide styrkebidraget til internasjonale operasjoner viste norsk engasjement, og vilje til å bidra med soldater til styrkebidrag i utlandet.¹⁵⁶ På dette tidspunktet hadde Norge 1150 soldater utplassert. Norges utvidelse forteller noe om hvilket ståsted Norge hadde til å stille med flere soldater til disposisjon. Det var derimot ikke nødvendigvis initiativ til akkurat nordiske samarbeid, men de hadde til hensikt å ha soldater klare til å stille om en anmodning om styrkebidrag skulle komme. Den norske forsvarskomiteen mente i forbindelse med diskusjonen om Norges framtidige militære FN-engasjement at Norge måtte være villige til å bidra i internasjonale operasjoner, og at det var nødvendig med en økning av antall soldater som kunne disponeres til slike operasjoner.¹⁵⁷

4.1.3 Uformell henvendelse

Samtidig med diskusjoner i Norge om utvidelse av Norges styrkebidrag til internasjonale operasjoner kom det fra FNs generalsekretær Boutros Ghali 24.november forslag om å sende en FN-styrke til Makedonia.¹⁵⁸ 12. desember 1992 vedtok FNs sikkerhetsråd under et møte med Konferansen for sikkerhet og samarbeid i Europa (KSSE) å sende en styrke til Makedonia.¹⁵⁹ 700 soldater, 35 militære observatører og 26 sivilpoliti skulle utplasseres. Under møtet ble det fortalt at de nordiske landene kunne forvente en formell forespørsel om å stille med bidrag til rådighet for en styrke i Makedonia.¹⁶⁰ Sverige ble første nordiske land som mottok en uformell henvendelse fra FN i desember 1992 om mulighetene til å stille med en styrke til et fredsforebyggende oppdrag i Makedonia.¹⁶¹ Via Stockholm 17. desember 1992 mottok også Norge en uformell henvendelse fra FN om å delta i en fredsbevarende operasjon

---

¹⁵⁶ FD-arkiv, 93/00526-1/T. A/05.03.93, «Referat fra nordisk forsvarsministermøte i Danmark 1992», fra nordisk forsvarsministermøte i Danmark fra FD til FO, med flere, 25. januar 1993. s. 5

¹⁵⁷ Stortingsforhandlinger «Innstilling fra forsvarskomiteen om Norges framtidige militære FN-engasjement og FN's rolle som konfliktløser» Innst. S. nr. 135 (1992-1993) 22/4-93

¹⁵⁸ Reuter. «Forslag om FN-styrke i Makedonia» *Aftenposten*. 25/11-92, 28/8-18

¹⁵⁹ NTB. «FN-soldater til Makedonia» 12/12-92, 29/8-18 og Etter 1995 ble organisasjonen hetende OSSE, organisasjon for sikkerhet og samarbeid i Europa.

¹⁶⁰ *Aftenposten*. «Norge aktuell i ny FNstyrke» 16/12-92, 27/8-18 og NTB. «FN-soldater til Makedonia» 12/12-92, 29/8-18

¹⁶¹ *Dagens Nyheter*. «Nordens sänder FN-trupp» 30/12-92, 29/8-2018

i Makedonia.¹⁶² Pressetalsmann i Utenriksdepartementet, Arthur Knutsen sa 17. desember 1992 til NTB at Norge var positive til å stille med en nordiske bataljon i det fredsforebyggende oppdraget i Makedonia. Den norske positiviteten synes å gå igjen i diskusjonen om bidraget til den nordiske styrken. På dette tidspunktet var endelig beslutning ikke fattet. Likevel virket det å være bred politiske enigheten om at Norge kom til å sende styrker til Makedonia når den formelle henvendelsen fra FN ble lagt fram.¹⁶³ Det eneste som virket å være bekymringsverdig for politikerne var at styrken kunne komme i uønskede kamphandlinger, og at det måtte foreligge klare retningslinjer for bataljonens oppgaver.¹⁶⁴ Ved flere anledninger, både av utenriks- og forsvarsministere, ble det påpekt at oppdraget var fredsforebyggende, og at det var en viktig å få på plass forutsetningene for styrken før den kunne utplasseres. Skulle mandatet endre seg ble det poengtert at en ny vurdering måtte til.¹⁶⁵

4.1.4 Formell henvendelse

Datoen for den formelle henvendelsen forekommer ikke eksakt i kildegrunnlaget, men jeg kan med ganske stor sikkerhets si at den forekom omkring den 20. desember 1992.

Forsvarsminister Holst forteller i en kilde fra Aftenposten 19. desember at en formell henvendelse var forventet innen de nærmeste dagene.¹⁶⁶ Raskt etter den formelle henvendelsen fra FN begynte Forsvarets Overkommando å utrede en styrke.¹⁶⁷ Dette fordi Forsvarsminister Holst som nevnt allerede var i gang med å legge frem for Stortinget om en nødvendig økning av norske soldater til utenlandsoperasjoner. For å kunne bidra i en nordisk styrke i Makedonia var styrkebidraget nødt til å økes.¹⁶⁸ Ved å raskt sette i gang prosessen med å se på muligheten for å sette sammen en styrke, utvidelse av antall soldater til utenlandstjeneste og ved å takke ja til anmodningen om å stille med bidrag forteller at Norge hadde vilje til å bidra i en nordisk bataljon initiert av andre.

Etter den formelle henvendelsen fra FN, gikk alle de nordiske landene med på å stille med styrker til en felles bataljon. NORDBAT I ble bygd opp av et geværkompani fra Norge,

---

¹⁶² Skjærstad, Atle M «Norske soldater til Makedonia» *Aftenposten*. 17/12-92, 28/8-18

¹⁶³ NTB. «Norge vurderer å sende FN-styrker til Makedonia» 17/12-1992, 29/8-18

¹⁶⁴ NTB. «Norge vurderer å sende FN-styrke til Makedonia» 17/12-92, 28/8-18

¹⁶⁵ NTB. «Norge vurderer å sende FN-styrker til Makedonia» 17/12-1992, 29/8-18

¹⁶⁶ NTB. «Norsk kampinnsats for FN» *Aftenposten*. 19/12-18, 09/09-18

¹⁶⁷ Skjærstad, Atle M «Norske soldater til Makedonia» *Aftenposten*. 17/12-92, 28/8-18

¹⁶⁸ Skjærstad, Atle M. «Norske soldater til Makedonia» *Aftenposten*. 17/12-92, 28/8-18

Sverige og Finland.¹⁶⁹ Det danske styrkebidraget ble et støttekompani, som besto til det etter hvert ble erstattet av et fellesnordisk støttekompani. Oppgavene til bataljonen gikk ut på å følge med på utviklingen langs grensen til Serbia, samt rapporterte om hendelser eller virksomhet som kunne oppfattes som truende for Makedonia, og deres befolkning.¹⁷⁰ Tidningarnas telegrambyrå skriver i januar 1993 at det kun var de nordiske landene som hadde styrker som var trente for vinterforholdene som var i Makedonia.¹⁷¹ God trening, sammen med tidligere erfaringer i internasjonale operasjoner, gjorde at Norden var godt egnet til en operasjon i Makedonia.

Den brede positive innstillingen, utenom bekymringene rundt styrkens mandat ville endre seg, både fra FD og UD, viste et engasjement og en positiv innstilling til deltakelse med norske soldater i en nordisk styrke.¹⁷² Oppdraget i Makedonia virket til å ha en bred oppslutning. En årsak til dette var at det ble ansett som mindre sannsynlig at styrken ville ende i kamphandlinger, og med den forutsetning var operasjonen forbundet med relativt lav risiko, og derfor enklere for Norge å forholde seg positive til. Det var uaktuelt å stille med en stridende styrke, og det ble poengtert at Norges bidrag måtte konsentreres om det de var gode på, som var støtteavdelinger, sa forsvarsminister Holst. Tross at det var Sverige som først mottok en uformell henvendelse fra FN, var de det siste nordiske landet som ga beskjed til FN om at de sendte en svensk styrke til Makedonia. Sveriges respons tyder på at heller ikke de tok initiativ en når det gjaldt operasjonen i Makedonia. I likhet med Norge var de derimot heller ikke negative til en nordisk bataljon, men det forelå ingen konkrete initiativ slik jeg ser det.

4.1.5 Oppsummering, og voluntaristisk stilling til nordisk samarbeid

I 1991 ble det tydelig at situasjonen på Balkan i nær fremtid kom til å være av behov for hjelp utenfra. Nordiske forsvarsministermøter viste en bred oppslutning hos de nordiske landene om å stille styrker til rådighet for FN på Balkan. Jugoslavia virket å være prioritert, både på grunn av støtte til et konfliktfylt område, men også på grunn av nærhet. Samtidig som det var ønskelig å stille opp på Balkan, var det også en positiv innstilling til å styrke det nordiske

---

¹⁶⁹ Børresen, Gjeseth, Tamnes, 2004 s. 206

¹⁷⁰ Holmen og Ulriksen (Publisert november 2000, lastet ned 8/10-18) s. 11

¹⁷¹ *Tidningarnas telegrambyrå*. «Svenska soldater hårdtränas inför FN-uppdrag» 27/1-93, 16/8-18

¹⁷² *NTB* «Norge vurderer å sende FN-styrker til Makedonia» 17/12-1992, 29/8-18

samarbeidet gjennom dialog og samordning. Slik jeg ser det ble initiativet om bruk av nordiske styrker i stor grad tatt av FN. Blant de nordiske landene foregikk det ikke noe sterkt initiativ for å stille med en nordisk styrke til Makedonia. Bakgrunnen for at FN mente Norden var et godt alternativ bygget på at de nordiske soldatene hadde trening fra krevende vinterforhold. Samtidig ble tidligere erfaring trukket fram som et godt argument. I diskusjoner om fremtidige internasjonale operasjoner viste de nordiske landene en kategori to (positive til deltakelse andre skaper) innstilling til dialog, samordning og samarbeid de nordiske landene seg imellom. Selv om alle de nordiske landene viste en positiv holdning til å bidra i internasjonale operasjoner, og fortsette å videreutvikle en tett dialog, så man i forbindelse med den flernasjonale styrken som ble sendt til Makedonia forskjell i initiativ, og ønske om å få til en slik styrke.

Norges innstilling til nordisk samarbeid i Makedonia klassifiseres som kategori to i Ringsmose og Pedersens tabell om vilje og initiativ til nordisk samarbeid. Vilje til økning av soldater til utenlandsoperasjoner, samt raskt igangsettelse av prosessen om uttredelse av mulighetene for å kunne stille med bidrag underbygger denne observeringen. Det var en positiv innstilling til FNs initiativ, både i regjering og i opposisjonen. Denne positiviteten bunnet i at bidraget hadde lav risiko for soldatene. Diskusjoner i Stortinget tydet på at Norge ikke ønsket å stille med stridende enheter, eller at de utplasserte soldatene skulle havne i noen form for stridigheter. På grunn av at bidraget besto av støtteavdelinger i en operasjon hvor sannsynligheten for konflikt var lav var Norge villige til å bidra i en flernasjonal bataljon. Sveriges respons til FNs forespørsel vitnet om at heller ikke Sverige traff innenfor kategori én når det gjaldt operasjonen i Makedonia. I likhet med Norge er Sverige, var Danmark positive til en nordisk bataljon, men det forelå ingen konkrete initiativ fra dem heller, slik jeg ser det.

Bataljonen ble sendt til Makedonia i mars 1993. FN-operasjonen i Makedonia var den fredsoperasjonen som i løpet av krigen kunne kalles vellykket ved at konflikten aldri nådde Makedonia. De nordiske Forsvarsministrene viste enighet om at det nordiske samarbeide i Makedonia var et utmerket eksempel på hva små land kunne utføre gjennom samarbeid.¹⁷³ Det nordiske forsvarssamarbeidet sto sentralt i arbeidet i Makedonia, og samarbeid om grenseobserveringer ble viktig for å holde konflikten på avstand for befolkningen.

---

¹⁷³ FD-arkiv, TA 12.1.94/204.60, «Protokoll från det nordiska försvarsministermötet i Karlskrona 3-4 Maj 1993» Protokoll fra försvarsdepartementet. Sverige. 11. september 1993

4.2 NORDBAT II - Samarbeidet utvikles til Bosnia

På grunn av FNs erklæring av Sarajevo, Tuzla, Zepa, Gorzde, Bihac og Srebrenica som seks sikre soner i 1993, ble FNs medlemsland anmodet til å bidra med ytterligere 7 600 personer til den fredsbevarende styrken UNPROFOR. Selv om UNPROFOR hadde et fredsbevarende mandat så var det ikke i klassisk forstand. Operasjonen var en del av den nye formen internasjonale operasjoner som utviklet seg etter den kalde krigen. Soldatene hadde flere oppgaver å ta tak i, og kunne i større grad en tidligere ta i bruk makt.¹⁷⁴ De sikre sonene som ble opprettet skulle beskytte de sivile i området. Den nyopprettede styrken skulle forsterke den eksisterende UNPROFOR Bosnia Command på 10 000 soldater som allerede befant seg i Bosnia. På grunn av styrkeutvidelsen kom Sverige med et forslag om å stille med en nordisk bataljon. Etter diskusjoner de nordiske landene seg imellom ble det i 1993 besluttet å sende en felles Nordic Battalion II (NORDBAT II) til Bosnia. Bataljonen skulle bestå av en svensk mekanisert infanteribataljon, og en dansk stridsvognskvadron. Den norske delen av styrken var ikke integrert i bataljonen, men var samlokalisert, og hadde et særskilt ansvar for å støtte bataljonen. Det norske bidraget besto at et norsk feltsykehus (NORMEDCOY), og en helikopterverving (NORAIR)¹⁷⁵ I september 1994 ble også det norske bidraget i UNPROFOR utvidet med en logistikkbataljon (NORLOGBN) på ca. 370 personer. Bataljonen sto helt til NATO i 1995 overtok kommandoen. Hvorfor valgte Norge å videreføre samarbeidet fra NORDBAT I til II? Og hvorfor med en helikopterverving, og et feltsykehus?

4.2.1 Ideen om en nordisk bataljon blir skapt

Tidlig i mai 1993 forelå det ingen formell henvendelse fra FN om å stille med en nordisk styrke i Bosnia. Diskusjonen omkring styrkebidrag fra Norden var imidlertid fremdeles aktuell på grunn av den uformelle henvendelsen de nordiske landene hadde mottatt.¹⁷⁶ FN ville ikke komme med en formell henvendelse før styrkens mandat var klart. I Sverige uttrykte den svenske forsvarsministeren Anders Björk at om en formell henvendelse ville forekomme, så var det en selvfølge at Sverige kom til å stille med bidrag.¹⁷⁷ Fra Norge ble det

---

¹⁷⁴ Christiansen og Leraand, 1995. s. 62

¹⁷⁵ Holmen, Ulriksen (Publisert november 2000, lastet ned 8/10-18) s. 11

¹⁷⁶ Hellberg, Anders. «FN kan få snabst besked. Beslut om svensk bataljon för Bosnien måste-. fattas redan denna vecka» Dagens nyheter. 4/5-93, 27/8-18

¹⁷⁷ Hellberg, Anders. «FN kan få snabst besked. Beslut om svensk bataljon för Bosnien måste-. fattas redan denna vecka» Dagens nyheter. 4/5-93, 27/8-18

uttrykt at å støtte en eventuell innsats i Bosnia burde prioriteres.¹⁷⁸ Norge kom tidlig i prosessen med et forslag om at det norske styrkebidraget skulle kunne være en artillerienhet. Den danske forsvarsministeren Hans Hækkerup, som fra dansk side ønsket tungt bidrag i bataljonen, var positiv til at Norge skulle stille med en artillerienhet.¹⁷⁹ I Utenriksdepartementet derimot, ble ikke forslaget godt mottatt. De mente bidraget ville være noe helt utenom det Norge tidligere hadde bidratt med.¹⁸⁰ Forslaget ble lagt på is, og i stedet la Jørgen Kosmo fram, under forsvarsministermøtet i Karlskrona 3-4 mai 1993 at Norge innad i NATO-kretser hadde luftet tanken om å bidra med en sykehusenhet og helikopterving.¹⁸¹ I diskusjoner mellom forsvarsministrene fra de nordiske landene ble det kommunisert under samme forsvarsministermøtet at det ville vært en fordel for FN med en nordisk bataljon i Bosnia. Den danske forsvarsministeren Hækkerup meddelte at Danmark var villig til å bidra både i fredsbevarende, men også fredsskapende operasjoner.¹⁸² Danskene viste seg tidlig i diskusjonene om styrkebidrag til Bosnia å ikke være redde for å ta en større risiko. Danmarks syn på bidrag i fredsskapende operasjoner sto i kontrast til det vi litt senere skal se at var realiteten i Norge.

1. juli 1993 var forberedelsene til den nordiske bataljonen med Sverige, Danmark og Norge i full gang.¹⁸³ Det var Sverige som tok initiativet til å utrede den nordiske styrken.¹⁸⁴ I en kilde fra Tidningarnas Telegrambyrå kommer det fram at det var den svenske forsvarsministeren Anders Björk som ringte rundt til de øvrige nordiske forsvarsministrene og leverte ideen om en nordisk bataljon.¹⁸⁵ I motsetning til bataljonen i Makedonia, hvor initiativet kom fra FN, var det tydeligere at initiativet til å danne en nordisk bataljon i Bosnia var svensk. Den svenske statsministeren forteller til Tidningarnas Telegrambyrå at det fra svensk side gikk fremover i diskusjonen om å få til en styrke som kunne sendes til Bosnia. Både innenfor

---

¹⁷⁸ FD-arkiv, TA 12.1.94/204.60, «Protokoll från det nordiska försvarsministermötet i Karlskrona 3-4 Maj 1993» Protokoll fra försvarsdepartementet. Sverige. 11. september 1993

¹⁷⁹ Hækkerup, 2002.

¹⁸⁰ Børresen, Gjeseth, Tamnes, 2004 s. 197

¹⁸¹ FD-arkiv, TA 12.1.94/204.60, «Protokoll från det nordiska försvarsministermötet i Karlskrona 3-4 Maj 1993» Protokoll fra försvarsdepartementet. Sverige. 11. september 1993

¹⁸² FD-arkiv, TA 12.1.94/204.60, «Protokoll från det nordiska försvarsministermötet i Karlskrona 3-4 Maj 1993» Protokoll fra försvarsdepartementet. Sverige. 11. september 1993

¹⁸³ Viklund-Persson. «Gemensam nordisk FN-innsats i Bosnien förbereds» *Tidningarnas Telegrambyrå*. 1/7-93, 27/8-18

¹⁸⁴ NTB. «Forsvarsministre dröfter nordisk FN-styrke» 30/7-93, 30/8-18

¹⁸⁵ Bergman, Margaretha «Sverige och FN i intensiva diskussioner om svensk trupp til bosnien» *Tidningarnas Telegrambyrå* 25/7-93, 2/10-18

politiske, men også militære kretser var diskusjonene i full gang.¹⁸⁶ Statsminister Carl Bildt uttrykte «Jag har inte gjort annat än arbetat med detta de senaste 14 dagarna»¹⁸⁷ Sverige virket bestemt på å sende en nordisk bataljon.¹⁸⁸ Det ble sagt av Bildt at det kun var en total kollaps av situasjonen, eller at FN trakk seg helt ut av Bosnia som ville få Sverige til å ikke stille med en nordisk bataljon.

4.2.2 Hvorfor svensk initiativ?

Hvis man ser på Norge og Sverige med et komparativt blick virket Norge til å ønske å prioritere støtte til en innsats, mens i Sverige lå det dypere enn kun å støtte et bidrag andre skapte. Situasjonen omkring den nordiske bataljonen virket å være av en annen karakter i Norge. En klar forskjell som forsterket at Sveriges i større grad jobbet mot en nordisk bataljon, mens Norge tydelig holdt seg mer i bakgrunnen var Sveriges raske igangsetting av planleggingen av en styrke.¹⁸⁹ Sverige hadde allerede 900 trente, klare svenske soldater for avreise 30. juli 1993. Styrken ventet kun på klarsignal fra FN for å kunne rykke ut. I Norge, på samme tidspunktet hadde ikke diskusjonen om en norsk styrke skulle sendes til Bosnia engang vært oppe i Stortinget.¹⁹⁰

En av grunnene til at det er det var Sverige, og ikke Norge som var den største pådriveren til nordisk samarbeid i NORDBAT II ligger i Sveriges forhold til eksisterende forsvarsallianser. Norge var medlemmer av NATO og hadde derfor sikkerhet gjennom Artikkel fem. Sverige, som lenge hadde ført en nøytralitetspolitikk og ikke hadde samme sikkerhetsnett, var derfor nødt til å vise seg fram på andre måter, og på andre arenaer. Svenskene lå som nevnt langt fremme i planleggingen av en styrke som skulle sendes ut, og virket til å streve etter å få til en nordiske løsning.¹⁹¹ Den svenske statsministeren Carl Bildt uttalte at det alltid fantes en viss risiko når de gikk inn i en farlig situasjon, men at de gjorde det for å bidra til en fredelig utvikling. Han presiserte også at de gikk inn med de tyngste, og mest velutstyrte FN-styrkene

---

¹⁸⁶ Viklund-Persson. «Gemensam nordisk FN-innsats i Bosnien förbereds» *Tidningarnas Telegrambyrå*. 1/7-93, 27/8-18

¹⁸⁷ Wallberg, Peter. «Vi är långt framme med en bataljon» *Expressen*. 25/7-1993, 17/8-18

¹⁸⁸ Nymoén, Ole-Ludvig. «Ingen endring i planen for den nordiske Bosnia-styrken.» *NTB*. 8/9-93, 20/8-18

¹⁸⁹ *NTB*. «Forsvarsministre drøfter nordisk FN-styrke» 30/7-93, 30/8-18

¹⁹⁰ Nymoén, Ole-Ludvig. «Ingen endring i planen for den nordiske Bosnia-styrken.» *NTB*, 8/9-93, 20/8-18

¹⁹¹ Wallberg, Peter. «Vi är långt framme med en bataljon» *Expressen*. 25/7-1993, 17/8-18

de noen sinne hadde sendt ut.¹⁹² Det var stormaktene som ofte hadde den mest sentrale rollen i forbindelse med internasjonale operasjoner, og som tok initiativ til å sette i gang en operasjon. Likevel kunne småstater som Norden få en stor rolle både i hvilke bidrag som ble stilt til rådighet, og hvilke initiativ som ble tatt.¹⁹³ For stater som Sverige, og de andre nordiske landene forøvrig var det flere grunner som talte for deltakelse i internasjonale operasjoner. I Norge ble det påpekt at deltakelse i internasjonale operasjoner ville gi verdifull erfaring som kunne bidra til nasjonalforsvaret, og internasjonal kommunikasjon og samarbeid. Som man så i forbindelse med bidraget i Makedonia ble også nærhet til innsatsområdet viktig. Sikkerhet, innflytelse og ideologiske grunner er andre årsaker til hvorfor en liten stat kunne velge å stille styrker til rådighet. For Sverige sin del sto sikkerhet, og innflytelse i tillegg til ideologi som vist tidligere, sentralt når de valgte å støtte i dette tilfellet FN med bidrag i NORDBAT II. På denne måten styrket Sverige sin innflytelse i FN.¹⁹⁴

4.2.3 Formell henvendelse, og utformingen av styrken

Den formelle henvendelsen mottok Norge 20. august.¹⁹⁵ Før henvendelsen hadde Stortinget, Riksdagen og Folketinget fattet vedtak om å stille med styrker til en nordisk bataljon.¹⁹⁶ Den nordiske bataljonen var ønsket av flere, og en nordisk bataljon ville være uunnværlig hvis en fredsstyrke skulle etableres, ble det blant annet sagt av den britiske politikeren David Owen.¹⁹⁷ Etter den formelle henvendelsen ventet de nordiske landene på samtykke fra de stridende partene før de kunne utplassere en nordisk styrke i Tuzla. For spesielt Norge og Sverige virket det gjennom ulike utsagn fra Kosmo, og Björk, å være viktig med samtykke, og et klart mandat for at bataljonen kunne sendes ut. Fra dansk side var situasjonen en annen. Den danske forsvarsministeren Hans Hækkerup uttrykte derimot, at Danmark kunne tenke seg

---

¹⁹² NTB. «NORDISK JA TIL FELLES BOSNIA-STYRKE» 17/8-93, 30/8-18

¹⁹³ Kjælberg, Anders «Småstater i internasjonale operasjoner» i Heier, Tormod; Kjølberg, Anders; Rønnfeldt, Carsten F. (red.) *Norge i internasjonale operasjoner militærmakt mellom idealer og realpolitikk*. Oslo: Universitetsforlaget 2014. s. 43

¹⁹⁴ Kjælberg, Anders. «Småstater i internasjonale operasjoner» Oslo 2014. s. 43-44

¹⁹⁵ Stortingsforhandlinger «Innstilling fra forsvarskomiteen om midlertidig utvidelse av totalrammen for deltakelse i FNs fredsbevarende operasjoner samt endringer i bevilgningen under forsvarsbudsjettet for 1993 i forbindelse med norsk deltakelse i FNs styrke (UNPROFOR) for beskyttelse av sikre områder i Bosnia-Hercegovina» Innst. S. nr. 247 (1992-93) 31/8-93

¹⁹⁶ NTB. «NORDISK JA TIL FELLES BOSNIA-STYRKE» 17/8-93, 30/8-18

¹⁹⁷ Hellberg, Anders. «FN kan få snabbt besked. Beslut om svensk bataljon för Bosnien måste.. fattas redan denna vecka» Dagens nyheter. 4/5-93, 27/8-18

å sende ut NORDBAT II uten en slik godkjennelse.¹⁹⁸ Styrkens mandat ble tilslutt bestemt å være fredsbevarende, men på grunn av den utrygge situasjonen i Bosnia ble de utstyrt med tyngre militært utstyr slik at de kunne utføre kamphandlinger utover selvforsvar.¹⁹⁹ Styrken i Bosnia kunne ble kategoriseres som fredsbevarende, men det var likevel snakk om kapittel VII på bakgrunn av mulig bruk av flystøtte for å beskytte personellet, og gjennomføringen av mandatet.²⁰⁰ På denne måten skilte den nordiske bataljonen seg ut fra andre tidligere FN-styrkene i området, og tidligere nordisk samarbeid.²⁰¹

Under et forsvarsministermøtet i Stockholm 6. august 1993 diskuterte de nordiske landene utformingen av den fellesnordiske styrken.²⁰² Der tilbød danskene å stille med en stridsvognskvadron utrustet med nyrenovert Leopold 1. Danskene og svenskene ble enige om at stridsvogner burde inngå i bataljonen. FN var skeptiske til å gi bataljonen tyngre militær utrusting, men på grunn av Danmarks sterke ønske om å stille med stridsvogner, gikk FN med på det danske bidraget. Danskene viste i stor grad initiativ til å bidra sterkt i den nordiske bataljonen ved at de tross motstand i FN ønsket å sende stridsvogner. Vedtaket om å stille med bidrag til en nordisk bataljon ble i august 1993 fattet av det danske folketinget, hvor stemmene fordelte seg 105 for og kun 17 mot.²⁰³ Stemmene viste tydelig at det var bred oppslutningen for å delta med en bataljon, i Danmark. Størrelsen på bidraget og den brede oppslutning ga signaler om en vilje til å bidra i Bosnia, og å samarbeide med de andre nordiske landene. Søgaard beskriver danskernes valg om å sende av gårde stridsvogner som «Jeg tror danskene sendte stridsvogner for å vise seg fram, at de var ordentlige krigere. De fikk seg selv veldig tydelig på kartet, ikke minst i Washington» Han fortsetter med å si at Norge nok var mindre «tøffe» sånn sett.²⁰⁴ «Det ligger ikke i den norske sjela å vise seg fram, spesielt ikke i sånne sammenhenger som dette er. Vi er ikke sånn. Danskene er ofte sånn.»²⁰⁵

---

¹⁹⁸ Nymoens, Ole-Ludvig. «Ingen endring i planen for den nordiske Bosnia-styrken.» *NTB*. 8/9-93, 20/8-18 og Nymoens, Ole-Ludvig. «Ingen endring i planen for den nordiske Bosnia-styrken.» *NTB*. 8/9-93, 20/8-18

¹⁹⁹ *NTB*. «NORDISK JA TIL FELLES BOSNIA-STYRKE» 17/8-93, 30/8-18

²⁰⁰ Forsvarsdepartementet. «Midlertidig utvidelse av totalrammen for deltakelse i FNs fredsbevarende operasjoner samt endringer i bevilgningen under forsvarsbudsjettet for 1993 i forbindelse med norsk deltakelse i FNs styrke (UNPROFOR) for beskyttelse av sikre områder i Bosnia-Hercegovina» St.prp. nr. 95 (1992-93) 27/8-93

²⁰¹ *NTB*. «JA TIL FELLES BOSNIA-STYRKE» 12/8-93, 30/8-18

²⁰² *NTB*. «NORDISK JA TIL FELLES BOSNIA-STYRKE» 17/8-93, 30/8-18 og *NTB*. «Forsvarsministre drøfter nordisk FN-styrke» 30/7-93, 30/8-18

²⁰³ *NTB*. «NORDISK JA TIL FELLES BOSNIA-STYRKE» 17/8-93, 30/8-18

²⁰⁴ Samtale med Fridthjof Søgaard, april 2018

²⁰⁵ Samtale med Fridthjof Søgaard, april 2018

Det hadde også vært diskutert om et svensks stridsvognkompani, men konklusjonen ble at svenske vogner ikke holdt mål. Det ble trukket fram at danskenes erfaringer fra Kroatia talte for at de burde få oppdraget. Det svenske bidraget ble derfor et svensk mekanisert infanteribataljon.²⁰⁶

2. september ble beslutningen i Norge om å sende 285 soldater til Bosnia tatt. Som nevnt tidligere kom det forslag fra Kosmo allerede i mai 1993 om et norsk bidrag som inneholdt en sykehusenhet og en helikopterving. Høsten 1993 ble det fra Norges side derfor bestemt å sende nettopp et sanitetskompani (NORMEDCOY) og en helikopterving (NORAIR). Norge hadde flere ganger tidligere, blant annet i Libanon, stilt med sanitetskompani. Det tradisjonelle styrkebidraget var godt kjent i det norske forsvaret. Helikoptervingens oppgaver omfattet ambulanseoppdrag, evakuering av FN-personell og andre transportoppdrag. Sanitetskompaniet fikk samme hovedkvarter som det norske helikopterbidraget. Sykehuskompaniet hadde vareirrende oppgaver, blant annet å hjelpe til med evakuering av flyktninger, kirurgisk behandling og etterforsyning av sanitetsmateriell.²⁰⁷ Sjefen for NORDBAT II, Ulf Henricsson, støttet logikken med at det norske bidraget skulle være tilgjengelig for hele UNPROFOR, ved å peke på at feltsykehuset hadde en større kapasitet enn det som var behov kun i den nordiske bataljonen, og til større nytte for UNPROFOR.²⁰⁸ Som nevnt tidligere var Henricsson også positiv til det tidligere forslaget om at Norge skulle stille med en artillerienhet.

Finnene bidro også i bataljonen, men var forhindret i å stille med styrker på grunn av finsk lov om militære styrker til krigsområde. Dette gjorde at de ikke var like delaktige i diskusjonen om å sende en felles bataljon.²⁰⁹ Loven gikk ut på at finnene hadde 2000 som en maksimumsgrense for soldater som kunne delta i internasjonale operasjoner. Nye tropper kunne også kun sendes ut etter at den finske regjeringen hadde hørt meningen til Utenriksdepartementet.²¹⁰ Selv med begrensinger var de ikke avvisende til å delta i den form de hadde mulighet til, og de var

---

²⁰⁶ Innst. S. nr. 247 (1992-93) 31/8-93 s. 3

²⁰⁷ Bergin, Alf (red) *Kontigensbok NORLOGBN II*. 1995. s. 54

²⁰⁸ Henricsson. *När Balkan brann!* Stockholm 2013. s. 20-23

²⁰⁹ FD-arkiv, TA 12.1.94/204.60, «Protokoll från det nordiska försvarsministermötet i Karlskrona 3-4 Maj 1993» Protokoll fra försvarsdepartementet. Sverige. 3-4 maj 1993

²¹⁰ Vesa, Unto. «The Finnish debate on peacekeeping» I *Peace support operations: Nordic perspectives*. Edited by Eli Stamnes. London: Routledge 2008. s. 78

svært villige til å stille med materiell.²¹¹ I diskusjoner om finsk deltakelse ble det ofte poengtert at en forespørsel måtte komme fra enten FN eller OSCE, og at de andre nordiske landene måtte ha samme plan og mål.²¹² Dette vitnet om at Finland verdsatte det nordiske samarbeidet, selv om de ikke alltid ønsket, eller kunne delta. Ved å se på diskusjonene rundt styrkebidragene som ble vurdert fra Sverige, Danmark og Norge gir det en indikasjon på hvilken innstilling de ulike landene hadde til å danne en felles nordisk styrke. Alle bidragene var viktige for at en nordisk bataljon skulle kunne etableres. Det ble også presentert som en forutsetning for norsk deltakelse, i St. prp. nr. 95 om «Midlertidig utvidelse av totalrammen for deltakelse i FNs fredsbevarende operasjoner», at de nordiske landene kom som en samlet pakke. Hvis et land trakk sitt bidrag ville de nordiske landene vurdere sine bidrag på nytt.²¹³

4.2.4 Norges utvidelse med en logistikkbataljon

I tillegg til det norske bidraget i den nordiske styrken ble Norges deltakelse i UNPROFOR i 1994 utvidet med en logistikkbataljon. FNs sikkerhetsråd besluttet i september 1994 å utvide UNPROFOR sitt styrkebidrag med 3 500 personer. Bakgrunnen var at økningen skulle hjelpe FN i å bedre utføre de mange oppgavene de sto ovenfor i Bosnia. I den forbindelse la Forsvarsdepartementet fram en proposisjon angående utvidet norsk deltakelse med en logistikk-bataljon (NORLOGBN) i FNs beskyttelsesstyrke i Bosnia. Styrken skulle bestå av 370 personer.²¹⁴ Bataljonen ble planlagt utplassert i Tuzla, hvor den nordiske styrken allerede befant seg. NORDLOGBN hadde som hovedoppgave å frakte materiell til FN-styrken i Bosnia.

St.prp. nr. 42 «Endringer i bevilgningen under forsvarsbudsjettet for 1994 i forbindelse med utvidet norsk deltakelse med en logistikk-bataljon i FNs beskyttelsesstyrke i Bosnia-Hercegovina» viste at det innenfor fagmilitære kretser var enighet om at det for Norge sin del ville være mest hensiktsmessig å bygge opp bataljonen med en bataljonsstab/stabskompani,

---

²¹¹ Henricsson, Ulf. 2013. *När Balkan brann!* Stockholm: Svenskt militärhistoriskt bibliotek, NTB. «Forsvarsministre drøfter nordisk FN-styrke» 30/7-93, 30/8-18, Bergman, Margaretha. «Sverige och FN i intensiva diskussioner om svensk trupp till Bosnien» *Tidningarnas Telegrambyrå*. 25/7-93, 17/8-19

²¹² Vesa. «The Finnish debate on peacekeeping» I *Peace support operations: Nordic perspectives* 2008. s. 83

²¹³ Forsvarsdepartementet. St.prp. nr. 95 (1992-93) 27/8-93 s. 5

²¹⁴ Forsvarsdepartementet. «Om endringer i bevilgning under forsvarsbudsjettet for 1994 i forbindelse med utvidet norsk deltakelse i Bosnia-Hercegovina.» St.prp. nr.42 (1993-94) 20/9/18 s. 1

forsyningskompani og transportkompani med om lag 100-150 i hvert kompani. Den norske utvidelsen ble i tillegg drøftet på et ekstraordinært forsvarsministermøtet mellom de nordiske landene, som igjen underbygget den gode dialogen og samordningen mellom de nordiske landene om både nasjonale og nordiske forhold. Utvidelsen med NODLOGBN resulterte i at det norske engasjementet i Makedonia som nevnt tidligere i kapittelet ble redusert for å frigjøre kapasitet til Bosnia.

4.2.5 Innstilling til bruk av soldater i internasjonale operasjoner

Tross Norges beslutning om å sende styrker til Bosnia presiserte norske politikere igjen at Norge på ingen som helst måte kunne havne i kamphandlinger, og at deres bidrag kun skulle brukes til fredsbevarende oppdrag.²¹⁵ Deltakelse i fredsopprettende operasjoner ble lagt fram som en utelukket mulighet for norske soldater. I Innst. S nr. 23 «om bruk av norske styrker i utlandet» sto det at Norges bidrag burde begrenses til støttfunksjoner, og at det ikke var muligheter for Norges del å stille med styrker som kunne delta i kamphandlinger.²¹⁶ I Stortingsmeldingen fra 1992 om «Beredskap for fred» var det stor skepsis til deltakelse i andre former for fredsoperasjoner, og denne skepsisen var fortsatt reel i diskusjonen omkring NORDBAT II.²¹⁷ Flertallet i stortinget ønsket at regjeringen skulle definere den nordiske styrken som fredsbevarende. Selv om det kunne bli nødvendig å bruke tvangstiltak så ble det presisert at det var ønskelig å gjøre dette på så lavt nivå som mulig.²¹⁸ Ut ifra dette var ikke Norge spesielt åpne for å ta noen stor risiko i forbindelse med bruk av soldater i internasjonale operasjoner. Norge var mer skeptiske til å bidra med styrker i NORDBAT II, hvor muligheten for å havne i kamphandlinger var høyere enn for eksempel i Makedonia. Fra norsk side ble lange tradisjoner med støtteavdelinger, teknikere, sanitet og ingeniørtropper trukket fram, og at Norge av den grunn burde konsentrere seg om nettopp denne typen bidrag.²¹⁹ Dette bekrefter også Sjøgaard under intervjuet.²²⁰ Norge var derfor, mest sannsynlig på bakgrunn av

---

²¹⁵ NTB. «Klarsignal for norsk Bosnia-styrke». 16/9-93, 17/8-18

²¹⁶ Stortingsforhandlinger. «Innstilling fra forsvarskomiteen om bruk av norske styrker i utlandet.» Innst. S. nr. 23. (1994-95) 26/10-94 s. 2

²¹⁷ Forsvarsdepartementet. «Beredskap for fred - Om Norges framtidige militære FN-engasjement og FNs rolle som konfliktløser» St. meld. nr. 14 (1992-1993) 18/12-92

²¹⁸ Stortingsforhandlinger. Innst. S. nr. 247 (1992-93) 31/8-93 s. 4

²¹⁹ Viklund-Persson. «Gemensam nordisk FN-innsats i Bosnien förbereds» *Tidningarnas Telegrambyrå*. 1/7-93, 27/8-18

²²⁰ Samtale med Fridthjof Sjøgaard, april 2018

mandatet styrken fikk mer skeptiske til å stille med soldater. Norge var en nasjon som ønsket å vise solidaritet ved å bidra i kampen for fred og sikkerhet, men uten for høy risiko.

I motsetning til Norge, var det ut ifra hva kildene, og hva Sjøgaard beskriver tydelig at danskene hadde en mer fremoverlent innstilling til bruk av styrker i internasjonale operasjoner. Denne forskjellen i norsk og dansk forsvarspolitikkk kan forklares blant annet gjennom geopolitisk beliggenhet. Med det menes hvordan avstanden mellom stater påvirker adferd, og relasjonene dem imellom.²²¹ Slutten på den kalde krigen endret ikke det faktum at Norge fortsatt grenset til Russland. Det ble derfor et bevisst valg fra Norges side å fortsette og konsentrere seg om at nordområdene kunne være en kilde til konflikt.²²² I motsetning til Norge var dansk forsvarspolitikkk etter den kalde krigen ikke like bundet til å ivareta forholdet til venner og allierte for å sikre dansk territorium. De var omringet av venner og allierte, og kunne i større grad konsentrere seg om internasjonale operasjoner, og arbeid for å sikre stabilitet i Europa på en mer aktiv måte.²²³ Ved å sammenligne Norge og Danmark, om det å stille med bidrag i en operasjon som kunne komme til å havne i kamphandlinger var Norge i mindre grad enn Danmark villige til å ta sjanser for å styrke sin sikkerhetspolitiske posisjon. De hadde ikke samme behovet for å vise seg fram med tunge bidrag.

4.2.6 Oppsummering, og voluntaristiske stilling til nordisk samarbeid

Mai 1993 var et felles nordisk styrkebidrag til Bosnia oppe til diskusjon mellom de nordiske landene på grunn av en uformell henvendelse fra FN. FN hadde anmodet om å sende ytterligere 7 600 soldater til den konfliktfylte situasjonen i Bosnia. 1. juli begynte forberedelsene omkring den nordiske bataljonen mellom Norge, Sverige og Danmark for fullt. Det var tydelig at initiativet til NORDBAT II kom fra Sverige.²²⁴ Deres raske i igangsetting av styrken, sterke ønske og vilje plasserte Sverige innenfor kategori én når det kom til den nordiske aktivismen. De svarte ikke kun på en henvendelse fra FN, men den svenske forsvarsministeren kom med forslaget om å stille med en nordisk bataljon.

---

²²¹ Saxi. «Norsk og dansk forsvarspolitikkk etter den kalde krigen: Mellom geopolitikk og strategisk kultur» s. 37-57 <https://www.idunn.no/ip/2011/01/art01> (publisert 2011, lastet ned 30/10-18)

²²² Saxi. «Norsk og dansk forsvarspolitikkk etter den kalde krigen: Mellom geopolitikk og strategisk kultur» (publisert 2011, lastet ned 30/10-18) s. 37-57

²²³ Saxi «Norsk og dansk forsvarspolitikkk etter den kalde krigen: Mellom geopolitikk og strategisk kultur» (publisert 2011, lastet ned 30/10-18) s. 37-57

²²⁴ NTB «Forsvarsministre drøfter nordisk FN-styrke» 30/7-93, 30/8-18

I motsetning til Sverige var Norge beredt på å støtte en slik styrke, men utover dette var ikke engasjementet like entusiastisk i Norge som i Sverige, og det norske engasjementet treffer klart innenfor kategori to. En grunn til Norges mer tilbakeholdne innstilling var skepsisen for å bidra med noe annet enn støtteavdelinger, og med det risikere at norske soldater ble nødt til å bruke makt. Likevel hadde Norge et ønske om å bidra i det nordiske samarbeidet ved at de i forbindelse med utvidelse av styrkebidraget til internasjonale operasjoner tok det nordiske felleskapet i NORDBAT II med i betraktningene. Ved å bruke nordisk samarbeid som et argument for større bidrag i internasjonale operasjoner viste det Norges vilje til deltakelse i et samarbeid andre skapte. Selv om det i Norge ikke var samme nordiske aktivisme for bataljonen som Sverige, var det heller ingen kategorisk avvisning av det nordiske samarbeidet. Dette var heller ikke tilfellet hos noen av de andre. Ingen av de nordiske landene avviste en felles nordisk bataljon, utenom Finland som var forhindret av finsk lov til å stille med styrker til en fredsbevarende operasjon. De bidro derimot med materiell til styrken.

Danmark viste en offensiv innstilling til å delta i Bosnia, og med stridende enheter. Etter overtalelse av FN fikk danskene lov til å sende stridsvogner, noe ingen andre styrker i Bosnia hadde. I tillegg til et sterkt ønske om å sende inn stridende enheter, kom det også fram etter uttalelser fra den danske forsvarsministeren, at det for danskene kunne vært aktuelt å sende inn styrker uten samtykke fra de stridende partene. Dette tydet igjen på danskenes iver etter å sette inn styrker i Bosnia. Dette faktum skilte danskenes mentaliteten noe fra Norge og Sverige. I Norge og Sverige virket det å være uaktuelt å sende styrker uten godkjenning, mens danskene i mye større grad var lystne på å komme i gang.

4.3 NORDPOLBRIG – Høydepunktet

I desember 1995 overtok NATO hovedansvaret for situasjonen i Bosnia. Med Dayton-avtalen underskrevet i desember 1995 kom autorisasjon for opprettelsen av IFOR, med 60.000 personer.²²⁵ Beslutningen kom på bakgrunn av spesielt to faktorer. Den ene var av hensyn til menneskene i Bosnia, og for å få slutt på de lidelsene de ble utsatt for. Borgerkrigen hadde utviklet seg i retning av behov for en mer kraftfull innblanding utenfra. Det andre var for alliansens egen del. Deltakelse i Bosnia skulle sikre at NATO holdt seg relevant i forhold til

---

²²⁵ Børresen, Gjeseth, Tamnes, 2004 s. 209

de sikkerhetspolitiske utfordringene i Europa.²²⁶ Hovedoppgavene til NATO i Bosnia ble å overvåke at de militære delene av Dayton-avtalen ble gjennomført, holde tilsyn med våpenhvilelinjene, og grensen mellom de to delrepublikkene. I tillegg skulle de skape en kontakt mellom sivile og militære myndigheter, og ikke minst andre internasjonale organisasjoner. En siste oppgave ble å hjelpe til med tilbaketrekning av FN-styrker som ikke skulle videreføres til IFOR.²²⁷ På bakgrunn av etableringen av en styrke under NATO Kommando- og kontroll, dukket det opp spørsmål om å videreføre det nordiske samarbeidet i NORDBAT II til den fredsopprettende operasjonen IFOR. I den forbindelse mottok de nordiske landene en forespørsel om muligheten for å stille med en brigade.

For at de nordiske landene skulle ha nok kapasitet til å danne en brigade slo de seg sammen med Polen og dannet NORDPOL-BRIG. Det nordiske samarbeidet med Polen i en NATO-ledet operasjon på Balkan vil jeg kategorisere som et høydepunkt for det daværende nordiske samarbeidet i internasjonale operasjoner. Aldri tidligere hadde de samarbeidet på brigadenivå. Oppdraget var også av fredsopprettende type, noe de nordiske landene tradisjonelt sett ikke hadde mye erfaringer med. I tillegg samarbeidet de med et tidligere warszawapakt-land. Selv om det norske og svenske bidraget kun var en videreføring av det de hadde stilt med i NORDBATT II, var samarbeidet i NORDPOL-BRIG et høydepunkt i en nordisk kontekst. Det ble også presentert som en grunn under et notat fra den norske forsvarsministeren til en regjeringsskonferanse at et samarbeid under NATO-kommando ville bety mye for det videre nordiske samarbeid innenfor internasjonale operasjoner.²²⁸ Det ble påpekt at et slikt samarbeid aldri tidligere har blitt gjort mellom de nordiske landene.²²⁹

Brigaden ble bestående av en infanteribataljon fra Polen, en redusert infanteribataljon samt stabspersonell og samband fra Danmark og Norge, og Sveriges videreføring av sitt bidrag fra NORDBAT II. Det svenske bidraget var derfor en infanteribataljon, mens Norges ble en logistikkbataljon, inklusivt sykehuskompani, helikopterving, en transportkontrollenhet,

---

²²⁶ Hækkerup, 2002. s. 20-21

²²⁷ Forsvarsdepartementet. «Om endringer i bevilgningen under forsvarsbudsjettet og Utenriksdepartementets budsjett for 1995 i forbindelse med norsk deltakelse i en NATO-ledet implementeringsstyrke (IFOR) for gjennomføring av fredsavtalen i Bosnia-Hercegovina» St. prp nr. 1 Tillegg nr .11 (1995-96) 8/12-95

²²⁸ FD-arkiv, 95/4750-16/FD II 3/HMY/o16.9 IFOR, «Norsk deltakelse i IFOR – Rapport fra nordisk departementsmøtet i Stockholm 10. november» Notat fra FDII til Departementsråden, med flere, 14. november 1995.

²²⁹ Børresen, Gjeseth, Tamnes, 2004 s. 211

militærpoliti, militære observatører og stabspersonell. Finland sitt bidrag ble en bygge- og annelggsbataljon. Hvorfor videreførte Norden FN-bidraget i UNPROFOR til en nordisk brigade under NATO-kommando, og hvorfor med bidraget beskrevet ovenfor?

4.3.1 Mulige utfordringer med en nordisk brigade

Tidlig i prosessen var et av problemene med en eventuell nordisk brigade at det ikke fantes nok styrker i de nordiske landene til å stille med et bidrag på brigadestørrelse. Brigade er en militæravdeling som består av flere bataljoner. For Norge, Sverige, Danmark og Finland var dette nærmest umulig både i forhold til budsjett, men også kapasitet. Polsk deltakelse ble derfor en problemløser i forhold til antall styrker til en brigade. Deltakelse fra det tidligere Warszawapakt-landet ga nok kapasitet til å kunne danne en nordisk-polsk brigade. Bidrag fra Polen var nødvendig for at bataljonen skulle få en viss størrelse, og en høyere profil enn kun med de nordiske landene.²³⁰ Polens deltakelse ville også bety et nærmere forhold til NATO for deres del, noe som ville være gunstig for fremtidig medlemskap. For Danmark, som lenge hadde jobbet med forholdet til de baltiske landene ville Polens medlemskap i NATO bety betraktelig forandringer i deres geopolitiske posisjonen.

I tillegg til problemene med å ikke ha nok tropper kunne Finland og Sveriges tradisjonelle nøytralitet gjort det komplisert for dem å bidra i en NATO-ledet fredsoperasjon, og å samarbeide tett med NATO medlemmer. I 1964 var nemlig en av grunnene til at Sverige og Finland trakk seg ut av operasjonen i UNEF I at det som nøytrale nasjoner var komplisert å samarbeide med NATO-land, da det kunne svekke deres alliansefrie linje.²³¹ I 1994 viste situasjonen seg å være en annen. Sverige var allerede sterkt involvert i situasjonen på Balkan i en felles bataljon sammen med Norge og Danmark, og de viste vilje til delta fullt i NATOs fredstyrke i Bosnia. I tillegg til at de i 1995 ble medlemmer av EU var også Sverige og Finland knyttet tettere til NATO gjennom en samarbeidsavtale med samarbeidsprogrammet Partnerskap for Fred (PfP). Disse faktorene resulterte i at den sterke forankringen i nøytralitetsbegrepet var visket bort, og Sverige, og Finland støttet seg til begrepet «militært alliansefrihet» for å beskrive deres sikkerhetspolitikk.²³²

---

²³⁰ Hækkerup, 2002 s. 58

²³¹ Jakobsen, 2006 s. 16

²³² Saxi, Håkon Lunde. «Nordisk forsvarssamarbeid etter den kalde krigen: Fra avståelse til integrasjon og havari» (publisert 2018, lastet ned 30/10-18) s.91

4.3.2 Danskene jobbet mot en nordisk løsning

Mellom de nordiske departementrådene begynte diskusjonen angående en eventuell nordisk brigade i en NATO-ledet styrke etter at NATO hadde overtatt mandatet fra den tidligere UNPROFOR styrken.²³³ I tillegg til at diskusjon hadde begynt foretok Hans Hækkerup i slutten av oktober 1994, en rundreise til de nordiske landene, og Polen. Formålet var å få på plass den nordiske bataljonen. Han la blant annet fram at dette ville styrke den nordiske profilen i en internasjonal kontekst. Hækkerup viste initiativ ved å reise rundt til de nordiske landene for å få de med på en videreføring av det nordiske samarbeidet. Hækkerups initiativ tydeliggjør at danskene var ivrige etter å få til et nordiske samarbeid under NATO i Bosnia.

Synet på danskenes offensive innstilling til den nordiske brigaden forsterkes i intervjuet med Fridthjof Sjøgaard. Som nevnt i forbindelse med NORDBAT II forteller Sjøgaard om danskenes mer offensive holdning når det kom til internasjonale operasjoner, og han understreker at den var spesielt offensiv når NATO var involvert. Selv om det i denne situasjonen var danskene som kom med initiativet om å danne en nordisk brigade aksepterte alle de nordiske landene, og Polen Hækkerups ide om en felles nordisk brigade sammen med Polen. Sjøgaard påpeker også at det tidligere samarbeidet både i UNIFIL, men også det tidligere flernasjonale FN-samarbeid i Makedonia, og Bosnia var viktig i forhold til NATO-utvikling, og for videre nordiske samarbeidet.²³⁴ Det tidligere samarbeid på Balkan spilte inn på at danskenes initiativ om å danne en nordiske brigade i IFOR ikke ble avvist, eller ikke mottok mye negativitet fra de andre nordiske landene.

På bakgrunn av geopolitiske grunner nevnt i forbindelse med den danske deltakelsen i NORDBAT II, og forventinger som medlemsland av NATO, var det viktig for den danske sikkerhetspolitikken å bidra når NATO gikk inn i Bosnia. Det var sentralt etter den kalde krigen for dansk utenrikspolitikk å holde seg inne med USA. Danskenes engasjement for å delta i NATO operasjonen i 1995 opplevdes som større, enn hos de andre nordiske landene. Hækkerup fortalte at den nye danske regjeringen allerede i 1993 i prinsippet var klare for å

---

²³³ FD-arkiv, 95/039625/FD II 2/AH/204.60 «Protokoll fra nordisk departementsrådmøte i København 26.september 1995» Fra Forsvarets overkommando til FD II 3. Protokoll fra nordisk departementsrådmøte København 26. oktober 1995. s. 2

²³⁴ Samtale med Fridthjof Sjøgaard, april 2018 og Holmen, Ulriksen, 2009. s. 12

stille med styrker til både fredsbevaring og fredsopprettende oppdrag.²³⁵ Dette står i kontrast til Norge, hvor stortingsmeldinger viste en stor skepsis for deltakelse i fredsopprettende operasjoner. Som Sjøgaard fortalte i intervju hadde danskene en mer NATO-vennlig tilnærming på dette området enn Norge, og sier blant annet at «Danskene var flinke til å posisjonere seg. Hvis de været at Washington var der, så var danskene der med en gang. I hvert fall på den tiden så var de der med en gang»²³⁶

En annen grunn som skiller hvorfor Danmark, og ikke Norge var pådrivere til en nordisk brigade, var det danske gjennombruddet i forsvarsomstilling på 1990-tallet. Forandringene i det danske forsvaret gikk i store trekk ut på et mer internasjonalsert og spesialisert forsvar, rettet mot blant annet skarpere internasjonale oppdrag. Nye behov, og den nye situasjonen for dansk forsvars- og sikkerhetspolitikk gjorde Danmark i behov av en omstrukturering av nasjonalt forsvar.²³⁷ I Norge var denne omstillingen, og etableringen av en lignende enhet tiltenkt å skje på samme tid, men av flere grunner, som konflikter blant politiske og militære grupper, ble prosessen i Norge forsinket til nærmere 2000-tallet.²³⁸ Det danske forsvaret var derfor i prinsippet mer forberedt for skarpere oppdrag i en NATO-ledet operasjon enn det norske var på samme tidspunkt.

4.3.3 Diskusjonen kom igang

Etter Hækkerups rundreise ble det fra oktober 1995 jobbet hardt fra svensk side med å forberede en svensk styrke til IFOR. For Sverige var ikke presset om deltakelse like stort som i Norge og Danmark. Som nevnt hadde de lenge vært et nøytralt land, som ikke ønsket et sterkt bånd med noen forsvarsallianse. Norge og Danmark var derimot NATO-medlemmer, og følte seg nok mer «tvunget» til å delta når NATO skulle trekkes dypere inn i konflikten. Tross Sveriges tidligere nøytralitetsforankring viste de likevel vilje, og innsats for å stille med en styrke i NATO-operasjonen i Bosnia. Fra svensk side ble det ikke vurdert å øke bidraget fra NORDBAT II, men bestemt å bruke det daværende bidraget fra NORDBAT II som det

---

²³⁵ FD-arkiv, TA 12.1.94/204.60, «Protokoll från det nordiska försvarsministermötet i Karlskrona 3-4 Maj 1993» Protokoll fra försvarsdepartementet. Sverige. 11. september 1993. s. 003

²³⁶ Samtale med Frithjof Sjøgaard, april 2018

²³⁷ FD-arkiv, 93/00526-1/T. A/05.03.93, «Første udkast til referat af Nordisk forsvarsministermøde i Viborg 16-17. november», fra nordisk forsvarsministermøde i Danmark fra FD til FO, med flere, 25. januar 1993 s. 4

²³⁸ Børresen, Gjeseth, Tamnes, 2004 s. 139-149

svenske bidraget til NORDPOL-BRIG.²³⁹ Beslutningen om å ikke utrede en ny styrke, men bruke daværende bidrag tydet på at Sverige ikke hadde samme initiativ om å delta i den NATO-ledede styrken som i NORDBAT II, men at de bidro til et samarbeid andre skapte.²⁴⁰ Likevel ble det fra svensk side sagt at bidraget ikke var er en vurderingssak, men at det selvfølgelig skulle bli en nordiske styrke.²⁴¹ Finnene hadde også besluttet å stille med bidrag i den nordiske brigaden, til glede for Kosmo, som ønsket finnene med.²⁴²

Fra norsk side hadde også vurderingene omkring å delta i en nordisk brigade begynt. I Norge virket debatten på dette tidspunktet å dreie seg om hva Norge skulle bidra med, og at Norge med stor sikkerhet kom til å stille med identisk bidrag som i NORDBAT II. På samme måte som i Sverige var det klar tale fra forsvarsminister Kosmo, Norge burde delta i en NATO-ledet styrke.²⁴³ Kosmo fortalte også til NTB at i tillegg til en videreføring av det allerede eksisterende bidrag i Bosnia, ble diskutert å tilby ekstra lufttransport. Selv om diskusjonene om kring Norges bidrag til den nordiske bataljonen var i gang, og det virket klart at Norge ønsket å delta i brigaden ble det ikke før 16.november holdt en regjeringskonferanse angående norsk deltakelse i IFOR-operasjonen. Der besluttet Norge at de kom til å bidra i den NATO-ledede operasjonen. Fra forsvarsminister Kosmo kom det et notat til en regjeringskonferanse hvor det ble bedt om tilslutning til at Norge kunne delta med en styrke i IFOR.²⁴⁴ Det nordiske forsvarsministermøtet i Stockholm 10. november viste at detaljplanleggingen også innad i den nordiske kretsen var godt i gang. Flere utkast av hvordan en brigade skulle se ut ble presentert ved det nordiske forsvarsministermøtet, og alle var forberedt på at en brigade skulle settet inn.²⁴⁵

---

²³⁹ Holmström, Mikael. «Svensk trupp i Natodtyrka- Fler nordiska soldater til Bosnia» Svenska dagbladet: 26/10-95, 10/9-18

²⁴⁰ Aftonbladet «Under NATO-hatt - Sverige inordnar sig under Natos ledning för militär medverkan i Bosnien. Men bara där» 27/10-18, 9/9-18

²⁴¹ FD-arkiv, 95/4750-16/FD II 3/HMY/o16.9 IFOR, «Norsk deltakelse i IFOR – Rapport fra nordisk departementsmøtet i Stockholm 10. november» Notat fra FDII til Departementsråden, med flere, 14. november 1995.

²⁴² NTB tekst. «Norske styrker klare for en USA-ledet divisjon i Bosnia» 27/10-95, 19/10-18

²⁴³ Fyhn, Morten. «Norden og polen samarbeider» Aftenposten: 21/11-95, 18/9-18 og FD-arkiv, 95/4750-16/FD II 3/HMY/o16.9 IFOR, «Norsk deltakelse i IFOR – Rapport fra nordisk departementsmøtet i Stockholm 10. november» Notat fra FDII til Departementsråden, med flere, 14. november 1995.

²⁴⁴ FD-arkiv, 95/4750-16/FD II 3/HMY/o16.9 IFOR, «Norsk deltakelse i IFOR – Rapport fra nordisk departementsmøtet i Stockholm 10. november» Notat fra FDII til Departementsråden, med flere, 14. november 1995.

²⁴⁵ FD-arkiv, 95/4750-16/FD II 3/HMY/o16.9 IFOR, «Norsk deltakelse i IFOR – Rapport fra nordisk departementsmøtet i Stockholm 10. november» Notat fra FDII til Departementsråden, med flere, 14.

Mens diskusjonene rundt en nordisk styrke allerede var i gang i de nordiske landene, var det på dette tidspunktet uavklarte aspekter ved operasjonen som gjorde at en nordisk brigade ikke enda kunne dannes.²⁴⁶ Forhandlingene omkring Dayton-avtalen var blant annet fortsatt i full gang i USA. Forhandlingen var en viktig forutsetning for at en nordisk styrke kunne ferdigstilles, og sendes ut. Tross uavklarte spørsmål var de nordiske landene sammen med Polen enige om at en brigade i den amerikanske divisjonen skulle opprettes. Blant Sverige, Danmark og Finland virket alle å være klare til å stille med bidrag, men ventet på klargjøring fra FN og NATO.

4.3.4 Formell henvendelse og utformingen av NORDPOL-BRIG

På grunn av at forhandlingene mellom de stridende partene fortsatt pågikk var det mange uavklarte spørsmål angående hva som trolig kom til å bli situasjonen i Bosnia. Når det 21. november ble en avtale mellom de stridende partene i Bosnia, og NATO fikk i oppdrag å se til at avtalen ble implementert kunne diskusjonene rundt den nordiske brigaden avsluttes. Etter det ble klart at avtalen var undertegnet begynte NATO å sende ut forespørslers til medlemslandene om hvilke bidrag de kunne stille med.²⁴⁷

14. desember kom den formelle henvendelsen om Norden kunne stille med en brigade. Alle medlemslandene fikk forespørsel fra NATO om muligheten for å stille med bidrag til NATO-operasjonen i Bosnia.²⁴⁸ 14 desember bekrefter Kosmo at Norge ville komme til å gi beskjed om at Norge stiller opp. Den nordiske brigaden ble bestemt å skulle bestå av en logistikkbataljonen overført fra NORDBAT II fra Norge. Bataljonen besto av et teknisk kompani (vedlikehold), trenkompani (transport og materiell) og to vakt- og sikringstropper. Sammen med dette var også et feltsykehus som i hovedsak bestod av norsk personell. Det svenske bidraget ble en infanteribataljon, da det som nevnt var en videreføring av bidraget fra NORDBAT II. Finland sitt bidrag ble en forsynings- og ingeniørenhet. Danmark stilte med en redusert infanteribataljon, og Polen med en infanteribataljon. Alle de nordiske landene

---

november 1995 og Tidningarnas Telegrambyrå. «BESLUT OM NYA NORDISKA BRIGADEN NÄRMASTE VECKORNA» 21/11-95, 09/09-18

²⁴⁶ Tidningarnas Telegrambyrå. «BESLUT OM NYA NORDISKA BRIGADEN NÄRMASTE VECKORNA» 21/11-95, 09/09-18

²⁴⁷ NTBtekst. «Norske styrker klare for en USA-ledet divisjon i Bosnia» 27/10-95, 18/9-18

²⁴⁸ Røhne, Svein A. «Kosmo vil inn i Bosnia» VG. 14/12-94, 28/19-18

bidro også med stabspersonell til hovedkvarteret.²⁴⁹ Den nordiske bataljonen ble ikke forventet å være på plass før et stykke ut i 1996, og skulle bestå av ca. 4000 soldater.²⁵⁰

4.3.5 Norsk legitimering av deltakelse

Med denne brigaden gikk Norge inn i en ny fase når det kommer til internasjonale operasjoner, både i forhold til deltakelse i et fredsopprettende oppdrag, men også fordi dette skjedde med en nordisk brigade i denne operasjonsformen.²⁵¹ For Danmark, Sverige og Finland var tilfellet det samme. Etersom utviklingen innenfor internasjonale operasjoner gikk i retning av mer fredsopprettende oppdrag ble det viktig for de nordiske landene å holde seg inne med NATO, og rette det nordiske samarbeidet mot Vest-Europa og USA.

For Norge sin del pekte regjeringen på flere grunner til å delta i IFOR. Hvis Norge hadde sagt nei ville det satt Norge i en håpløs situasjon med tanke på sikkerhetspolitikk i forbindelse med USA og medlemskap i NATO. Norges nei til EU hadde også gjort at det var enda viktigere å markere at man sto sammen, og støttet sine allierte.²⁵² Samtidig hadde regjeringen et sterkt ønske om å medvirke til gjennomføringen av Daytonavtalen. I forbindelse med EU ble situasjonen i de andre nordiske landene en litt annen. For Sverige, Finland og Danmark endte spørsmålet om EU-medlemskap i motsetning til Norge med et «JA». Danmark allerede i 1976, mens Sverige og Finland i januar 1995.²⁵³ I tillegg til EU-situasjonen kunne Norge hente mye erfaringer ved å delta i IFOR. På grunn av utviklingen innenfor internasjonale operasjoner, hvor skarpere fredsopprettende oppdrag overtok mye for tradisjonell fredsbevaring måtte Norge ta mer og mer stilling til deltakelse i fredsopprettende operasjoner. Samtidig ville deltakelse styrke det transatlantiske samarbeidet.

Til slutt et argumentet i forbindelse med hvorfor akkurat samarbeid med Norden. Det ble lagt fram i Stortinget at Norges deltakelse var viktig for at en nordisk brigade skulle kunne

---

²⁴⁹ FD-arkiv, 95/4750-16/FD II 3/HMY/o16.9 IFOR, «Norsk deltakelse i IFOR – Rapport fra nordisk departementsmøtet i Stockholm 10. november» Notat fra FD II til Departementsråden, med flere, 14. november 1995 s. 2

²⁵⁰ Forsvarsdepartementet. St. prp nr.1 Tillegg nr .11 (1995-96) 8/12-95

²⁵¹ Børresen, Gjeseth, Tamnes, 2004 s. 211

²⁵² NTBtekst «Nordiske forsvarsministre fordømmer serberne» 29/5-95, 18/9-18

²⁵³ Saxi. «Nordisk forsvarssamarbeid etter den kalde krigen: Fra avståelse til integrasjon og havari» (publisert 2018, lastet ned 30/10-18) s. 90

realiseres.²⁵⁴ Norge kjente på et «press» om å stille opp for Nordens del, og at det nordiske fellesskapet var viktig å bidra til. At det ble lagt frem som et argument i Stortinget viste at Norge satte det nordiske samarbeidet høyt nok til å vektlegge det i diskusjoner om deltakelse, eller ikke. Viktigheten av å få til den nordiske bataljonen sto sentralt. Det ble også presentert som en grunn under et notat fra den norske forsvarsministeren til en regjeringskonferanse, at et samarbeid under NATO-kommando ville bety mye for det videre nordiske samarbeid innenfor internasjonale operasjoner.²⁵⁵ Det ble påpekt at et slik samarbeid aldri tidligere hadde blitt gjort mellom de nordiske landene.²⁵⁶

4.3.6 Oppsummering, og voluntaristisk stilling til nordisk samarbeid

Det var tydelig at det var danskene med Hækkerup sin reise rundt til de nordiske landene for å få de med på en videreføring av det nordiske samarbeidet til NATO, som var det tydelige initiativet til NORDPOL-BRIG. Danskene viste en kategori én innstilling (nordisk aktivisme) til samarbeid i NATO-operasjonen IFOR. Hvorfor det var Danmark, og ikke Norge, Sverige eller Finland som tok initiativ kan forklares med flere grunner. Blant annet ved den danske omstillingen av forsvaret på 1990-tallet, og den sterke USA-vennlige utenrikspolitikken. Av geopolitiske grunner hadde Danmark et større behov, og ønske om å vise at de kunne bidra sterkt i internasjonale operasjoner. De hadde større lyst og behov for å vise seg fram, og sette seg selv på kartet, enn det som var tilfellet i Norge. I tillegg var det danske militæret, på grunn av forsvarsomstillingen passende til denne type oppdrag. De var derfor i mye større grad positive til deltakelse i fredsopprettende oppdrag enn Norge.

Norges voluntaristiske stilling til det nordiske samarbeidet i NORDPOL-BRIG var på samme måte som i NORDBAT I og II basert på en tydelig kategori to innstilling (Initiativløs deltakelse i et samarbeid andre skapte). Norge ønsket å bidra, både for å være med på gjennomføringen av Dayton-avtalen, men også fordi Sverige, Finland og Danmark var avhengig av Norges bidrag for å få til en nordisk brigade. Det nordiske fellesskapet var viktig å være en del av. I tillegg, selv om Norge ikke var like «på» når det gjaldt å vise seg fram for

---

²⁵⁴ Forsvarsdepartementet. St. prp nr.1 Tillegg nr .11 (1995-96) 8/12-95

²⁵⁵ FD-arkiv, 95/4750-16/FD II 3/HMY/o16.9 IFOR, «Norsk deltakelse i IFOR – Rapport fra nordisk departementsmøtet i Stockholm 10. november» Notat fra FDII til Departementsråden, med flere, 14. november 1995

²⁵⁶ Børresen, Gjeseth, Tamnes, 2004 s. 211

NATO som Danmark, følte de nok likevel på et «press» om å delta på grunn av NATO-medlemskap. Det var viktig for å fortsette å sikre godt sikkerhetspolitisk forhold til USA.

Sverige viste også, på lik linje med Norge en kategori to innstilling til NORDPOL-BRIG. Det var ingen avvisning av det nordiske samarbeidet i en NATO operasjon, tross at nøytralitetsbegrepet før 1994 hadde stått sterkt i Sverige. Slik jeg ser det hadde Sverige en utvikling innenfor alliansebygging ved å videreføre det svenske samarbeidet til en nordisk brigade i NATO, tross ikke-medlem av NATO. Muligheten for å kunne videreføre det nordiske samarbeidet til brigadenivå, og til å komme tettere innpå NATO uten medlemskap ble avgjørende for også svensk deltakelse i NORDPOL-BRIG. Den svenske deltakelsen viste ikke bare initiativløst deltakelse i et samarbeid andre skaper, men også et initiativ til å bli med i en operasjon under NATO-kommando som tidligere hadde vært mer utelukket.²⁵⁷

Motivasjonen virket å ligge i et ønske om å få en slutt på krigen i Bosnia. Et poeng er også at det ville være enklere å delta under en NATO-paraply, hvor soldatene fikk mulighet til å bruke makt.²⁵⁸ Finland viste også i mye større grad en kategori to innstilling til samarbeidet i NORDPOL-BRIG, enn de tidligere hadde gjort under blant annet diskusjonene om styrkebidrag til NORDBAT II.

---

²⁵⁷ Holte, Elisabeth. «Høyst 870 svensker til fredsstyrken» Aftenposten. 1/12-95, 10/9-18

²⁵⁸ NTBtekst. «Norske styrker klare for en USA-ledet divisjon i Bosnia» 27/10-95, 18/9-18

5. Konklusjon

Spørsmålet jeg stilte i innledende kapittel var Hvordan forholdt Norge seg til deltakelse i internasjonale operasjoner på Balkan i en nordisk ramme i perioden 1992-1995? For å svare på dette delte jeg problemstillingen i tre underspørsmål: Hva besto det nordiske samarbeidet i? Hva var det norske bidraget? og Hvorfor nettopp dette bidraget fra Norge, og resten av Norden? Dette kapittelet vil besvare disse spørsmålene systematisk ut i fra de tre ulike casene av samarbeid presentert i kapittel fire.

5.1 Case én - NORDBAT I

Hva besto det nordiske samarbeidet i Makedonia i? 12. desember 1992 ble det vedtatt av FNs sikkerhetsråd at en fredsforebyggende styrke skulle opprettes i Makedonia. Styrken skulle se til at konflikten i Bosnia ikke nådde Makedonia. Av FN ble Norden foreslått som bidragsyter. Bakgrunnen var tidligere erfaringer, og god trening i vinterforhold. Like etter vedtaket om opprettelse av en styrke i Makedonia kom den uformelle henvendelsen fra FN til Sverige om å danne en nordisk bataljon, NORDBAT I. Etter diskusjoner nasjonalt, og sammen under forsvarsministermøter ble NORDBAT I en realitet, og styrken ble utplassert i mars 1993. Bataljonen ble den første fellesnordiske FN-avdelingen noen sinne. Bataljonen endte opp med å bestå av totalt 700 soldater fra Norden. Norge, Sverige og Finland stilte med et geværkompani hver, og Danmark med et støttekompani. Initiativet til NORDBAT I kom i størst grad fra FN, og hverken Norge, Sverige, Finland eller Danmark viste noe spesielt initiativ til ideen om en nordisk bataljon. Likevel var ingen negative til å danne en felles bataljon i Makedonia, og nordiske forsvarsministermøtene i etterkant av oppdraget viste at erfaringene fra bataljonen gjorde videre samarbeid mer attraktivt. Den gode dialogen, og samarbeidet mellom de nordiske landene skapte en god arena for å samordne bidrag til FN operasjonen i Makedonia, og videre samarbeid.

Hva var det norske bidraget? Norge mottok sin uformelle henvendelse fra FN, via Stockholm kort tid etter at Sverige mottok en henvendelse. Umiddelbart etter å ha mottatt den uformelle henvendelsen fra FN hadde Norge en positiv innstilling til en nordisk bataljon i Makedonia. Den formelle henvendelsen kom rundt den 20. desember. Norge sa seg villig til å

stille med bidrag, og Forsvarets Overkommando satte raskt i gang en utredelse av det norske styrkebidraget. På grunn av utvidelsen av rammen for personell til internasjonale operasjoner måtte prosessen om å utrede en norsk styrke til den nordiske bataljonen komme raskt i gang. Det var for å ha nok personell til rådighet for deltakelse i utenlandsoperasjoner at det ble besluttet av Stortinget å utvide det norske personellet til internasjonale operasjoner fra 1300 til 2000 soldater. Det norske bidraget i Makedonia ble til slutt bestemt å bestå av et geværkompani, sanitetstropp og verkstedstropp på 218 soldater. Norges styrkebidrag ble værende helt til utvidelsen med en logistikkbataljon til Bosnia i 1994. Utvidelsen resulterte i at soldater måtte frigjøres fra oppdraget i Makedonia.

Hvorfor nettopp dette bidraget fra Norge, og resten av Norden? En av årsakene til at Norge og Norden valgte å engasjere seg i Makedonia var på grunn av nærheten til området. Alle de nordiske landene påpekte at området var nærliggende, og at det var nødvendig å engasjere seg i her, heller enn operasjoner langt unna. Tidligere erfaringer i Midtøsten gjorde også at Norden, og Norge var godt egnet til oppdraget. For Norge sin del var styrkens mandat en viktig faktor for deltakelse. Operasjonen var et fredsforebyggende oppdrag, og risikoen for at soldater kunne komme til å havne i kamphandlinger var relativt liten. Diskusjoner i Stortinget, mellom de nordiske forsvarsministrene og i avisartikler underbygget at dette, altså det faktum at det var lite sannsynlig at norske soldater kunne komme til å havne i kamphandlinger, var en sentral faktor for Norges bidrag i Makedonia. Norge hadde i lang tid stilt med tradisjonelle styrkebidrag i internasjonale operasjoner, og terskelen for å takke ja til denne typen bidrag var lavere enn ved skarpere operasjoner forbundet med høyere risiko. Sikkerheten til soldatene var viktig faktor at Norge valgte å bidra et geværkompani, en sanitetstropp og en verkstedstropp.

5.2 Case to - NORDBAT II

Hva besto det nordiske samarbeidet i NORDBAT II i? Bakgrunnen for at det nordiske samarbeidet ble videreført til Bosnia var at situasjonen der forverret seg utover krigen. FN opprettet, for å beskytte befolkningen, seks sikre soner. I den forbindelse behøvde de 7 600 personer til utvidelse av UNPROFOR. Operasjonen ble av fredsbevarende karakter. Likevel skilte den seg fra tidligere fredsbevarende oppdrag ved at soldatene i større grad kunne benytte makt. I motsetning til NORDBAT I var det i NORDBAT II den svenske

forsvarsministeren Anders Björk som tok initiativ, heller enn FN, til å videreføre det nordiske samarbeidet til Bosnia. Sverige viste en særskilt positiv holdning til bidraget i NORDBAT II, og det svenske bidraget i en nordisk bataljon i Bosnia virket å være selvsagt. Det ble jobbet intenst fra Sverige om å få klart en svensk styrke til NORDBAT II. Deres vilje, raske mobilisering og initiativ viste tydelig at Sverige var den største pådriveren. Danskene var også forberedt for deltakelse i en nordisk bataljon. De hadde en tøff innstilling til bidrag i Bosnia. Den danske forsvarsministeren Hans Hækkerup var blant annet villig til å stille en dansk styrke uansett om mandatet ble av fredsbevarende, eller fredsopprettende karakter. Danskene ytret også et sterkt ønske om å stille med stridsvogner, og selv om FN var skeptiske til danskens tyngre militære utrusting fikk de gjennomslag. Finnene var ikke representert i NORDBAT II med annet enn et materiell-bidrag. De var hindret fra å stille med militære styrker i et krigsområdet, gjennom finsk lov. I 1993 kom den endelige beslutningen om å sende den nordiske bataljonen NORDBAT II til Bosnia. Bataljonens hovedstyrke ble den svenske mekaniserte infanteribataljonen, og den danske stridsvognskvadronen. Norges bidrag var samlokalisert med bidraget fra Danmark og Sverige, men var ikke integrert i bataljonen. Dette betydde at de skulle støtte bataljonen, men var ikke underlagt den, og skulle være tilgjengelig for hele UNPROFOR-styrken.

Hva var det norske bidraget? 20. august mottok Norge den formelle henvendelsen om å stille styrkebidrag til rådighet for FN. Tidlig i prosessen ble det luftet fra norsk side å stille med en artillerienhet. Forslaget ble blant annet støttet av den danske forsvarsministeren Hans Hækkerup. Artillerienheten ble derimot ikke noe av. Utenriksdepartementet mente bidraget ville vært noe helt utenom det Norge tidligere hadde bidratt med. Redselen for å stille tyngre militært bidrag var ganske sikkert en av grunnene til at bidraget heller ble en helikopterving (NORAIR) og et feltsykehus (NORDMEDCOY). Som nevnt var ikke det norske bidraget integrert i bataljonen, men skulle samordne, og støtte seg til den. Beslutningen om å kun samlokalisere det norske bidraget kom på bakgrunn av behovet for den norske helikoptervingen og sykehuskompaniet i større deler av UNPROFOR. Helikoptervingens oppgaver omfattet transportoppdrag, ambulanseoppdrag og evakuering av FN-personell. Sykehuskompaniet hadde varierende oppgaver, blant annet å hjelpe til med evakuering av flyktninger, kirurgisk behandling og etterforsyning av sanitetsmateriell. I tillegg til helikoptervingen og et sykehuskompaniet utvidet Norge sitt bidrag til UNPROFOR i 1994 med ca. 370 personer til en logistikkbataljon. Grunnen til behovet for utvidelse var at FN

bedre skulle kunne utføre alle oppgavene konflikten i Bosnia medførte. Bataljonen skulle blant annet frakte materiell til FN-styrken.

Hvorfor nettopp dette bidraget fra Norge, og resten av Norden? Til forskjell fra Sverige kom Norge tregt i gang med en utredelse av en styrke til NORDBAT II. Norge var tilbakeholdne med å presse frem et nordisk samarbeid. Sammenlignet med Sverige tok det lang tid før spørsmålet kom opp i Stortinget. Dette forsterket inntrykket av at Norge kun ønsket å støtte et bidrag andre skapte, og at deres initiativ var noe lunkent i forhold til Sverige og Danmark. Likevel var det et solidaritetsaspekt som spilte en rolle i beslutningen om deltakelse i en nordisk ramme i UNPROFOR. Grusomhetene på Balkan var en sak det var verdt å engasjere seg i. Norge ønsket å være en fredsnasjon som bidro til et fredeligere, og sikrere Europa.

Flertallet av politikere i Norge stilte seg bak forslaget om å sende en helikopterving og et sykehuskompani. Bidraget i Bosnia ville gi Norge verdifull erfaring som i fremtiden ville styrke det nasjonale totalforsvaret. I tillegg ble det trukket fram at bidraget ville bedre internasjonal kommunikasjon, og samarbeid. Blant annet ble samarbeidet med Sverige og Danmark vektlagt i stortingsdiskusjoner. Sverige og Danmarks valg om å sende en mekanisert infanteribataljon, og en stridsvognskvadron ble løftet fram som et argument for deltakelse. Det norske bidraget beskrives som en «pakkøløsning». Skulle et av de nordiske landene trekke seg, ville det bety en ny runde med vurdering av styrkebidrag. Andre løsninger ble vurdert, men for Norge fremsto den nordiske bataljonen som den beste.

Norges tidligere bidrag, blant annet i Libanon, innvirket på beslutningen om å stille med en helikopterving, og et sykehuskompani. Erfaringene fra Libanon gjorde Norge var tryggere på at dette var et styrkebidrag norske soldater var kompatible til å utføre, og hadde god kjennskap til. Norges bidrag med støttefunksjoner i NORDBAT II var sterkt forbundet med Norges kontinuerlige ønske om å ikke havne i kamphandlinger. Norske soldater skulle utsettes for så lav risiko som mulig. Denne forutsetning begrenset hvilke bidrag Norge foreslo å stille med i den nordiske bataljonen.

5.3 Case tre - NORDPOL-BRIG

Hva besto det nordiske samarbeidet i NORDPOL-BRIG i? I 1995 ble USA og NATO trukket inn i konflikten i Bosnia. Utviklingen med Dayton-avtalen, og behovet for større bruk av makt resulterte i en overgang fra FN til NATO-kommando. Hovedoppgavene til NATO-styrken ble å overvåke Dayton-avtalen, se til våpenhvilelinjene og grensen mellom delrepublikkene. For de nordiske landene betydde overgangen at det dukket opp spørsmål om den nordiske bataljonen i UNPROFOR skulle videreføres til en brigade i NATOs IFOR-styrke.

Et problem som tidlig oppsto i forbindelse med en eventuell videreføringen av det nordiske samarbeidet ble, kapasitet og kostnader. Norge, Danmark, Sverige og Finland hadde ikke alene mulighet til å stille med et bidrag på denne størrelsen. Løsningen ble å samarbeide med Polen. For Polen sin del betydde dette større sannsynlighet for medlemskap i NATO. Polen stilte derfor opp med en infanteribataljon. Det var den danske forsvarsministeren Hans Hækkerup som dro rundt til Norge, Sverige, Finland og Polen og la fram forslaget om en videreføring av det nordiske samarbeidet til IFOR. Forslaget ble positivt mottatt, og alle sa seg villige til å delta med styrker til en nordisk brigade. Danskene med Hækkerup i spissen viste iver etter å delta i internasjonale operasjoner hvor NATO var involvert. Dansk geopolitikk gjorde at de ønsket å vise seg fram for USA og NATO. Danskene hadde ingen begrensinger til styrkebidrag, og ønsket i likhet med i NORDBAT II et tyngre militært bidrag. Danmark hadde også gjennomført en stor omstilling av sitt forsvar på 1990-tallet, noe som hadde resultert i et mer internasjonalisert, og spesialisert forsvar. Det danske forsvaret var av den grunn rustet for skarpere fredsopprettende NATO-operasjoner. Danskene stilte med en redusert infanteribataljon, stabspersonell og samband. Sverige derimot valgte å ikke øke det svenske bidraget til NORDPOL-BRIG, men heller videreføre soldatene fra NORDBAT II. Finland stilte med en bygge- og annleggsbataljon. Brigaden skulle bestå av 4000 soldater fra Norge, Sverige, Danmark og Finland.

Hva var det norske bidraget? Høsten 1995 begynte prosessen om uttredelse av styrkebidrag til NORDPOL-BRIG i Norge. 16. november holdt regjeringen en konferanse om norsk deltakelse i IFOR. Under møtet ble det besluttet at Norge skulle delta med styrkebidrag. Norge bestemte å sende, på samme måte som Sverige, nøyaktig de samme avdelingene som allerede var en del av UNPROFOR. Det norske bidraget ble derfor en logistikkbataljon,

inklusive sykehuskompaniet, helikoptervervingen, en transportkontrollenhet, militærpoliti, militære observatører og stabspersonell. Det norske bidraget ble beregnet til ca. 1000 soldater.

Hvorfor nettopp dette bidraget fra Norge, og resten av Norden? Hvorfor Norge og Norden valgte å delta i NORDPOL-BRIG, og med nettopp det styrkebidraget beskrevet ovenfor hadde flere grunner. Bidraget i NORDPOL-BRIG ga de en mulighet til å kunne videreføre det eksisterende UNPROFOR-bidraget til en skarpere NATO-ramme. For Norge betydde dette også at det norske personellet fikk verdifulle erfaringer innenfor fredsopprettende operasjoner. Med denne operasjonen gikk Norge inn i en tid hvor fredsopprettende oppdrag, som mange lenge hadde vært skeptiske til, overtok for tradisjonell fredsbevaring. Dette gjorde at NATO-operasjonen på Balkan var en gylden mulighet til å skaffe seg viktig grunnlag innenfor den nye fremadstormende operasjonstypen. Regjeringen ønsket også sterkt å medvirke til Dayton-avtalen, og implementering av denne. Det å bidra til å skape fred i den urolige situasjonen sto høyt på lista over årsaker til å delta for de nordiske landene.

Forholdet til NATO var en annen ting som ble prioritert høyt, spesielt av Norge og Danmark. NATO var en sentral del av begge utenrikspolitikker. Ulike forhold til forsvarsalliansen, virket inn på hvordan de nordiske landene forholdt seg til alliansen. Norge og Danmark følte seg mere forpliktet til å delta på grunn av medlemskap, mens Sverige og Finland kunne delta i større grad på grunn av egne premisser. Hadde Norge sagt nei ville det skadet den norske sikkerhetspolitikken i forhold til NATO og USA. I tillegg til NATO, gjorde Norges Nei til EU i 1994 at det ble enda viktigere å markere at Norge tross nei ønsket et internasjonalt samarbeid, og ville bygge et internasjonalt nettverk. Med tanke på at de andre nordiske landene allerede var medlemmer av EU, ble dette spesielt viktig for Norge.

I forhold til de andre nordiske landene, ble et viktig argumentet for deltakelse i NORDPOL-BRIG at brigaden ikke kunne bli en realitet uten deltakelse fra Norge. Norden var avhengig av alle for å ha nok kapasitet til å danne en brigade. På samme måte som under NORDBAT II, kjente Norge på «presset» fra de andre nordiske landene om å delta i det nordiske felleskapet, og fortsette å bygge på det nordiske samarbeidet de til nå hadde bygd opp. Det ble løftet opp i diskusjoner at et nordisk samarbeid under NATO ville bety mye for videre samarbeid mellom

Norge, Sverige, Finland og Danmark. Det tidligere samarbeidet i NORDBAT I og II ble også trukket fram som en god grunn for hvorfor det nordiske samarbeidet burde videreføres.

5.4 Avsluttende tanker

Det nordiske samarbeidet på Balkan fulgte på mange måter samme utvikling som internasjonale operasjoner generelt. Første tilfellet av samarbeid kom i en mer tradisjonell fredsforebyggende operasjon i Makedonia, hvor soldatens risiko var relativt lav. Videre utviklet samarbeidet seg til den fredsbevarende operasjonen i Bosnia, hvor den nordiske bataljonen hadde tyngre militært utstyr, og risikoen var høyere. Samarbeidet endte tilslutt i en fredsopprettende operasjon i regi av NATO, hvor makt og tvang ble tatt i bruk. Utviklingen innenfor det nordiske samarbeidet vitnet om at Norden mer og mer utover i konflikten i Bosnia var villige til å samarbeide innenfor nye former for internasjonale operasjoner, og at erfaringer fra tidligere samarbeid ga en grobunn for å fortsette samarbeide i takt med utviklingen i konflikten på Balkan.

I forhold til firefeltstabellen fra Ringsmose og Pedersen var det tydelig at den norske innsatsen i en nordisk ramme på Balkan var et produkt av forespørsel og forventninger fra andre, heller enn aktivisme og egne initiativ. Norge tok få initiativ til det nordiske samarbeide, men heller positive til deltakelse i initiativ andre skapte. Sverige viste derimot en nordisk aktivisme i NORDBAT II samarbeidet, og var initiativtaker til å videreføre samarbeidet fra Makedonia til Bosnia. I NORDPOL-BRIG var Danmark den største pådriveren, og med Hækkerup i spissen viste danskene nordisk aktivisme ved å jobbe for en nordisk bataljon i NATO operasjonen. Finland var nok det landet som var mest tilbakeholdne i beslutningene om et nordisk samarbeid. Dette på bakgrunn av deres tidligere tilknytning til Sovjetunionen, og begrensinger innenfor finsk lov. De nordiske landene viste ulike grad av initiativ i de tre ulike operasjonene, men gjennomgående er at ingen av de nordiske landene avviste muligheten for et nordisk samarbeid, og kommunikasjonen i de nordiske forsvarsministermøter tydet på en god dialog mellom Norge, Danmark, Sverige og Finland.

Gjennom oppgaven har kildene gitt et godt innblikk i beslutningsprosessene rundt det nordiske samarbeidet på Balkan. De nordiske forsvarsministermøtene har gitt et godt bilde av dialogen mellom de nordiske landene, og sakene de orienterte hverandre om. Temaene som

ble tatt opp under møtene illustrerer hva som har vært prioriterte felt innenfor en nordisk ramme, og her har deltakelse i internasjonale operasjoner stått sentralt. Stortingsmeldingene angående norsk deltakelse i internasjonale operasjoner har vist samme utvikling som det generelle nordiske samarbeidet, ved at Norge til å begynne med var kritiske til å delta i skarpe fredsopprettende operasjoner, men endte med å stille med styrkebidrag til NORDPOL-BRIG i et fredsopprettende oppdrag. Oppgaven i sin helhet gir et godt tilskudd til litteraturen som finnes om den norske, og nordiske deltakelsen på Balkan. Den gir et godt innblikk i hvordan beslutningsprosessen om felles nordisk styrkebidrag foregikk, og hvilke standpunkt Norge, Sverige, Danmark og Finland tok i forbindelse med deltakelse i en nordisk ramme. Om jeg til slutt skal beskrive Norges voluntaristiske stilling til deltakelse i de tre casene av nordiske samarbeid på Balkan i perioden 1992-1995 må det være positiv, men avventende.

Litteraturliste

Primærkilder

Arkiv

Forsvarsdepartementets arkiv: FD 17/2286-1

Intervju

Samtale med Fridthjof Sjøgaard, april 2018

Samtale med Jan Eirik Wilhelmsen, august 2018

Stortingspublikasjoner

Forsvarsdepartementet. «Midlertidig utvidelse av totalrammen for deltakelse i FNs fredsbevarende operasjoner samt endringer i bevilgningen under forsvarsbudsjettet for 1993 i forbindelse med norsk deltakelse i FNs styrke (UNPROFOR) for beskyttelse av sikre områder i Bosnia-Hercegovina» St.prp. nr. 95 (1992-93) 27/8-93

Forsvarsdepartementet. «Om endringer i bevilgning under forsvarsbudsjettet for 1994 i forbindelse med utvidet norsk deltakelse i Bosnia-Hercegovina.» St.prp. nr.42 (1993-94) 20/9/18

Forsvarsdepartementet. «Om endringer i bevilgningen under forsvarsbudsjettet og Utenriksdepartementets budsjett for 1995 i forbindelse med norsk deltakelse i en NATO-ledet implementeringsstyrke (IFOR) for gjennomføring av fredsavtalen i Bosnia-Hercegovina» St. prp nr.1 Tillegg nr .11 (1995-96) 8/12-95

Stortingsforhandlinger. «Innstilling fra forsvarskomiteen om bruk av norske styrker i utlandet.» Innst. S. nr. 23. (1994-95) 26/10-94

Stortingsforhandlinger «Innstilling fra forsvarskomiteen om midlertidig utvidelse av totalrammen for deltakelse i FNs fredsbevarende operasjoner samt endringer i bevilgningen under forsvarsbudsjettet for 1993 i forbindelse med norsk deltakelse i FNs styrke (UNPROFOR) for beskyttelse av sikre områder i Bosnia-Hercegovina» Innst. S. nr. 247 (1992-93) 31/8-93)

Stortingsforhandlinger «Innstilling fra forsvarskomiteen om Norges framtidige militære FN-engasjement og FN's rolle som konfliktløser» Innst. S. nr. 135 (1992-1993) 22/4-93

Forsvarsdepartementet. «Beredskap for fred - Om Norges framtidige militære FN-engasjement og FNs rolle som konfliktløser» St. meld. nr. 14 (1992-1993) 18/12-92

Media

Aftenposten. «Norge aktuell i ny FNstyrke» 16/12-92, 27/8-18

Aftonbladet «Under NATO-hatt - Sverige inordnar sig under Natos ledning för militär medverkan i Bosnien. Men bara där» 27/10-18, 9/9-18

Bergman, Margaretha «Sverige och FN i intensiva diskussioner om svensk trupp til bosnien» Tidningarnas Telegrambyrå 25/7-93, 2/10-18

Dagens Nyheter. «Nordens sänder FN-trupp» 30/12-92, 29/8-2018

Fyhn, Morten. «Norden og polen samarbeider» Aftenposten: 21/11-95, 18/9-18

Holst, Frode og Thunæs, Bjørn. «Hatet ødela våre liv» VG. 10/6-92, 31/10-18

Hellberg, Anders. «FN kan få snabbt besked. Beslut om svensk bataljon för Bosnien måste.. fattas redan denna vecka» Dagens nyheter. 4/5-93, 27/8-18

Holmström, Mikael. «Svensk trupp i Natostyrka- Fler nordiska soldater til Bosnia» Svenska dagbladet: 26/10-95, 10/9-18

Holmström, Mikael. «Snabb svensk insats vid fred - Risk för att riksdagen inte hinner besluta om ny uppgift i f d Jugoslavien» Svenska dagbladet. 21/11-95, 1/9-18

NTB. «FN-soldater til Makedonia» 12/12-92, 29/8-18

NTB. «Forsvarsministre drøfter nordisk FN-styrke» 30/7-93, 30/8-18

NTB. «Klarsignal for norsk Bosnia-styrke». 16/9-93, 17/8-18

NTB tekst «Nordiske forsvarsministre fordømmer serberne» 29/5-95, 18/9-18

NTB. «NORDISK JA TIL FELLES BOSNIA-STYRKE» 17/8-93, 30/8-18

NTB. «Norge vurderer å sende FN-styrker til Makedonia» 17/12-1992, 29/8-18

NTB. «Norsk kampinnsats for FN» Aftenposten. 19/12-18, 09/09-18

NTB tekst. «Norske styrker klare for en USA-ledet divisjon i Bosnia» 27/10-95, 18/9-18

Nymoen, Ole-Ludvig. «Ingen endring i planen for den nordiske Bosnia-styrken.» NTB. 8/9-93, 20/8-18

Reuter. «Forslag om FN-styrke i Makedonia» Aftenposten. 25/11-92, 28/8-18

Skjærstad, Atle M «Norske soldater til Makedonia» Aftenposten. 17/12-92, 28/8-18

Tidningarnas Telegrambyrå. «BESLUT OM NYA NORDISKA BRIGADEN NÄRMASTE VECKORNA» 21/11-95, 09/09-18

Tidningarnas Telegrambyrå. «Svenska soldater hårdtränas inför FN-uppdrag» 27/1-93, 16/8-18

Viklund, Persson. «Gemensam nordisk FN-innsats i Bosnien förbereds» Tidningarnas Telegrambyrå. 1/7-93, 27/8-18

Wallberg, Peter. «Vi är långt framme med en bataljon» Expressen. 25/7-1993, 17/8-18

Tidsskriftartikler

Holmen og Ulriksen. «Norden i felt: På oppdrag for FN og NATO» Norsk utenrikspolitikk:https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2393622/Rapp_nr25700_Ulriksen.pdf?sequence=3 (Publisert november, 2000, lastet ned 8/10-18)

Jewel, Sverre. «Nordisk samarbeid om sikkerhets -og utenrikspolitikk? Betragtninger omkring rapporten til Thorvald Stoltenberg» i analys NORDEN. Specialutgåva/2009

Leraand, Dag og Lindqvist, Petter H.F. «Norsk innsats i fredsoperasjoner mellom FN og NATO?» i *Internasjonal politikk* 02/2015. s. 297-307
https://www.idunn.no/ip/2015/02/norsk_innsats_i_fredsoperasjoner_-_mellom_fn_og_nato
(publisert 2015, lastet ned 30/10-18)

Nora, Pierre. «Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire» i *Representations* 26. The regent of university of California. s.7-24.
https://www.jstor.org/stable/2928520?seq=2#metadata_info_tab_contents (publisert vår 1989, lastet ned 30/10-18)

Pedersen, Rasmus Brun og Ringsmose, Jens. "Aktivism i dansk udenrigspolitik: Norden, FN, NATO og EU». *Tidsskriftet Politica* 4/2017s. 339 – 357

Rudloff, Peter, Diehl, Paul F. «United Nations Disengagement Observer Force (UNDOF) » I the Oxford Handbook of United Nations Peacekeeping Operations.
<http://www.oxfordhandbooks.com.ezproxy.uio.no/view/10.1093/oxfordhb/9780199686049.001.0001/oxfordhb-9780199686049-e-5>, (lastet ned 24/9-18)

Saxi, Håkon Lunde. «Hvordan revitalisere NORDEFECO? En statusrapport og noen konkrete tiltak for å styrke samarbeidet i hverdagen» I Nordisk forsvarssamarbejde 2016 - vilkår og muligheter. Jensen, Mikkel Storm (red)
https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2426437/SAXI_Hvordan_revitalisere_NORDEFECO_2016.pdf?sequence=1 (publisert 2006, lastet ned 30/10-18)

Saxi, Håkon Lunde. «Nordisk forsvarssamarbeid etter den kalde krigen: Fra avståelse til integrasjon og havari» i Fortid 1/2018

<https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2493010/SAXI2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (publisert 2018, lastet ned 30/10-18)

Saxi, Håkon Lunde. «Norsk og dansk forsvarspolitik etter den kalde krigen: Mellom geopolitikk og strategisk kultur» i Internasjonal politikk 01/2011 s. 37-57

<https://www.idunn.no/ip/2011/01/art01> (publisert 2011, lastet ned 30/10-18)

Illustrasjoner

Illustrasjon av Jugoslavia etter oppløsningen hentet fra NRK. «Fra krig til fred- på Balkan»

<https://www.nrk.no/urix/se-krigs--og-fredsbildene-fra-balkan-1.12449688> (Publisert 11/7-18, lastet ned 30/10-18)

Illustrasjon av Jugoslavia før oppløsningen, hentet fra NRK. «Fra krig til fred- på Balkan»

<https://www.nrk.no/urix/se-krigs--og-fredsbildene-fra-balkan-1.12449688> (Publisert 11/7-18, lastet ned 30/10-18)

Andre publikasjoner

«Det norske forsvaret på Balkan» Institutt for forsvarsstudier:

<https://forsvaret.no/ifs/Forskning/det-norske-forsvaret-på-balkan> (publisert 26/10-16, lastet ned 27/3-17)

FN-sambandet. «FN-pakten» <https://www.fn.no/Om-FN/Avtaler/FN-pakten> (lastet ned 10/4-2018)

Slåtten, Martin Lau. Arkivoversikt. Balkan-prosjektet ved institutt for forsvarsstudier. 2015/16

Bøker og redigerte verk

Andersson, Andreas. «Nordic Peace Support Operations 1991-99» I *Peace support operations: Nordic perspectives*. Edited by Eli Stamnes. London: Routledge 2008

Bergin, Alf (red). *Kontigensbok NORLOGBN II*. 1995

Björkdahl, Annika. “Swedish Norm Entrepreneurship in the UN” I *Peace support operations: Nordic perspectives*. Edited by Eli Stamnes. London: Routledge. 2008

Bogen, O og Håkenstad, M. *Balansegang: Forsvarets omstilling etter den kalde krigen*. Oslo: Dreyer 2015. s. 333-352

Burg, Steven L, Shoup, Paul S. *The war in Bosnia-Herzegovina*. London: M.E. Sharpe, Inc 1999

Børresen, Jacob; Gjeseth, Gullow; Tamnes, Rolf. *Allianseforsvar i endring 1970-2000*, bd. 5 i norsk forsvarshistorie. Bergen: Eide 2004

Christiansen, Ola K og Leraand, Dag. *Med FN i fredens tjeneste*. Gazette bok. 1995

Dalen, Monica. *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget 2004

Fixdal, Mona. *Fredsmegling i teori og praksis*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk 2016

Gullow Gjeseth. *Hæren i omveltning 1990-2005*. Bergen: Vigmostad & Bjørke 200.

Hansen, Annika S. «Fredsnasjonen Norge og de nye FN-operasjonene» i Lange, Pharo, Østerud. 2009. *Vendepunkter i norsk utenrikspolitikk. Nye internasjonale vilkår etter den kalde krigen*. Oslo: Unipub forlag 2009

Heier, Tormod. «Hva er internasjonale operasjoner?» i Heier, Tormod; Kjølberg, Anders; Rønnefeldt, Carsten F. (red.) *Norge i internasjonale operasjoner militærmakt mellom idealer og realpolitikk*. Oslo: Universitetsforlaget 2014

Henricsson, Ulf. *När Balkan brann!* Stockholm: Svenskt militärhistoriskt bibliotek 2013.

Hækkerup, Hans. *På skansen: dansk forsvarspolitikk fra muens fald til Kosovo*. Lindthard og Ringhof 2002.

Høiback, Harald; Olsen, John Andreas. «De nye krigene» i Lange, Even. mfl. *Vendepunkter i norsk utenrikspolitikk. Nye internasjonale vilkår etter den kalde krigen*. Unipub forlag 2009

Jakobsen, Peter Viggo *Nordic Approaches to Peace Operations: A New Model in the Making?* London and New York: Routledge, 2006

Jakobsen, Peter Viggo. “Still Punching Above Their Weight?” I *Peace support operations: Nordic perspectives*. Edited by Eli Stamnes. London: Routledge 2008

Kjekstud, Stian. «FNs fredsbevarende operasjoner. Før, nå og i fremtiden» i *Norge i internasjonale operasjoner militærmakt mellom idealer og realpolitikk*. Oslo: Universitetsforlaget 2014

Kjølberg, Anders «Småstater i internasjonale operasjoner» i Heier, Tormod; Kjølberg, Anders; Rønnefeldt, Carsten F. (red.) *Norge i internasjonale operasjoner militærmakt mellom idealer og realpolitikk*. Oslo: Universitetsforlaget 2014

Lange, Even; Pharo, Helge Ø. & Østerud, Øyvind. «Utenrikspolitikken etter den kalde krigen» i Lange, Even. mfl. *Vendepunkter i norsk utenrikspolitikk. Nye internasjonale vilkår etter den kalde krigen*. Unipub forlag 2009

Marki, Petter. *UNEF. Danor-bataljonen og det norske feltsykehuset, 1956–1967*. Oslo: FN-veteranenes Landsforbund 2007

Moen, Kjell Erik Møgster. *Fredskrigeren Thorvald Stoltenberg*. Oslo: NRK Aktivum AS 2009.

Mønnesland, Svein. *Før Jugoslavia og etter*. 4. utg. Oslo: Sypress Forlag 1999.

Nilsen, Kjell Arid. *Et oppgjør med vestlig unnfallenhet i Bosnia*. Oslo: Spartacus forlag AS 1996.

Saltnes, Magnar. *Akershus Infanteriregiment Nr 4: 1628-1995*. Oslo: Elanders forl 1998

Smith, Dan. «Etter den kalde krigen – nye rammer for utenrikspolitikk» I Knutsen, Torbjørn. L; Sørbø, Gunnar. M; Gjerdåker, Svein (red). *Norges utenrikspolitikk* (2.utgave). Oslo: Cappelen akademisk forlag 1997

Stamnes, Eli. "Introduction" I *Peace support operations: Nordic perspectives*. Edited by Eli Stamnes. London: Routledge 2008.

Vesa, Unto. «The finnish debate on peacekeeping» I *Peace support operations: Nordic perspectives*. Edited by Eli Stamnes. London: Routledge. 2008

Østerud, Øyvind. *Brennpunkt Bosnia: Vesten og den tredje balkanske krig*. Oslo: Gyldendal 1995.

Forkortelser

DANOR - Danish–Norwegian Battalion

EF - Det europeiske fellesskapet

EU - Den europeiske union

FN - De forente nasjoner

IFOR - Implementation Force

NATO - North Atlantic Treaty Organization

NORAIR - Den norske helikoptervervingen

NORDBAT I - Nordic Battalion I

NORDBAT II - Nordic Battalion II

NORDEFKO- Nordic Defence Cooperation

NORDLOGBN - Den norske logistikkbataljonen

NORDSAMFN - Den nordiske samarbeidsgruppen om militære FN-spørsmål

NORDPOL-BRIG - Nordic polish brigade

NORMEDCOY - Det norske sanitetskompaniet

OSSE - Norsk Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa

PfP - Partnership for Peace

SCANCOY - Scandinavian company

SFOR - Stabilization Force

UNDOF - United Nations Disengagement Observer Force

UNEF I - United Nations Emergency Force

UNFIL - United Nations

UNPF - United Nations Peace Forces

UNPROFOR - United Nations Protection Force

UNPROFOR-MC - United Nations Protection Force Macedonian Command

UNTSO - United Nations Truce Supervision Organization

Vedlegg

Sunniva Eng
Postboks 1008 Blindern
0315 OSLO

Vår dato: 22.05.2018

Vår ref: 60573 / 3 / LAR

Deres dato:

Deres ref:

Forenklet vurdering fra NSD Personvernombudet for forskning

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 01.05.2018.
Meldingen gjelder prosjektet:

<i>60573</i>	<i>Nordisk forsvarssamarbeid på Balkan, 1992-1995</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Sunniva Eng</i>
<i>Student</i>	<i>Mari Berger Hanestad</i>

Vurdering

Etter gjennomgang av opplysningene i meldeskjemaet med vedlegg, vurderer vi at prosjektet er omfattet av personopplysningsloven § 31. Personopplysningene som blir samlet inn er ikke sensitive, prosjektet er samtykkebasert og har lav personvernulempe. Prosjektet har derfor fått en forenklet vurdering. Du kan gå i gang med prosjektet. Du har selvstendig ansvar for å følge vilkårene under og sette deg inn i veiledningen i dette brevet.

Vilkår for vår vurdering

Vår anbefaling forutsetter at du gjennomfører prosjektet i tråd med:

- opplysningene gitt i meldeskjemaet
- krav til informert samtykke
- at du ikke innhenter **sensitive opplysninger**
- veiledning i dette brevet
- Universitetet i Oslo sine retningslinjer for datasikkerhet

Veiledning

Krav til informert samtykke

Utvalget skal få skriftlig og/eller muntlig informasjon om prosjektet og samtykke til deltakelse.

Informasjon må minst omfatte:

- at Universitetet i Oslo er behandlingsansvarlig institusjon for prosjektet
- daglig ansvarlig (eventuelt student og veileder) sine kontaktopplysninger
- prosjektets formål og hva opplysningene skal brukes til
- hvilke opplysninger som skal innhentes og hvordan opplysningene innhentes

Documenter er elektronisk produsert og godkjent ved NSD's rutiner for elektronisk godkjenning